

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc

revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Acest roman a fost digitizat în cadrul proiectului Muzeul Digital al Romanului Românesc 1901-1932, inițiat de Revista Transilvania, organizat de Complexul Național Muzeal ASTRA și co-finanțat de Administrația Fondului Cultural Național.

Sugestie de citare a arhivei:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *Muzeul Digital al Romanului Românesc: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

This novel was digitized for the project The Digital Museum of the Romanian Novel 1901-1932, initiated by Revista Transilvania, organized by ASTRA National Museum Complex and co-financed by The National Cultural Fund Administration.

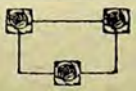
Citation suggestion:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *The Digital Museum of the Romanian Novel: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

GEORGE CORNEA

BIBLIOTECA CENTRALĂ
a „ASOCIAȚIUNII"
SIBIIU
SEP. 2012

NEBUNIA LUMII



BIBLIOTECA „ASTREI"
(Asociațiunea pentru lit. rom. și cultura poporului român)
Centrala Sibiiu.
Nr. 25573

EDITURA INSTITUTULUI DE ARTE GRAFICE „POPORUL"
N. C. GEORGESCU
BUCUREȘTI, BULEVARDUL ELISABETA, 39
1924

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/?dl=1901-1932

1964
1984
91
1998

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Elisei mele

singura ființă care mă
leagă de viață.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Traducerea acestui roman este cu desăvârșire oprită în orice limbă, fără autorizarea scrisă a autorului.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

PARTEA I

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/?dri1901_1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revista transilvania anii xi-xii (1981-1982

Regimentul mergea liniştit în coloană de marş, pe şoseaua prafuită, înrămată de plopi înalţi şi deşi, cari foşneau leneşi la adierea vântului, sub arşiţa soarelui de amiazi.

Soldaţii obosiţi, cu picioarele roase de bocancii rupţi şi peteciţi, vorbeau încet între ei şi sgomotul se ridica în câmpie ca zumzetul unui roi de albine.

Unii oftau dureros, ştergându-şi feţele brăzdate de suferinţe, cu mânecile vestoanelor sdrenţuite. Mizeria celor doi ani şi jumătate de războiu, cu tapioca şi mazărea plină de gărgăriţe, şi petele vinete ale exantemateculuí care trecuse ca o ciumă prin rândurile oştirii, îşi arătau urmările nenorocite pe chipurile oamenilor.

Alături de coloană mergeau ofiţerii în vestoane eşite de soare, cu cismele vechi de zeci de ori reparate, cari suportaseră eroic mii de kilometri de marş şi manevre. Unele din ele păreau să fi fost odată de lac, dar călcâiele strâmbe şi plesniturile roşiatice ale carâmbilor, te-ar fi împiedecat să crezi ca au dansat de două ori pe an pe parchetul sălei de bal a palatului regal, sau pe la balurile de binefacere din Capitala.

Ofiţerii încălecau cu rândul vre-o câţiva cai mărunţi, rechiziţionaţi din satele pe unde trecuse regimentul.

Soarele primăverei încălzea imensul şir al-armatei de mucenici, cum spunea în parlament un mare istoric român.

Oamenii asudaţi, gâfâind sub povara armei şi sacului cu muniţia, îşi descheiară vestoanele, lăsând să se vadă cămăşile negre.

Ofiţerii plictisiţi renunţau să le mai facă observaţie de la abaterea regulamentului.

— Of Doamne! mă Iordache! straşnic zăduf; nu cumva trage a ploae? întreba un sergent, pe caporalul de la puşca

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromana.ro/ind-1901-1932

mitraliera, care mergea şchiopătând cu arma pe umăr.

— Apoi, mă cam dor *rematismele*, şi doftorul nostru spunea odată la *abulanţie* că boala asta-i cel mai bun *barumetru*, răspunse omul, schimbând puşca de pe un umăr pe celălalt.

— De-ar ploua când om ajunge'n cantonament undeva, să nu mai paţim ca lângă Cristior, când a turnat cu găleata peste noi trei zile, afară'n câmp, — grăi supărat sergentul.

— Eu am ajuns de la o bucată de vreme de rabd fără să mai simt nimic. Rabd, rabd ca o vită... Numai de un lucru nu pot să rabd; mi-e dor de-acasă şi toată ziua mă gândesc ce-o fi pe la noi... N'am mai fost de trei ani pe acasă... Cam cu şase luni înainte de razboi m'a luat în cocintrare. Mă însurasem chiar în luna când a venit ordine la o mulţime de rezervişti să meargă la facerea tranşeelor în munţi. Ce jelanie era în sat! Am plecat cu toţii. Dupa aceia a sunat mobilizarea. Mai bine de jumătate au murit în războiu. Mi-a scris neva'ta ca are un copil de un an şi jumătate şi că-mi seamănă aidoma. S'a mutat după plecarea mea la alde tata...

— Ba eu am trei! zise sergentul. Era vorba să mă ia don colonel cu drapelul când să intre Regele cu alaiu în Bucureşti. Atunci aveam de gând să mă răpad pe-acasa o zi doua. A venit ordin să nu mai ia pe nimeni şi aşa n'avusei noroc să-i văd — încheie sergentul oftând.

Liniştea se întinse de-asupra coloanei; soldaţii mergeau tăcuţi, în neştire, cu gândurile pe-acasă, cu frica de a nu mai ajunge niciodată poate, în satele lor.

După retragerea Nemţilor din România, regimentul primise ordin să se îmbarce la Ungheni pentru Bucureşti unde-şi avea garnizoana înainte de mobilizare.

Dela Nistru, soldaţii străbătura pe jos fericiţi, sute de kilometri de marş pe ploaie şi lapoviţă, încălziţi de nadejdea liberării. Înainte de a se sui în vagoane, regimentul fu adunat în careu şi generalul de divizie, după un discurs patriotic declamator, le citi ordinul Cartierului General, prin care se spunea că Ungurii se opun cu armele în mână la ocuparea Ardealului şi că regimentului de vânători i se cuvine marea cinste de a intra întâiul în lupta pentru salvarea fraţilor de dincolo.

Toate visele se sfărâmară. In noaptea Sfântului Andrei, au trecut Carpaţii pe la Ghimeş. Braşovul şi Sibiul fură ocupate fără lupte, iar în preajma Clujului, după o rezistenţă de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
Literatura română între 1900-1932

câte-va ceasuri, rămăşiţele oştirii ungare erau împinse dincolo de Hălmagi.

Lipsurile de tot felul, puţinul număr de oameni al regimentelor, precum şi o iarnă grea, opri înaintarea. In iarna aceia, întreaga divizie a vânătorilor a stat în tranşee până în sărbătorile Paştilor.

Cu venirea primăverei, Românii porniră pe tot frontul spre Tisa. La început luptele fură grele pentru că toată iarna oştirea ungară se organizase binişor, iar efectivele erau aproape egale cu ale Românilor.

Regimentul de vânători de la prima ciocnire puse pe goana pe Unguri, cucerind tot muntele Ciucului, până la Cristior. Aci alt batalion unguresc fu complect sdrobit şi comandantul luat prizonier.

A doua zi, Vaşcaul era cucerit, efectivul regimentului se mărea cu câte-va companii de voluntari Români din Ardeal şi înaintarea continua acum spre Beiuş.

Soldaţii înţelegeau că nu mai poate fi vorba de permisii sau concedii şi s'ar fi mulţumit să scape cu viaţă din ultimile încercări grele, la cari erau supuşi dela început războiului. Ofiţerii bătuţi de aceleaşi gânduri, păşeau tacuţi ascultând distraţi şoaptele tovarăşilor lor de suferinţe.

In fruntea regimentului mergea călare colonelul, un om de vre-o 45 ani, scurt, gros, cu părul roşcat pe capul enorm şi o ceafă de taur. Faţa-i arsă de soare, brăzdată de suferinţe, arăta pe omul ridicat din rândurile soldaţilor, la comanda regimentului. O mustaţă roşie sbârlită ca un arici, îi astupa gura mare, crispată veşnic de un surâs crud. Nervos şi mereu îngândurat, vorbia singur, făcea semne din mâini şi isbea într'una peste carâmbul cismei cu cravaşa din vână de bou.

Compania trimisă înainte ca să apere regimentul în caz de atacul duşmanului, se departase în tirăgători intrând prin nişte pomi, printre cari se zăreau casele unui sat din stânga şoselei. Colonelul o urmări cât-va timp cu binoclul, apoi nemulţumit murmură vre-o două-trei cuvinte neînţelese, isbind calul cu cravaşa. Favoritul lui Buffon, cunoscându-şi stăpânul pe care-l purtase în spate tot războiul, primi indiferent loviturile, păstrând acelaş pas cadenţat, ce răsuna ritmic pe şosea.

Un foc de armă trezi din gânduri pe colonel, care opri imediat coloana. Dinspre linia de pomi, pocniră deodată mai multe arme, sunând înfundat până la trupa rămasă în aş-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaarhivelor.ro/mdr 1901-1932

teptare. Un soldat, cu arma în mână, alerga peste câmp, întrebând în fuga de comandantul regimentului.

După câteva minute, soldatul se opri scurt şi reţinându-şi răsuflarea greoaie, rămase drept, în faţa şefului, care binocla compania de avantgardă.

— Ce-i mă? întreabă acesta.

— Inamicul don colonel; a eşit în tragatori din satul de colo şi-au tras câteva benzi de mitralieră în compania noastră.

— Sunt mulţi? Olaru e cu voi? De ce nu mi-a raportat? îl potopi el cu întrebări.

— Don locotenent a plecat cu patrula ceva mai înainte, să vadă cum stă lucrul şi m'a trimis cu plicul ăsta la dvs., încheie soldatul, dându-i un plic, fricos mai mult de colonel de cât de inamicul din sat. Acesta citi nerăbdător raportul apoi întrebă:

— Cum de-a plecat Olaru? A lăsat pe cineva cu compania?

— Da, pe Don Sublocotenent Petre Iorga.

— Bine.... Du-te că viu şi eu chiar acum. După ce concedie pe soldat porni în galop pe şosea spre linia de pomi, de unde se auzeau împuşcături şi pârâituri dese de mitralieră.

Albastrul cerului se pătase cu nori negri şi groşi cari se frământau, grămădindu-se unii într'alţii şi astupând razele soarelui. In depărtare câteva fulgere urmate de murmurul tunetului, aprindeau pentru o clipă zarea întunecată. Dealurile îndepărtate se învăluiră într'o ceaţă deasă de ploaie, care încerca să-şi întindă hlamida de umezeală peste recolta verde de pe laturile şoselei.

— Iată, mă, că *barumetru* meu nu m'a înşelat! se auzi din grămada de oameni cari priveau tăcuţi înainte, vocea caporalului cu „rematismele".

— Eu m'aşi lipsi de asemenea *barumetru* don căprar, zise un om, trântindu-se pe o movilă de pietriş.

— Nu mi-l cumpără nimeni că-i dureros bata-l pustia! se tângui omul, lăsând arma jos.

Soldaţii rupând rândurile, se împrăştiara pe câmpie şi pe marginea şanţului şoselei. Coloana luă forma unei caracatiţe uriaşe care cuprindea cu braţele tot lanul înverzit. Ofiţerii se adunară la sfat pe o pătură. Din depărtare se auzi o discretă bufnitură de tun.

— Mă Ionescu — strigă un maior negricios către un ofiţer — de unde trag boanghenii ăştia?

Muzeul Digital al Romanului Românesc

BIBLIOTECA CENTRALĂ A ASOCIAȚIUNII SIBIIU

— Dinspre Beiuș, răspunse ofițerul, uitându-se îngrijat pe o hartă; iată se întoarce don colonel, adaugă apoi privind pe șosea.

— Cum dracu de s'a dus iar la avangardă singur? Asta face pe nebunul nu pe curagiosul, murmură posomorît maiorul.

Comandantul regimentului venea în trap pe un cal negru de rasă ungurească pur sânge. Descălică lângă un grup de soldați cari se sculară plini de teamă și respect de pe marginea șanțului. Aruncând frâul în mâna unuia, se îndreptă către ofițerii aliniați pe companii în fața superiorului lor.

— Treceți la unități și vă retrageți la gara de colo! arată el spre calea ferată, paralelă cu șoseaua, o stație unde cu un ceas înainte, oamenii se odihniseră pentru amiază.

— Ce-a fost cu focurile de adineaori domnule colonel? întrebă maiorul.

— Vreo 6—700 de Unguri cu câteva mitraliere ajutați de civilii din apropierea Beiușului, vor să ne oprească înaintarea. Ba, ducându-mă la avangardă să vorbesc cu Olaru, două gloanțe de mitralieră mi-au omorît calul. Am luat altul dela o fermă de pe acolo. Calul meu cu care am făcut războiul!... Aha! scrâșni din dinți furios, învârtind cravașa în aer; au să mi-o plătească d-lor, cu vârf și îndesat!

O salvă de bubuituri ce venia dinspre sat îi întrerupse vorba; câteva ghiulele fluerară pe deasupra oamenilor și se sparseră la câteva sute de metri înapoia coloanei.

— Modrogane, ia-ți batalionul și du-l înapoia malului de colo! arătă colonelul o râpă de lângă calea ferată.

— Am înțeles! se auzi vocea răgușită a căpitanului.

Cele patru companii ale primului batalion o luară repede spre adăpost.

După alte câteva bombe, comenzile ofițerilor predominară murmurul mulțimei și după un moment, celălalt batalion se prefăcu într'un lanț de oameni cari alergau necontenit, până ce capetele lui dispărură în pomii împrăștiați pe ogoare.

Norii vineți se plimbau în fugă pe cer întunecând zarea, iar recolta înverzită se frământa neliniștită în bătaia vântului. Bubuiturile tunurilor se întețeau amestecându-se cu trăsnetele furtunii; o burâ grăbită, mărunță, începu să stropiasca lanurile și praful șoselei, întinzându-se repede până în zarea dealului. O răpăială de stropi mari îi luă locul, acoperind cu o ceață deasă, trăgătorii gata de luptă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

După un sfert de oră, soldaţii lungiţi pe burtă erau udaţi până la piele. Apa le trecea gârla pe lângă trupuri, iar praful prefăcut acum în noroi, le îmbrăca bluzele uşoare într'o scoarţă de pământ negru, peste care ploaia continua să curgă ca prin sită.

— Mă Nicule! se auzi glasul unui sublocotenent; azi e Vinerea Mare; ce-o fi acum pe la noi acasă?

— Învârtiţii se duc la biserică, să cânte prohodul şi să se întâlnească cu fetele! răspunse cel întrebat cu necaz în voce.

— Aşa-i! Ce mai dragoste se făcea la denii pe vremea mea! De vre-o trei ani şi ceva de când n'am mai fost pe la ai mei, par'că am uitat biserica din mahalaua noastră...

— Bine zici! răspunse glasul căpitanului Râjniţa; eu de patru ani n'am mai făcut Paştele şi Crăciunul „pe-acasă; în neutralitate făceam tranşee la Predeal, anul următor eram în luptă la Oituz; în 1918 în armistiţiu, într'o stare ca vai de capul nostru!... Iată-mă şi în anul al patrulea; prevăd că azi şi mâine dăm aci lupte... Vai de tinereţele noastre, că nu 'nţelegem nimic de ele!

— Eu mă vaet de bătrâneţele mele don căpitan, că dac' aş fi tânăr ca D-vs., toate suferinţele astea mi-ar fi floare la ureche, se amestecă în vorba plutonierul major al companiei, care după 25 de ani de serviciu în acelaş regiment, cunoştea pe toţi ofiţerii, din ziua intrării fiecăruia pe poarta cazărmei.

— «Tu ai apucat vremuri bune, ai înţeles ceva din viaţa ta şi dacă suferi astăzi, te mângâi cu gândul că ani de zile ai trăit cum trebue» îi răspunse căpitanul răsucind o ţigare. Întinse apoi tabacherea plutonierului-major, care tacticos îşi făcu o ţigare groasă cât un deget, apoi mulţumi căpitanului cu un «trăiţi».

— A înebunit lumea don căpitan... A înebunit deabinele... Unde pomeneam noi acum douăzeci de ani maşinării de luptă, ca cele de azi?... Nu mai e război ca războaele vechi. Acum o naţie vrea să omoare cu totul pe alta. A înebunit lumea...

— Ai dreptate, dar ce puteam face? Nu vezi că...

O trosnitură scurtă ca un răcnet de fiară curmă vocea căpitanului. Când fumul se risipi, el zăcea cu faţa în jos cu ceafa tăiată de o schijă de obuz, cât o farfurie. Corpul îi era ciuruit de bucăţele ascuţite de fer, ca nişte săgeţi. Bra-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcr/1901-1932

ţele întinse în baltoaca noroioasă îmbraţişau par'ca pământul pentru care nu cunoscuse 4 ani vre-o sărbătoare şi un pic de odihnă... Alături de el, plutonierul cu pieptul zdrobit, cu arma sub braţ, rămăsese cu ochii ficşi spre cerul care spăla continuu faţa lui nebărbierită, plină de noroi şi supţă de suferinţe.

— Sanitar! vino încoace! strigă sublocotenentul îngrozit, luând în braţe pe căpitan şi sguduindu-l cu putere. Corpul fără viaţă se încovoia supus. Ofiţerul îl întoarse cu faţa în sus, privindu-l zăpăcit. Obrazul căpitanului era de o linişte impresionantă; gura cu buzele vinete, părea că păstrează încă un vaet de durere. Un ochiu complect deschis, sticlos, lipsit de viaţă, privia pe ofiţer. După câteva minute, colonelul sosi în fugă şi strigă:

— Ce este? Ce s'a întâmplat aci?

— D-l Căpitan Râjniţă a fost ucis de un obuz împreună cu plutonierul Tudorache! raportă cu glas tremurător ofiţerul.

— Cum? Când? bolborosi el privind cu ochii bulbucaţi de spaimă trupurile zdrobite ale celor mai vechi oameni din regiment. Scoase un muget de fiară rănită şi ameninţând cu pumnii satele cari abia se zăreau prin ploaia mărunta, strigă plin de furie:

— Oh! Canaliile! au să mi-o plătească ei scump. Am să dau foc satului mâine şi n'am să cruţ nici copiii de ţâţă! Stătu lângă cadavre în noroiu, cu capul în palme câtăva vreme, nemişcat... Din când în când scotea un Ah! spasmodic, plin de furie.

— Căpitanul Modrogan să vie la mine! strigă apoi cu glas sugrumat şi continuă să murmure într'una ameninţări la adresa Ungurilor.

Peste câte-va minute, un căpitan de vre-o 30 de ani, mărunţel, slăbănog, cu ochii albaştri spălăciţi, cu un umăr strâmb, care se mişca maşinaliceşte în sus şi în jos la fiecare moment, se opri posomorât în faţa cadavrelor, privindu-le pieziş cu un ochiu saşiu, de culoarea plumbului. Faţa-i roşcata, încreţită înainte de vreme, păstra o nuanţă de ironie şi asprime, care răsărea prin cuta adâncă de la colţul gurei.

Era căpitanul Modrogan, refugiat din Ardeal încă din vremea dominaţiei maghiare.

Compania odinioară comandată de el, care făcea şi acum parte din batălionul ce-i încredinţase colonelul în luptele din Ardeal, era poreclită «Compania de execuţie». Căpitanul Modrogan pedepsea scurt, repede şi fără judecată pentru

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaramuri.ro/ramuri1901-1932

că vorba lui «inamicul este totdeauna vinovat, numai pentru că e Ungur».

— Îi vezi? întrerupse colonelul tacerea cu glas înăbuşit; iată de unde au tras!; arătă satul din faţa liniei de pomi; acolo e satul Tărcani.

— Da, îl ştiu! răspunse căpitanul cu vocea răguşită, privind chiorâş spre sat. Alături de satul ăsta, la gura Beiuş, am un unchiu preot.

— Ne înlocueşti astă-seară cu batalionul tău, iar mâine în zori porneşti la atac; dimineaţa vei fi acolo, îi porunci scurt nebăgând în seamă răspunsul lui.

— Am înţeles domnule colonel...

— Ia vezi cine vine pe şosea?... Par'că-i un un civil sub escortă...

Pe drum venia un soldat cu arma în mână şi un om îmbrăcat în negru, cari săriră şanţul şi se îndreptară spre cei doi ofiţeri. Ajungând, omul îşi scoase pălăria respectos, iar soldatul raportă scurt:

— Să trăiţi don colonel, don locotenent Olaru m'a trimis cu ţivilul asta la Dvs. pentru c'a vrut să treacă pe şosea, prin compania noastră, spre batalionul Beiuş!..

— Cine eşti D-ta? întrebă acesta răstit, examinându-l cu o privire acră.

Omul îmbrăcat într'o redingotă curăţică, pălărie moale şi cu o panglică tricoloră pe piept, avea o înfăţişare de provincial cu stare.

— Mă recomând doctor Ulpiu Popa, advocat în Beiuş. Am văzut că Ungurii vor să oprească oştirea română aci şi am căutat proxima ocazie să viu la dumniavoastră.

— Imi pare bine că te cunosc, dar pe ce să te cred eu? întrebă colonelul — ai vre-o hârtie ceva... vre-o legitimaţie?...

— Am mă rog! Oamenii pe la noi umblă cu nişte permisuri de la comanda maghiară. Il am pe al meu la mine. Ş'apoi eu mi-s frate cu stegarul Septimiu Popa din batalionul Voluntarilor Beiuş...

— A eşti frate cu plutonierul Popa? Tocmai era să te întreb dacă nu eşti rudă cu el, mai ales că sămănaţi grozav...

Omul îi întinse câteva scrisori şi o legitimaţie pe cari colonelul le refuză, adăugând că are toată încrederea în spusele lui.

Ploaia cernea peste cadavrele lungite pe iarbă.

Omul descoperit privea cu spaimă morţii, crezând că-i jucăria unui vis.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/?dr=1501-1452

— Domnule, dacă eşti de pe aici, trebue să ştii că locuitorii satelor de pe lângă Beiuş şi cei mai de sus din spre Vaşcău, au dat ajutor armatei maghiare. Iată de ce au murit ofiţerul şi plutonierul! arată comandantul regimentului spre cei ucişi. Ce fel de Români sunt aceşti locuitori?

— Dar nu's Români! protestă advocatul; îs Unguri blestemaţi, cari ne-au amărât destul până astăzi...

— Îmi pare foarte rău că-i aperi degeaba; uite ici buletinul de informaţii ce spune: Spre munţii apuseni începând de la Hălmagi, Dealul Mare, Cristior, Cărpinet, Vaşcău, Beiuş, toate satele sunt româneşti, cu foarte puţini Unguri în ele.

— Da. E adevărat. Însă tocmai pentru acest motiv Maghiarii s'au gândit să colonizeze în mijlocul Românilor un sat mare locuit numai de Unguri, ca să mai micşoreze puterea noastră — lămuri fugarul.

— Acum înţeleg... şi care-i satul?

— Satul Tarcany a căror locuitori, foarte şovinişti, luptă acum alături de armata maghiară contra dvs. E o comună bogată, căreia Statul Maghiar i-a acordat toate privilegiile, de exemplu: monopolul alcoolului, scutiri de impozite, vamă, accize, taxe... Într'un scurt timp locuitorii s'au îmbogăţit şi ne-au lăsat pe noi Românii în urmă... Câte-am avut noi de îndurat de la acei nemiloşi stăpâni!

— Vra să zică locuitorii din Tarcany, au sărit asupra noastră alături de soldaţii unguri?...

— Da, domnule ofiţer; pe la noi s'au retras eri grosul oastei. Ce-am mai suferit! Pe advocatul Ciordaş, l-au tăiat în bucăţi, pe fetele protopopului din Lunca le-au necinstit soldaţii, iar pe preot l-au bătut până la sânge....

— Tiii! Ce spui domnule? se miră colonelul. Ei nu ştiau că venim noi pe-aci şi că populaţia maghiară va cădea în mâinile noastre?...

— Populaţia i-a ajutat, şi jumătate din ea o să lupte contra dv., ş'apoi vor pleca odată cu ei... Trebue să ştiţi că oastea maghiară e finanţată de şoviniştii din Budapesta, iar care din ei s'au opus, bolşevicii dela putere i-au arestat, omorât, chinuit... Aci în gura Beiuşului a fost eri o blestemăţie... Ungurii din Tarcany arătau pe unii Români, zicând că-s spioni şi soldaţii unguri îi împuşcau imediat. În biserică au băgat caii, pe preot l-a bătut îngrozitor, după ce-l spânzuraseră câte o oră-două pe zi cu capul în jos, de o grindă a bisericii... l-au necinstit fetele şi ele de ruşine şi-au pus capăt zilelor....

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1931-1932

— I-auzi Modrogane! striga plin de furie colonelul. Mâini de dimineaţa intra cu tot batalionul tau şi cu voluntarii din Beiuş în satul Tarcany. Să le arăţi cum trebue să se poarte cu noi... Nerone să fii!... M'auzi? Nerone!...

— Lasaţi pe mine domnule colonel! răspunse căpitanul privind pieziş spre sat, a cărui biserică îşi înalţa deasupra pomilor turla cu cocoş în locul crucei. Cunosc eu bine locurile astea...

— Ce, tu eşti de pe-aci? Ştiam ca eşti din Oradia Mare, nu din împrejurimile astea...

— Sunt de pe acolo, dar tata a fost protopop aci în Beiuş.

— Mă rog, cum îl chema pe tatăl dv.? se amesteca în vorbă ardeleanul.

— Protopopul Valeriu Modrogan. Eu sunt fiul lui cel mare..

— A! Il cunoaşte tot comitatul Beiuşului; ce-a păţit bietul om dela Maghiari! A plătit-o cu viaţa... Pe când era răscoala în 1907 la d-voastră, s'au întrunit la Beiuş toţi Românii din comitatul Bihorului. Şi răposatul protopop i-a sfătuit pe toţi să nu răspundă ordinului de chemare, dacă se mobilizează armata austro-ungară, ca să intre în România sa potolească răscoala, după cum era svonul. I-a îndemnat să se ridice contra autorităţilor maghiare...

— Ţiu minte că chiar în acea noapte l-au arestat Ungurii. L-au bătut în casă, de faţă cu noi copiii, până l-au umplut de sânge... Mama se ruga de jandarmi sa nu-l chinuiască şi noi ţipam... Ungurii dădeau cu patul armei în noi şi ne înjurau...

— Pentru noi cei din Beiuş, răposatul protopop este socotit de bună seamă, ca martir naţional! îl întrerupse d-rul Ulpiu.

— Chiar c'a fost martir! reluă căpitanul. După ce l-au bătut cu patul armei până a căzut jos, l-au dus mai mult târâş la închisoarea din Beiuş. Şi acolo l-au torturat, i-au smuls barba!.. Da! l-au smuls barba!.. Apoi după vreo lună l-au judecat şi condamnat la spânzurătoare...

— Ţin minte când l-au executat. Eram la juristica în Cluj... zise civilul.

— Da, l-au spânzurat la 17 Mai în 1907 la Cluj...

— D'aia ai fugit tu din Ardeal! Il întrerupse colonelul. Aspre sunt şi legile ungureşti!...

— Aspre, pentru Români! răspunse Modrogan cu faţa întunecată. Par'că-l văd cum îl ducea la ştreang în dosul cazărmilor. Eu ţineam pe biată mama, căreia-i venea leşin

Muzeul Digital al Romanului Românesc
muzeuldigitalromanesc.ro/tdr_901-1932

la fiece pas. Era pe jumătate înebunită când a văzut pe tata în picioare pe scaunul spânzurătoarei. Bietul bătrân plângea şi jandarmii împingeau mulţimea înapoi cu baionetele. După ce i-au luat scaunul de sub picioare şi a ispravit să se sbată în ştreang, mama a scos un răset care a speriat chiar pe călău şi a înebunit de-abinelea. In doi ani s'a dus după tata...

— Dar cu fratele d-tale, Traian, ce s'a făcut? întrebă civilul.

— El a murit în jurul Bucureştilor, la Balarie, când cu luptele din 1916. După moartea mamei, am fugit amândoi în România. El n'a mai avut noroc să se mai înapoieze la locurile copilăriei... Acum mai am o soră la Orăştie şi pe unchiul meu după mama, preotul despre care spui D-ta că l'au chinuit eri Ungurii, în gura Beişului...

Modrogan oftă privind cu ură satul Tărcanilor, dinspre care se auzeau focuri de armă.

O tăcere grea se lăsa peste grupul din linia trăgătorilor. Căpitanul, furat de amintiri privia în vag, absent, cu sufletul dornic de răzbunare. Umbra nopţei se lasa încet peste trăgători şi perdeaua întunericului acoperea norii cari alergau mohorâţi pe cer. In depărtare câte un foc de armă spărgea liniştea crângului din faţa satului, înşirupând tăcerea apăsătoare şi plină de grijă a luptătorilor.

— Haide Modrogane, adu-ţi batalionul! porunci colonelul plecând cu civilul spre cantonul unde i se aranjase să doarmă. Ploaia se înteţi vijelioasă, udând leoarcă soldaţii, cari aşteptau să fie schimbaţi. Peste vre-o jumătate de ceas, batalionul căpitanului lua în trăgători locul primului batalion prăpădit de neodihnă şi de frig. Noaptea se lăsase posomorâtă şi neagră, vântul bătea potolit, iar ploaia se aşeza temeinic peste câmpia adormită. Sanitarii puseseră în brancardă pe cei doi morţi, cari odihneau acum acoperiţi cu câte o foaie de cort.

Soldaţii înlocuiţi plecau încet, pe tăcute, în coloană de marş spre staţia din apropiere. Şeful gării se refugiase cu o zi mai înainte, după ce sfărâmă totul în urma lui. Gara cu ferestrele deschise, geamurile sparte, odăile murdare, pline de hârtii, cârpe, aparate telefonice stricate, nu putea fi imediat locuită.

Oamenii astupara ferestrele şi împărţiră odăile pe companii; unii adunau hârtii dându-le foc în sobe, iar alţii isprăviră de curăţat scândurile de gunoaie şi de rămăşiţele

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/din1861 1937

gospodăriei. Câțiva inși puseră pae pe jos și apoi soldații desbrăcați la cămașă, își uscau pe rând hainele și bocancii, în fața sobei. La un capăt de lumânare, cei ce isprăviseră își scoteau merindea dată de Românii de prin sate și îmbucau leșinați de foame. Apoi cuprinși de moleșeală se întinseră pe pae unii lângă alții.

Curând liniștea cuprinse toată casa. In vagonul de marfă ocupat de ofițerii batalionului, o lumânare scotea linii luminoase, tremurătoare, prin crăpăturile scândurilor. Din când în când se auzea câte o voce în murmurul ploaei: «Nouă la banc». «Nimic nu mai merge»..... Sforăiturile soldaților se auzeau până la peronul pe care se plimba o sentinelă în cadență pe pavajul de ciment. Picăturile ploaei bătea acoperișul stației și al vagoanelor și câte un bubuit de tun sau pocnet de armă întrerupea monotonul sgomot al torentului; sentinela se oprea tresărind și încorda atent urechea.

Dincolo, pe linia pomilor, oamenii din batalionul căpitanului Modrogan, scăldați în apa rece și noroiul arăturei, dormitau lângă cele două cadavre, amintindu-și fie care ca prin vis, de vremea când în Vinerea Mare mergeau la biserica lor din sat, să prohodească pe cel care a murit, propovăduind iubirea între oameni.

Un fulger lumină o clipă, ca o făclie la căpătâiul celor morți și soldații treziți din toropeală își făcură cruce, ascultând sgomotul tunetului, care acoperi un moment murmurul neîncetat al ploaei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

BIBLIOTECA CENTRALĂ
a „ASOCIAȚIUNII"
SIBIIU

In zorii zilei, căpitanul Modrogan, care stătuse toată noaptea lungit pe o pătură lângă cei doi morți, se sculă cutremurându-se înfrigurat și privi cu ochiul lui șașiu, zarea care începea să se lumineze. Ploaia ținuse până spre miezul nopții, înghețând oamenii până la os. Ofițerii trântiți pe pământul plin de apă, îndurau aceleași suferințe, dormitând cu grijă între soldații morți de oboseală. Spre ziuă norii părăsiră în graba bolta cerească și stelele eșiau la iveală licărind neastâmpărate, strălucitoare și reci. Ele vesteau soldaților o zi frumoasă și plină de căldură.

Căpitanul sculă agenții de legătură, cari dormiau lângă dânsul și-i trimise să cheme ofițerii dela companii.

După vre-o jumătate de ceas, toți cinsprezece erau strânși în jurul șefului lor, care-i puse în curent cu situația și cu poruncile ce aveau de îndeplinit fiecare, apoi se'ntoarseră spre unități. După un timp, în tot lungul frontului, porunci șoptite trezeau soldații somnoroși și înghețați cari formară repede linia, scuturându-se înfiorați de frigul nopții. Luceafărul lucea mai tare, gata să apună. La o poruncă șoptită întreaga linie de trăgători porni prin grâul crescut de o palmă, spre satul dinainte. Trupa ajunse la compania de avanpost. Dintre pomi se ivi în întuneric o umbră care întreba de căpitanul Modrogan.

— Tu ești Olarule? șopti cel strigat.

— Eu domnule căpitan. Am venit să vă anunț că toți trebue să trecem pe puntea din satul Gura Beiușului, de oarece pe celelalte le-au luat râul la vale din cauza ploii de astă noapte.

— Bine... dar în ce direcție vine puntea?

— In fața batalionului Dv. Prin urmare, treceți puntea, apoi satul Gura Beiușului și ajungeți la Tărcany.

Modrogan mormăi câteva cuvinte c'a înțeles situația, apoi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcr-1901-1932

porunci oamenilor să iuţească mersul în cea mai mare liniște. După vreo sută de paşi o împuşcătură foarte apropiată sfarâmă tăcerea înfrigurată a trupei. Toată lumea se opri o clipă, apoi vocea lui Modrogan răsună ascuţită, pătrunzând până în valea Beiuşului: Năvăliţi! Ura!

Ca împinsă de un resort, mulţimea se repezi cu baionetele înainte, într'o goană nebună. Oboseala soldaţilor pierise imediat, şi echipamentul parcă nici nu exista pe umerii lor.

Sentinelele, surprinse de atacul neaşteptat al Românilor, părăsesc în fugă posturile, aruncând armele. Grosul trupei inamice speriată din somn, începe să tragă buimaca în toate părţile, luând-o la goană spre sat. Soldaţii îi urmăreau încălziţi de mişcare, înviorați de curaj, cu urale şi chiote. Ajunşi la puntea de peste râu, Ungurii ajutaţi de civili încercară o rezistenţă îndârjită, trăgând aprig asupra Românilor. Aceştia însă trecură podul prin ploaia de focuri şi după câteva minute, vrăşmaşii erau împinşi în marginea satului Gura Beiuş. Ungurii îl trecură în goană, oprindu-se la capătul Tărcanilor. Batalionul Românilor intra urmat de batalionul voluntarilor ardeleni, în satul Gura Beiuşului. Se făcu ziua.

Soarele eşea din muchea dealului ca un glob muiat în sânge. Soldaţii străbătură în trăgatori satul, iar populaţia îngrozită le eşea înainte, plângându-se de suferinţele la care-i supusese Ungurii în timpul retragerii.

Câte un Român îmbracat în cojoc şi iţari, zăcea lungit, împuşcat în mijlocul străzei. Case arse, prădate, prăvălii distruse, biserica cu uşile sfărâmate, plină de bălegar şi de ovăzul vărsat pe podele, întemeiau vorbele advocatului, care se refugiase în ajun spre regiment.

Prin pivniţi, grupuri de femei şi copii ţipau îngroziţi şi se rugau de soldaţi să urmărească oastea ungurească. Lumea se trântea în faţa ofiţerilor cu capul în ţărână, rugându-se plângător:

— Nu ne lăsaţi, scăpaţi-ne că ne spânzură dacă se vor întoarce!

Un preot plin de sânge, cu capul spart şi hainele rupte, blagoslovea trupa lungit pe trotoar şi se jeluia la ofiţeri: «Bine c'aţi venit. Nu mai pot. M'au bătut până la leşin... Mi-au necinstit fetele... au prefăcut biserica în grajd... M'au omorît!..»

Din partea cealaltă a străzii, Modrogan sări şanţul şi se îndreptă cu iuţeală spre preot. Acesta zărindu-l se opri din vorbă plin de mirare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

— Unchiule, noi suntem, noi Românii, ai curaj!... strigă căpitanul. Îngenunchie lângă preot şi-i sărută mâna, apoi îl şterse de sânge.

— Oh! Valeriule dragă, n'aş fi crezut să te mai văd; sunt vre-o cinci ani de când ne-am întâlnit la Bucureşti..... Iată în ce hal am ajuns!.. Mi-e frică să nu visez... Par'că n'aş crede că eşti tu...

— Eu sunt... Am sosit cu toţi de eri pe-aci... Ajutat de soldaţi, ridică pe preot din praf şi îl duse într'o casă vecină. Pe drum preotul gemea şi scuipa într'una sânge horcăind ca un ofticos. Abia mai putea cunoaşte lumea din jurul lui. În tinda casei zăcea mort un om zdravăn, cu ţeasta capului sfărâmată.

— Cine-o fi ăsta? zise Modrogan, împingându-l cu piciorul mai la o parte.

— Of Doamne! gemu înăbuşit preotul. Ăsta-i primarul satului..... L'au împuşcat aseară Maghiarii..... Nu mai putu vorbi. Horcăiala îi porni iarăşi din piept. Modrogan îi puse bidonul cu vin la gură. După câte-va minute, preotul şopti: «Oh! m'au ucis!.... Nu mai pot vorbi!... De-o săptămâna într'una mă bat mereu la tălpi, peste piept şi în cap!... O tuse violentă îi înecă vorbele şi un val de sânge îi eşi din gură.

Căpitanul Modrogan ridică de două ori umărul diform, clipi din ochiul său şaşiu, apoi fixă privirea de plumb asupra bătrânului care se sbătea de moarte. Scoase o batistă şi îl şterse.

Încetul cu încetul preotul îşi revenea. Făcu o sforţare şi deschizând ochii turburi, halucinaţi, şopti cu glas şuerător: «Să nu-i laşi!... Câţi-va Unguri din Tărcany au luat pe Olga şi Veturia, eri.... şi le-au necinstit în parcul grofului... Olga s'a aruncat în fântâna din curtea bisericii..... Am scos-o moartă... Veturia a fugit la Beiuş... Oh! Nu trebue ertaţi!... Muribundul se opri o clipă frământat de chinurile morţii. Sudoarea îi brobona fruntea; adunându-şi ultimele puteri scrâşni: «M'au ucis!.. M'au chinuit!.. Să nu-i ertaţi!.. Tu... Să n'ai milă!.. Tată-tău... spânzărătoare... Ne-au batjocorit neamul... Să nu erţi... Tu ai rămas..... Nu erta.... Oh!» Duse mâna încet la piept, gura i se umplu iar de sânge şi nu mai avu putere să vorbească. Mâna-i slabă şi osoasă pipăia tremurătoare o lovitură la cap, din care eşia sânge, înroşindu-i pletele albe.

Vorbele i se opreau în gât, prefăcându-se în hârâeli. Se sbătu câte-va minute până ce-şi pierdu cunoştinţa, apoi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/an-1901-1932

după un timp rămase țeapăn, cu ochii deschiși privind aspru și neîndurat la Modrogan.

Căpitanul cu aceiași privire rece piezișă, stătea nemișcat lângă unchiu-său, par'că nimic nu s'ar fi întâmplat.

După un timp, porunci ordonanței să rămână de pază lângă trupul preotului, apoi eși amețit afară. Satul răsuna de focuri și glasuri. Își adună batalionul pe șoșea și plecă înainte urmat de rezerva regimentului, condusă de colonel.

* * *

Căpitanul Modrogam mergea repede, cu ochii înainte, ca mânat de un gând neînduplecat. Nu asculta tânguirile obijduiților, ci îndemna soldații să meargă mai repede. Curând eșiră din satul Gura Beiuș într'o câmpie cu grâu, prin mijlocul căreia șerpuia un pârâiaș. La câteva sute de merit înainte, un sat cât un orășel ocupa întreaga vale.

— Aștia sunt Tărcany! strigă căpitanul și un surâs crud îi strânse gura. Ochiul de plumb privi o clipă satul, apoi se întoarse către soldați și țipă cu vocea-i pătrunzătoare ca o goarnă:

— Năvăliți! Ura!

O pârâială de focuri, urale, strigăte puternice și primele rânduri de trăgători pătrunseră la marginea satului. Ungurii în fuga lor se opreau din când în când și trageau cu mitralierele, dar soldații îi pusera pe goană și intrară prin curțile părăsite. Împușcături dese și îndemnuri la luptă veneau de prin centru, amestecate cu țipete de femei și copii. Câinii lătrau speriați, sbătându-se în lanțuri și vitele rageau în staule, cuprinse de groaza generală, care pusese stăpânire pe sufletele locuitorilor rămași în satul asediat.

Din partea de apus, se auzeau alte împușcături, ruperi de garduri, tropăeli de oameni.

Pe ulița principală se iviră două șiruri de soldați, care mergeau prin șanțurile pietruite de pe laturile drumului. In frunte era locotenentul Emil Olaru, un tânăr de vre-o 25 de ani, înalt, bine făcut, cu fața arsă de soare, palidă și obosită.

— Ați auzit ce grozăvii au făcut Ungurii în Gura-Beiuș, domnule locotenent? strigă un tânăr ofițer din șanțul de dincolo, către Olaru. O să aibă de lucru compania de execuție...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/anul-1901-1902

— De toate isprăvile Ungurilor ne informase aseară advocatul care se prezentase colonelului. Cred însă că nu-i vinovată populaţia rămasă în sat; cei vinovaţi au fugit de eri, răspunse locotenentul, zorindu-şi trupa spre centru.

Câte-va focuri de armă îl întrerupse şi un om căzu mort, şi doi răniţi. «Culcat în şanţ!», comandă scurt Olaru şi după o nouă poruncă, o mitralieră din capul companiei începu să ţăcăne nerăbdătoare, asvârlind gloanţe spre curtea de unde veniseră focurile. După câteva minute, soldaţii asiguraţi oarecum, începură să alerge spre centru, pe jumătate aplecaţi în şanţurile şoselei.

Din altă parte a satului începeau să apară soldaţi, cari purtau uniformă ungurească. Era un batalion din ţinutul Beiuşului, format din voluntari români, foştii luptători în armata maghiară, cari la venirea Românilor le eşiseră înainte pe la Halmagi, şi care luptaseră tot timpul alături de ei până în Beiuş. Voluntarii se răspândiră în tot satul, trăgând focuri prin curţile părăsite de locuitori.

După ei trupa lui Modrogan continua să alerge către piaţa cu biserică la mijloc, iar în urmă colonelul eşi grăbit, dintr'o curte cu un pluton după dânsul.

— Olarule, ai perdut un om şi doi răniţi odinioarea? întrebă el pe ofiţer.

— Da, domnule Colonel, răspunse acesta privind în drum unde zăcea soldatul mort.

— Dac'aşa-i vorba o să le fac satul praf! răcni el.

La un colţ de stradă se ivi căpitanul Modrogan, care privia chiorâş casele de piatră împrejmuite cu garduri de stejar şi porţi de fier gros, ghintuit.

— Modrogane! strigă colonelul zărindu-l; să reduci la tăcere pe civili, că-mi împuşcă oamenii, de prin curţi şi pe ferestre.

— Am înţeles! răspunse acesta cu un zâmbet de satisfacţie, care îi strâmbă obrazul stâng. Un soldat alergă pe uliţă după căpitan.

— Trăiţi don căpitan, din biserica de pe piaţă se trag focuri de mitralieră...

— Du-te cu un pluton acolo şi vezi ce-i! porunci colonelul, care auzise raportul soldatului.

Modrogan adună repede un ploton din «compania de execuţie» cu o mitralieră, apoi plecă cu oamenii spre biserică. Ajungând la capătul străzei, se pomeni într'o piaţă largă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cu prăvălii închise de jur în prejur şi cu o biserică nouă, cu un cocoş în locul crucei.

La ivirea primilor soldaţi, împuşcături dese porniră dinspre ferestre, iar din turla bisericei lătră cu turbare o mitraliera. Ecoul caselor de piatră din jurul pieţei măreau sgomotul, gonindu-l în tot satul. Românii îndreptară un foc secerător de mitralieră asupra locaşului de rugăciuni, scrijelind zidurile din care săreau bucăţi de piatră ascuţită. Dinauntru răspunseră alte împuşcături şi vre-o doi oameni căzura răniţi.

— Du-te Neagule la prăvălia de colo cu o grupă şi vezi dacă se găseşte gaz! se auzi vocea răguşită a căpitanului.

Un sergent cu opt soldaţi se strecurară pe lângă uluci, oprindu-se apoi la o prăvălie cu firmă ungurească. Lovira cu tărie în obloane şi unul se rupse. Un soldat bagă mâna prin spărtătură, trase zăvorul şi drugul proptit deacurmezişul în zid, apoi deschise şi cellalt oblon. Cu alte câteva lovituri ei sfărâmară geamurile în ţândări, şi grupa năvăli în prăvălie frumos aranjată plină de tot soiul de mărfuri. Intr'o cameră din fund, soldaţii găsiră un butoi de gaz şi altul de benzină.

In grabă butoaele fură tăvălite până la ploton.

— Ce fel de biserică o fi asta mă Popescule? întreba sergentul pe cărturarul plotonului, un ajutor de notar chemat la a doua mobilizare.

— Asta-i biserica riformaţilor; se vedea eri de unde ne oprisem când bombarda cu artileria — îl lămuri cel strigat.

— Lăsaţi vorba şi împingeţi butoaele până la uşile din faţă şi înapoia bisericei. Nu uitaţi şi ferestrele! strigă căpitanul. Căraţi lemnele de colo — arată el o grămadă de lemne la uşa unei prăvălii — puneţi-le peste butoae şi daţi-le foc!

Grupa trecu prin gloanţe împingând butoaele la locurile arătate, iar alţi soldaţi aruncau în jurul butoaelor lemnele de fag dela prăvălie.

După câteva minute focurile din biserică încetară. Un cap speriat, cu părul vâlvoi se arătă în cadrul unei ferestre deschise cu o batistă albă în mână.

— Ála cere pace don căpitan! strigă un soldat.

— Aşa? după ce mi-au rănit doi oameni? Lasă ca-i dau eu pace veşnică! tună căpitanul cu vocea-i aspră şi îndreptând carabina spre om, trase un foc. Solul păcei se rostogoli pe tocul ferestrei, rămânând mort, jumătate atârnat afară.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

— Sbanghiu, dar ocheşte al dracului! murmura sergentul la urechea şefului de mitralieră.

— Varsaţi butoaele peste lemne şi daţi-le foc, strigă ofiţerul către soldaţi.

In curând flacări albastre se ridicara cât biserica, înconjurând-o de toate părţile cu un brâu de foc.

Uşile de stejar masiv şi ferestrele cu perdeluţe de dantela alba se aprindeau pe rând, scoţând un fum negru şi gros, care întuneca cerul limpezit de ploaia din ajun.

Dinăuntrul bisericei porniseră deodată glasuri disperate, de barbaţi, ţipete de femei şi copiii, cari se rugau într'o limba neînţeleasă, amestecată cu cuvinte româneşti de iertare. Plânsetele umpleau văzduhul, înfiorând pe soldaţi. Aceştia ascultau îngroziţi ţipetele copiilor, amestecate cu pârâiturile lemnăriei, care ardea plină de grabă, cu flăcări vioae şi repezi.

— Ha! Ha! se auzi glasul lui Modrogan. Ţipaţi? Va mai opuneţi? Mai împuşcaţi soldaţii? Na-vă opunere!

Un om sări prin pervazul ferestrei, apoi un altul şi dupa el o femee despletită, cu un copil în braţe, cu ochii turburi, plini de disperare şi de nebunia groazei.

Câteva focuri de armă îi culcară pe vecie într'un lac de gaz care ardea. Copilul scăpă neatins de gloanţe. Soldaţii priveau mişcaţi spre el, când o grindă aprinsă căzu peste trupul lui şi hăinuţele îi luară foc, înconjurându-l într'un fum plin de scântei, apoi într'un cerc de flăcări. Soldaţilor li se părea că sunt jucăria unui vis înspăimântător. Priveau maşinaliceşte flăcările, fără ca mintea lor să mai judece ceva.

Alţi oameni încercau să sară pe ferestre, dar toţi avură aceiaşi soarta ca cei dintâi.

— Toţi locuitorii satului s'au vârât în biserică! strigă un om privind îngrozit scena.

— Nu toţi, dar mare parte — răspunse Modrogan —Trage cu mitraliera caporal! adăugă privind spre biserică.

Din nou se aruncară peste ferestrele arzânde câţiva barbaţi şi femei cu copii în braţe. Toţi căzură seceraţi de mitralieră peste jarul de jos, mărind movilele de trupuri carbonizate, ale celor cari săriseră înaintea lor.

Altarul se aprinse. Ţipetele disperate dinăuntru se măriră prefacându-se în nişte urlete prelungi. Cu un huruit spăimântător, turla bisericei se prăbuşi greoi peste înveliş, sfarâmându-l. Clopotele, căzând din înălţime se loviră de ziduri şi scoaseră vaete plângătoare, care se perdeau în larma gla-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/rdr1900-1932

surilor. Prin gaura făcută de turlă eşeau limbi de foc ce se înălţau la cer pârâind, împletindu-se unele cu altele. O parte din tavan căzu peste cei dinăuntru, cari piereau arşi şi îngropaţi de vii, înebuniţi de chinuri.

Un miros de carne friptă străbătea piaţa; zgomotul de glasuri din biserică se micşoră, apoi se stinse cu totul. Cu o pârâitură prelungă, toate resturile de înveliş, de tavan, căpriori aprinşi, cafasul şi anvonul de predici, se prăbuşiră peste zidurile de piatră înegrite de fum şi arse de flăcări. Jos la picioarele acestor ziduri rămase drepte, zeci de trupuri, unele peste altele, zăceau moarte în băltoace de sânge închegat, arşi pe jumătate sau în întregime.

Căpitanul Modrogan, mişcă de câte-va ori umărul diform, privi tabloul cu ochiul lui de plumb, apoi strigă cu satisfacţie:

— Aha! credeaţi că multă vreme o să vă bateţi joc de Români? Las'că ma răzbun eu!

* * *

Colonelul auzind împuşcăturile dela biserica, îşi închipui că Modrogan cu oamenii săi e atacat de locuitorii rămaşi în sat. Flacările cari înconjurasera biserica îl umpleau de grijă. Zgomotul se mărea mereu şi nici un raport nu venea dela căpitan.

— Ce-o fi cu Modrogan, Olarule? întreba el. Haide înainte spre piaţa, căci restul satului e ocupat de voluntarii din Beiuş! adăugă el, privind cum turla bisericei se prăbuşeşte în flacările ce cuprinsese acoperişul.

Locotenentul plecă imediat cu compania spre piaţă. Înaintea lui trimise pe un sublocotenent cu un ploton «pas alergător», ca să dea ajutor mai de vreme în caz de nevoe.

— Domnule Colonel, am trimis pe sublocotenentul Iorga Petre cu plotonul, mai înainte! raportă cu un strigăt Olaru.

— Dar dacă se curăţă? De unde ştii ce trupă inamică este acolo?...

— Tocmai de aceia l'am trimis. Ştiţi foarte bine cum s'a purtat la Măraşeşti. Am încredere în el!... încheie ofiţerul grăbind mersul oamenilor. Prin sat nu se vedea un om. Toţi erau ascunşi ori refugiaţi. Vitele de prin curţi, obişnuindu-se cu sgomotul împuşcăturilor, priveau cu liniştea lor incon-

Muzeul Digital al Romanului Românesc

ştienta mulţimea de soldaţi, cari treceau pe lângă garduri cu multă bagare de seamă. Oamenii admirau străzile curate, gospodăriile bine întocmite, cu ogrăzile largi şi casele de piatră împrejmuite cu garduri de fer, ca nişte mici castele.

— Mă!... aştia 's gospodari nu glumă! se miră colonelul privind o clădire cât un palat, cu un parc înverzit, în dreptul careia ajunsese locotenentul Emil Olaru cu vre-o câţiva oameni.

Un pocnet de armă răsuna dintr'o fereastră şi un glonte fluieră pe deasupra lui Emil.

— Teodorule rămâi la campanie! strigă el unui sublocotenent, alergând spre curtea de unde pornise focul de arma. In timp ce câţiva soldaţi isbeau poarta cu paturile puştilor, pornira deodată alte două focuri de pe fereastra casei şi sublocotenentul Teodoru căzu jos gemând, încovrigându-se. După câteva lovituri de armă, porţile neîncuiate se deschiseră larg, desvelind în faţa trupei o curte largă, pietruita cu mici ronduri de bănuţei în faţa unei uşi de fer şi a geamurilor cu obloane de ştejar trase.

In câteva clipe, colonelul era în urma oamenilor sai, la scările de marmoră ale clădirii.

— Inconjuraţi repede casa şi spargeţi uşa din faţă! porunci el; controlaţi toate camerile şi scoateţi afară pe cine găsiţi!

Soldaţii isbeau puternic în geamurile groase ale uşii, cari săriau strângânind pe scări. După câteva minute apăru în semiobscuritatea vestibulului un om şi loviturile încetară.

— Ce este! Vine cineva? întrebă colonelul.

— Vine un om să ne deschidă...— răspunseră soldaţii ridicând armele gata de tras.

Cheia se întoarse în încuetoarea automată şi în cadrul uşii apăru un bătrân cu barba albă, impunător, distins, îmbrăcat în negru. El privi uimit mulţimea de soldaţi cari aşteptau pe colonel să vorbească.

— Cine eşti d-ta? îl întrebă el cu voce tunătoare.

— Grof Desjöffy kiremszepen! răspunse bătrânul în ungureşte. Un nou foc de armă întrerupse convorbirea şi un soldat de lângă colonel căzu cu omoplatul sfărâmat, pe nisipul aleei.

— Controlaţi mai repede toată casa! răcni acesta şi soldaţii pătrunseră în vestibul cu baionetele la arme.

— Nem! Nem! interveni bătrânul arătând cu o mână mică şi albă în direcţia parcului din fund, unde doi soldaţi un-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

guri fugeau, pierzându-se apoi printre pomi, cu armele în mână. Colonelul nici nu-i băgă în seamă.

— Ce nem? nem! adăpostiți aici ticaloși care-mi împușcă ofițerii și soldații în stradă? O să-ți arăt eu nem!...

— *Nem tudok romanul!** spuse din nou bătrânul făcând un pas spre dânsul.

— Marș d'aci canalie! răcni furios acesta trăgându-i cu cravașa de bou câteva lovituri în obraz. Bătrânul se împletici și căzu jos. În acest moment o fată care eșia din casă, alergă pe scări țipând și sprijinindu-l de subțiori, îl ajută să se ridice. Un tânăr escortat de doi soldați cu un braț de arme de vânătoare, carabine și trei revolvere, eși din casă în urma fetei.

— Ha! Ha! țipă colonelul au început să apară puii de năpârcă? acum o să stăm de vorbă...

— Domnule ofițer, noi nu avem nicio vină din cele ce s'au întâmplat! vorbi fata într'o românească perfectă.

— Cum îndrăsnești să mai vorbești? De ce s'a tras cu armele din casa asta?

— S'au ascuns soldații maghiari fără voia noastră și v'au pândit... spuse fata galbenă tremurând.

— Așa? fără voe?... S'o spui la alții... Vă cunosc eu. Dar tânărul cine este? Și de unde atâtea arme?

Fata potopită cu atâtea întrebări abia putu îngâna:

— E fratele meu.. Și domnia sa e tatal meu, contele Desjöffy.

— A ha! conte? Am să-i arăt eu canaliei, să-mi împuște ofițerii și soldații ca un hoț ordinar. Olarule! trimite imediat după Modrogan să vie aci.

Emil trimise un soldat să împlinească porunca comandantului. În curte se făcu tăcere. Oamenii priveau nedumeriți la colonel, care se plimba enervat prin fața celor trei învinuiți. Se opri la armele cari erau trântite pe prundișul aleei.

— Din arma asta lipsesc două gloanțe; am găsit-o trântită pe parchet — rupse un sergent tăcerea.

— Și eu am găsit un revolver pe o canapea din camera de la față — îl imită altul.

— Las c'o să-mi plătească cu viața mizerabilul! scrâșni colonelul.

— N'ar fi nimerit să urmărim pe cei fugiți adineaorea prin fundul grădinei? interveni Emil, amintindu-și de cei doi soldați cari dispăruseră cu câte-va minute mai înainte între pomii parcului. Eu presupun că ei au tras...

*) Nu știu românește.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

— D-ta aperi pe asasinii camarazilor d-tale? îl întrerupse aspru comandatul regimentului. Crezi că în felul acesta va scăpa domnul conte de la moarte? Nu! Îi voi arăta eu ce înseamnă să asasineze oamenii!...

Tânăra fată se aruncă aiurită la picioarele colonelului rugându-se cu plânsete sfâșietoare să erte pe tatăl ei, care e nevinovat. Acesta o respinse furios și indignat:

— Cum îndrăsnești să ceri ertare? S'a găsit zece arme aici în casă, ofițerul meu a fost împușcat în stradă, un soldat a fost rănit grav chiar în fața mea... și eu să ert? Nu! nu se poate! strigă sacadat, bolborosind apoi cuvinte pe cari nu le mai înțelegea nimeni. O să vă învăț eu minte, să-mi împușcați oamenii pe strada sau să-i mutilați ca pe colonelul Paulian alaltăeri!

Fiul contelui se rugă de el, încercă să-i ia mâinele, să-i explice greșala pe care o face, dar colonelul îl respinse furios strigând:

— Daca mai îndrăsnești să vorbești, te împușc imediat!

— Domnule colonel, vă rog ertare! țipă tânăra contesă într'o spaimă de nedescris, alergând când la tată-său, care stătea livid deoparte neînțelegând nimic, când la tânăr rugându-l să tacă.

Bătrânul deși nu știa românește, presimți nenorocirea. Lacrimile îi spălau obrajii și în timp ce strângea pe fata care țipa desnădăjduită, spuse pe ungurește fiului său să se supună poruncilor comandantului.

Căpitanul Modrogan intră pe poartă, salutând pe șeful său, apoi privi grupul de civili, mirosind motivul pentru care era chemat. In urma căpitanului, intra cu mersul său legănat subloco-tenentul Petre Iorga, care privia curios grupul ce-și aștepta osânda. Colonelul arătând pe bătrân, porunci lui Modrogan:

— Ia pe onorabilul și împușcă-l chiar aci lângă gardul de zid, iar pe dumnealor, (arată spre tânăr și soră-sa), dă-i în primirea lui Olaru să-i treacă la coloana prizonierilor. Să faci perchiziția amănunțită în tot castelul și să culegi piesele de vinovăție contra lor. Păstrează armele și da-le în primirea adjutantului, pentru facerea actelor de dare în judecată.

Nu apucă se termine ordinul, căci fata țipând desperată i se aruncă la genunchi, pe care-i îmbrățișa tremurând fără să mai poată vorbi. Acesta se gândi o clipă, dar chiar în acel moment privirea i se opri asupra cadavrului subloco-tenentului Teodoru, încovrigat în țărâna înroșită de sânge.

— Haide... destul... Executarea ordinului și curățirea sa-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/?dr1931-1932

tului de bandiţii cari trag în trupă!... strigă furios eşind pe poartă.

Căpitanul Modrogan apucă fata de umeri şi o smuci înapoi, arucând-o ca pe un pachet pe petrişul curţii, apoi porunci soldaţilor să lege pe conte şi să-l ducă spre zid. Din nou se repezi cu braţele deschise spre tatăl ei: Nu-l omorâţi!... Nu-i vinovat!... Eu sunt vinovată!... Eu am tras în soldaţi!... bolborosi ea răguşită, cu mintea pierduta, văzând pregătirile de executarea contelui. Căuta pe cine-va dintre cei de faţă care să-i asculte rugăminţile, când privirea i se opri asupra lui Olaru:

— Domnule ofiţer, D-ta ai văzut cum au fugit soldaţii cari au împuşcat... Erau cei din grădină... Vă rog nu mă lăsaţi... Să mergeţi să spunem d-lui colonel... Tata meu nu-i vinovat!... strigă ea frământându-şi mâinile în culmea desnădejdei.

Locotenentul rămase împietrit. Privi ameţit pe tânără, nespus de frumoasă în disperarea ei şi nu putea scoate un cuvânt.

Văzând cum căpitanul Modrogan se departa spre zid, se apropie de dânsul şi-i zise:

— N'ai vrea să mai vorbim cu colonelul? Poate că amâna executarea şi ordonă o cercetare mai amănunţită...

— Haida de! Ce-ţi trece prin cap? îl fixă căpitanul cu privirea lui de plumb şi un surâs crud îi încreţi gura. Nu pot să intervin. A poruncit, şi eu execut...

Tânăra se repezi la căpitan şi îl apucă de mâini, repetându-i aceleaşi rugăminţi şi vorbindu-i de nevinovaţia tatălui ei.

— Pleacă d'aci fato să execut ordinul — zise apăsat căpinul luând-o de braţe şi asvârlind-o înapoi, în mâinele unor soldaţi.

— Tată! Tată!... ţipă sfâşietor tânăra, în timp ce căpitanul împingând pe conte la zid, se dădu la o parte şi porunci scurt: La ochi, daţi foc!

O răpăială de arme ca un singur pocnet şi bătrânul căzu cu faţa în jos, fulgerat de cartuşe. Sângele său pătă zidul din faţa grădinii.

Fata care se sbătea strigând răguşită în mâinile soldaţilor, la auzul detunăturei se opri o clipă din mişcare, apoi căzu leşinată, cu un ţipăt disperat.

Soldaţii priviau scena loviţi în suflet de durerea fetei şi a tânărului, care plângea cu hohote, cu faţa în palme, legă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc

nându-şi capul în prada unor chinuri de nedescris. O milă adâncă se vedea pe feţele soldaţilor.

— Doamne fereşte de năpastă! spuse unul încet, făcându-şi cruce.

— Olarule! strigă Modrogan către locotenent. Ia-ţi prizonierii şi încolonează-i la tine, cum a ordonat domnul colonel, căci eu mă duc să curăţ satul de lighioane.

Căpitanul aruncă o privire rece, piezişă, asupra bătrânului care zăcea lângă zid şi a fetei leşinată pe alee, apoi nepăsător, ridică de două ori umărul diform şi eşi.

. . . . . .

— Mă băeţi, faceţi o groapă chiar pe locul unde a fost executat omul şi îngropaţi-l imediat — zise locotenentul cu glas schimbat. Alături de dânsul sublocotenentul Iorga, emoţionat, nu îndrăznea să-l întrebe ce se întâmplase.

Tânărul conte îi aruncă o uitătură halucinată, apoi şopti cu vocea stinsă: De ce l-aţi omorât? Nu era vinovat!... Olaru simţi un nod, care-i astupă răsuflarea şi lacrămile îi umpleau ochii. Contele îşi acoperi faţa cu palmele şi plângea cu sughiţuri murmurând: Sărmanul tata! Bietul tata! Era nevinovat!... Emil îl lăsă câteva minute ca să-şi descarce nervii de încordarea groaznică la care erau supuşi, apoi când se mai potoli îl întrebă:

— D-ta locueşti în satul acesta?

— Nu domnule, dar venim aci vara şi la sărbători. Avem în Tarcany fabrică de spirt şi moşie...

— Cum se face că a-ţi fost în sat cu ocazia luptelor?

— Am venit de două zile aci şi ne-a surprins trupa maghiară care să retragea. Ne-au făcut tot soiul de mizerii, au tras în soldaţii români din casa noastră pe ferestre şi a plătit-o cu viaţa tatăl meu, care cu o zi mai înainte a suferit câteva insulte şi de la bolşevicii maghiari... Oh! Doamne. Ce nenorocire! Ce nenorocire! şopti plângând tânărul. Se ţinea cu mâinile de tâmple privind cadavrul tatălui său şi pe soldaţii care-i săpau groapa alături, stergându-şi sudoarea cu mânica vestonului.

Fata leşinată scoase un suspin, făcu o mişcare şi privirile lui Emil se 'ndreptară spre dânsa. Porunci unor soldaţi să aducă apă rece din fântâna parcului şi luându-i capul pe genunchi îi stropi încetişor faţa cu apă din găleată, în timp ce fratele ei îi bătea uşor palmele şi-i mişca braţele pentru ca să-i producă respiraţie.

Soldaţii pun pe bătrân în groapă, apoi încep să a-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromana.ro/index1901-1932

runce țărâna amestecată cu pietrișul însângerat. Când mormântul fu complect acoperit, ofițerul dădu drumul fetei, care căzu grămadă peste movila de pământ, gemând înăbușit. Soldații priveau cuprinși de milă sbuciumul ei, ascultând hohotele de plâns ale tânărului, cu înfățișări parcă vinovate de aceste nenorociri.

— Ferească Dumnezeu de pacoste! grăi unul făcându-și cruce. Omul când nu se gândește atunci e lovit de nenorocire!... Doamne ferește!... Toți își facură cruce în tăcere, îndurerați.

In poartă se ivi căpitanul Modrogan, care privind nepăsător scena, ridică în sus umărul, clipi crud din ochiul său și porunci scurt:

— Toată lumea pleacă la companie; Olarule, trimite prizonierii la coloană și vino după mine.

Apoi eși, mișcând nervos brațul stâng.

Olaru își scutură capul ca de un vis rău și făcând un semn sublocotenentului său, se duse la fată și o ridică de pe groapa de pământ.

— Unde vreți să mă duceți? strigă dânsa. Nu merg... Nu merg... Rămân aci cu tata!...

Ofițerii încercară cu binișorul să o conducă lângă fratesău, care plângea suspinând, cu fața în palme.

— Lăsați-mă... împușcați-mă aci... eu vreau să mor! țipa ea din nou, cu vocea răgușită. Tânărul se apropie șoptind de soră-sa și-i spuse:

— Iulia liniștește-te puțin!.. să eșim afară din curte...

O apucă încetișor de braț și eși cu dânsa afară, urmat de cei doi ofițeri, adânc îndurerați și aproape neștiind ce să facă.

In sfârșit locotenentul Olaru chemă pe șeful gărzii prizonierilor și-i porunci să conducă pe amândoi tinerii la coloană și să se poarte cât se poarte de blând cu dânșii, apoi o luă împreună cu subalternul său spre centrul satului, în urma căpitanului Modrogan.

— Ce zici tu Iorga? Era vinovat contele? întrebă Emil, care-și muncea mintea cu acest gând.

— Cred că nu! răspunse ofițerul. A fost victima unei întâmplări nenorocite... Dar! de! poți să zici ceva când chiar sub ochii colonelului au căzut trei oameni și un ofițer, împușcați din casa contelui? Cine are vreme acum să vadă dacă-i vinovat sau nu?... Așa-i războiul! sfârși ofițerul oftând.

— Da! era nevinovat! zise ca pentru sine Olaru, răs-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
romanulromanesc.ro/ro/1901-1932

punzând în fine problemei care-i chinuia mintea încă de la începutul dramei.

Amintindu-şi că zărise cadavrul ofiţerului în strada zise:

— Da ordin de ridicarea lui Teodoru de aci şi rămâi în urmă să aduni repede compania. Eu mă duc după Modrogan.

Chemă ordonanţa care ducea calul de frâu şi după câteva momente galopa cu iuţeală după căpitan, pe care-l văzuse oprit la un colţ de stradă.

Prin sat se auzeau împuşcături dese, cari răsunau mai numeroase spre centru. In faţa bisericei calvine vreo 20—30 de cadavre zăceau în băltoace de sânge.

— Aha! Iata alţi credincioşi cari se închiseseră în aceasta biserică... rânji Modrogan către Emil Olaru. N'am să las niciun om în viaţă în satul ăsta. Ungurii l-au colonizat şi eu am să-l descolonizez. Am să răsbun eu moartea lui Râşniţa, Teodoru, soldaţilor noştri, lui unchiu-meu!...

— Nu-i vinovata populaţia — interveni Emil, privind cu inima tremurândă, cadavrele trântite în faţa fiecărei porţi. Aştia n'au luptat contra noastră, pentrucă altminteri fugeau cu ceilalţi odată...

Modrogan ridică din umeri, negăsind cu cale să răspundă. Privea rece mulţimea de soldaţi, care furnica prin curţi şi pe uliţi.

Dintr'un colţ de stradă apăru o ceată de soldaţi ardeleni din batalionul voluntarilor dela Beiuş, cu baionetele la arme, cari pătrunseră în grupuri mici prin case. După câteva minute, ţipetele femeilor şi copiilor şi strângănitul geamurilor cari săreau din cercevele, umpleau strada.

Voluntarii din batalionul Beiuş, fiind de prin aceste locuri avuseseră multe de suferit, pe vremea stăpânirei maghiare, din partea Ungurilor din Tarcany. Multe din rudele lor au fost ucise şi femeile siluite cu o zi mai înainte, de oştirea maghiară în retragere şi de aceea furia soldaţilor se deslanţuia acum cu o teribilă dorinţă de răsbunare.

Ordinea dispăruse din rândurile batalionului, format de evenimente, fără regula şi disciplina militara a regimentului de vânători, cu care lupta împreună.

Capitanul Modrogan, privea mulţumit, zâmbind sarcastic la fiecare cruzime. Când vedea câte un locuitor scăpat dela moarte, strecurându-se îngrozit pe lângă vreun gard, scotea revolverul şi cu un glonte îl trântea la pământ din mers.

Intr'un târziu împuşcăturile se mai domoliră. Pretutindeni cadavre de bărbaţi şi femei desbrăcate la cămaşă, zăceau

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/num1901-1937

în mijlocul drumului şi prin faţa porţilor. Soldaţii regimentului de vânători nedeprinşi cu asemenea nedisciplină, se uitau speriaţi la fraţii voluntari, cari mişunau fără rost prin sat, descărcând armele'n aer, pentru gustul de-a face sgomot.

După două ceasuri, satul complect curăţit de locuitori, începea să fie prădat de Românii de prin comunele vecine, săraciţi de administraţia maghiară, care, după cum spunea cu o seară mai 'nainte advocatul din Beiuş, dăduse diferite foloase numai coloniştilor din Tarcany, ca să-i ridice economiceşte faţă de Români. O mulţime imensă inundă satul. Femei cu plapome, perne, velinţe şi alte lucruri de ale gospodăriei, bărbaţi cari trăgeau de frânghii animalele, snopindu-le în bătae să meargă mai repede, ca să aibă vreme să se mai întoarcă la pradă până seara; copii cărând lucruri de ale casei şi contribuind la gălagia infernală cu ţipetele lor ascuţite... acesta era tabloul pe care locotenentul Emil Olaru îi privia înmărmurit, aiurit, torturat de groaza cruzimilor la care asista de aproape două ceasuri. Se rezemă de un gard şi privi în neştire pe Modrogan, care trase un foc de revolver asupra unui Ungur dint'o căruţă înhămată. O femee şi doi copii săriră de pe bulendrele cari umpleau căruţa şi fugiră ţipând într'o curte de unde eşea un fum gros cu scântei.

— Am găsit în căruţa lui condicele dela primărie şi câte-va cădelniţe de argint dela biserica românească, strigă Modrogan către Olaru, care nu înţelegea nimic.

Dintr'un colţ al satului izbucniră câte-va limbi uriaşe de foc, într'altă parte se aprinse un grajd enorm, în centru şcoala...

— Sună adunarea! porunci căpitanul Modrogan unui gornist, frecându-şi mâinile de bucurie. Sunetul ascuţit al goarnei, domină larma îngrozitoare şi grupurile vânătorilor se formează, în ordine, pe strada principală a satului.

In timpul acesta Modrogan se opri în faţa unei curţi de unde flăcările isbucneau furioase, aprinzând gardul de zăbrele. Curând focul cuprinse întreaga comună. Glasul strident al goarnei porni tremurător, spărgând văzduhul în care flăcările şi fumul negru se ridicau drept în sus, întunecând cerul. Câinii rămaşi credincioşi la casele stăpânilor urlau plângător, înfiorând oamenii, mărind răsunetele glasurilor de femei şi copii, cari părăseau în grabă satul. Hambarele şi pătulele cu grâne pârâiau încinse de flăcări, iar mirosul de grâu carbonizat umplea tot satul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Voluntarii ardeleni formară garda satului care ardea, rămâind ca să întreţină ordinea, iar batalionul vânatorilor, strâns în coloana de marş o luă spre Beiuş.

Căpitanul Modrogan oprind calul, se ridică în scări, privi marea de flacări în care înota satul şi ascultând răgetul vitelor uitate prin staulele aprinse, aspiră cu nesaţ mirosul de carne arsă, raspândit de cadavre şi animale. Ridică umarul diform care-l făcea aproape cocoşat într'o parte, clipi din ochiul saşiu cu privirea de plumb şi cu un rânjet de satisfacţie scrâşni:

— Ha! Ha! Ne-a venit şi nouă rândul, după o mie de ani de suferinţe!...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromana.ro/rdr1931-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Regimentul, în cap cu colonelul şi adjutantul său, ginerele unui mare om politic, se îndreptă spre oraşul Beiuş, a cărui case mari şi biserici înalte se vedeau din depărtare, în lumina albicioasă a soarelui.

In fruntea companiei sale, călărea locotenentul Emil Olaru, cufundat în gânduri. Prin minte îi treceau rând pe rând toate întâmplările la care luase parte dela începutul luptei, până la cucerirea Tarcanilor. Gândurile îi sburau apoi acasa, de unde nu mai avea ştiri dela începutul ofensivei spre Tisa.

Tată-său, care ocupa un loc de frunte în guvern, încercase sa-l mute de pe front, înapoi, la vre-o unitate necombatanta. El însă stărui şi rămase la regimentul său, cu care intrase în războiu în 1916 şi în amândouă perioadele fusese rănit de două ori. Camarazii lui îl iubeau şi respectau pentru delicateţea lui de om bine crescut şi pentru cultura generală, pe care alţi ofiţeri n'o prea aveau. Cam aspru şi ursuz câte odată cu soldaţii, era totuşi iubit, pentru că le cumpăra tutun cu solda lui întreagă şi era foarte drept cu dânşii în orice împrejurări. Deprins de mic să muncească sistematic, era singurul ofiţer care nu pierdea o oră zadarnic şi nu făcea nimic de prisos. Din cauza legăturilor lui sociale, colonelul îi o dădea atenţiune specială, de care Emil nu abuza niciodată.

După ce eşise din Tarcany, o nemulţumire surdă, nelămurită îi cuprinse sufletul, prefăcându-se apoi într'o durere înăbuşită, ca o mustrare de conştiinţă.

De trei ani de când făcea războiul, nu mai văzuse nici odată cruzimi ca cele din Tarcany. Unele scene îi reveneau mereu în minte, făcându-i inima să se strângă de durere. Inţelegea vina Tărcănenilor, cari cu o zi mai înainte întetiseră cruzimele contra Românilor provocând răzbunarea voluntarilor ardeleni. Totuşi pedepsirea atâtor nevinovaţi îl

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr/1901-1902

îndurerea profund şi mustrarea nu i se potolea în suflet. Privi înapoi fără voe satul care ardea în limbi de flacări amestecate cu fum negru şi un fior îl sgudui ca un curent electric, iar faţa i se crispă de o durere lăuntrică. Emil mai auzia parcă ţipetele femeilor şi copiilor şi râsul crud al capitanului Modrogan. Suferinţa nouă pe care n'o mai cunoscuse până atunci, îl muncea, par'că ar fi avut şi el rude şi părinţi în satul distrus. In minte i se perinda, ca la cinematograf, moartea bătrânului conte, desperarea fetei, cadavrul sublocotenentului Teodoru încovrigat în ţărână şi punerea între baionete a fiului, ca să privească împuşcarea tatălui său...

— La ce vă gândiţi, domnule locotenent? întreba sublocotenentul Iorga, care mergea alături, pe jos, observând mirat faţa schimbată a comandantului său de companie.

— La cele ce am văzut adineaurea... Tu erai dus mai înainte la biserica ceia aprinsă, cu plotonul tău. Ce s'a 'ntâmplat acolo de se auzeau focuri?... întrebă Emil ca să schimbe vorba. Ofiţerul îi povesti arderea bisericei şi moartea celor dinăuntru. A fost lată de tot!.... Ş'apoi grozăviile din sat!... Par'că 'nebuniseră voluntarii din Beiuş!... termină povestirea Iorga.

— Mă Petre, mă! Toţi am înebunit, nu numai ei. Patru ani de război au schimbat omul în fiară. S'au dus sufletele frumoase, faptele bune...

— Da! a 'nebunit lumea! răspunse sublocotenentul aprinzându-şi o ţigare. A 'nebunit deabinelea.....

— Cine a spus că lumea-i un imens balamuc, a fost cel mai mare filozof al omenirei — murmura Emil. Azi am văzut nebunia lumei... şi de patru ani o văd mereu, ba chiar începând de acum trei ani, iau parte la faptele acestei demenţe cu atât de groaznice efecte şi mă laud cu modul meu de a mă purta în această lume smintită!... Ce mai de morţi! Ce mai de sânge! S'ar roşi tot globul pământesc. De s'ar termina luptele să plec acasă să nu mai aud, să nu mai văd ce-am văzut pe aci, că de nu, înebunesc şi eu curând! zise tânărul în şoaptă, ducând mâinile la tâmplele ce i se zbăteau furioase sub atâtea impresii. Incetul cu încetul se potoli, rămânând cu chinul celor văzute de câteva ceasuri mai înainte, hotărât ca la întâiul prilej să părăsească regimentul şi să se mute înapoia frontului.

Un sunet de trompetă îl trezi; coloana se oprise şi rândurile desfăcute pe unităţi se pregăteau pentru intrarea în

Muzeul Digital al Romanului Românesc

oraş. Soldaţii după ce-şi aranjară echipamentul, se scuturau de praf unii pe alţii, apoi formară coloana de marş, gata de plecare.

Un dângât de clopot răsună dela o biserică din apropiere, vestind credincioşilor Paştele, care venea a doua zi; oamenii îşi scoteau pe rând căştile, facându-şi cruce şi murmurând: Doamne, scapă-ne şi ne ajută.

La o comandă, trupa porni în marş cadenţat pe strada mare a oraşului, în cântecul muzicei şi al soldaţilor. Pe trotuare mii de Români şi alte naţiuni, afară de Ungurii ascunşi prin case, aruncau cu flori în soldaţi, primindu-i cu urale.

In piaţa larga a oraşului, toţi fruntaşii adunaţi la catedrală aşteptau cu pâine şi sare pe colonel şi cu câteva butoae cu vin pe soldaţi.

Era de faţa şi o delegaţie de Unguri, în frunte cu protopopul catolic. Vestea întâmplărilor dela Tarcany, care străbătuse ca fulgerul toată ungurimea din comitatul Bihorului, dusă de refugiaţii din satul distrus, îi făcu să tremure la sosirea Românilor.

Siliţi de locuitorii maghiari, membrii delegaţiei lor eşiră înaintea colonelului, ca să-i domolească mânia şi să oprească cruzimile, la cari Ungurii credeau că se va deda oştirea învingatoare. Când văzură disciplina şi regula perfectă ce domnea în marşul regimentului, le veniră inima la loc. Nu prea semăna cu hoarda pe care şi-o închipuiau; de aceea delegaţia păşi mai curagioasă în faţa comandantului.

Primarul, cu glas tremurător ţinu un discurs temperat, diplomatic, unde patriotismul era bine ascuns. Se gândea omul că ocupaţia română se poate să fie vremelnică, cum mai fusese odată, şi atunci... Colonelul, care nu avea nevoe de asemenea calcule, îşi adună regimentul în careu şi ţinu un discurs înflăcărat în faţa lumii civile adunate; apoi adresându-se soldaţilor grăi răspicat:

„Dragi ofiţeri şi soldaţi! După o săptămână de lupte sângeroase la Dealul Mare, Cristior, Cărpinet, Ciuc şi Tarcany, în cari am pierdut 5 bravi ofiţeri şi 60 oameni de trupă din cei mai viteji, am desrobit în fine pe fraţii noştri din Comitatul Bihorului, ca să nu mai îndure dela vrăjmaşi suferinţele grele din trecut.

Noi cei rămaşi în viaţă, suntem datori, ca eroilor morţi eri în luptă să le facem o înmormântare demnă de ei, să vadă lumea cum ne cinstim eroii. Ofiţerii şi sol-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistelromanesti.ro/index1901-1932/

dații căzuți au fost aduși aci și vor fi puși pe catafalcuri tricolore în aceasta catedrală. Veți eși cu toții la ora cinci și vom duce la locașul de veci pe bravii noștri camarazi, căzuți pentru desrobirea fraților din Ardeal ca și ceilalți 50 de ofițeri și 2500 de soldați ai regimentului nostru, morți în luptele din Dobrogea, Neajlov și Mărășești. (Colonelul se lăuda totdeauna cu numărul mare de morți al regimentului, susținând că numai astfel se dovedește vitejia trupei ce comanda).

După aceasta cuvântare, ofițerii plecară cu companiile, spre a le cartirui în casele destinate de fruntașii orașului.

Protopopul ungur se apropie de colonel cu o privire temătoare, plină de respect și-l ruga să erte pe locuitorii din Tarcany, și să le permită intrarea în sat, ca să-și scape de flacări restul de gospodarii.

— Am dat ordin ca ori ce unitate din regimentul meu sa fie retrasă și nu mai am nici un soldat de pază în tot satul — răspunse colonelul.

— Mai este acolo o gardă de voluntari din Beiuș și soldații gărzii comit cruzimi și abuzuri... insista preotul.

— De ce n'ai învățat pe soldații unguri să se poarte cum trebue cu Românii din gura Beiușului, părinte? îi obiectă posomorât colonelul. Ai auzit c'au omorât oameni, au mutilat pe preoți, au necinstit fete și femei... Și voluntarii din gardă au chiar rude printre cei schingiuiți. Înțelegeți deci, că abuzurile și cruzimile ce pretinzi că le fac, sunt rezultatul purtărei Ungurilor față de Români.

— Ați primit rapoarte exagerate Domnule Colonel — îi răspunse timid protopopul, care cunoștea proasta purtare a trupelor ungurești față de populația românească.

— Cum exagerate domnule? se supără colonelul. Am văzut cu ochii mei. Ba un conte a tras alături de soldații maghiari, pe ferestre în trupa mea, omorându-mi un ofițer și rănind câțiva soldați. Am executat pe onorabilul imediat, în curtea...

— Cred că ați fost indus în eroare! îl întrerupse cu îndrăsneală preotul. Contele Desjöffy, pe care l'ați executat azi, era un om foarte moderat. În parlamentul din Budapesta a luat de multe ori apărarea Românilor. Băiatul și fata lui vorbesc perfect românește și la conte toți Românii găseau sprijin, când nici nu se pomenea încă de venirea oștirei Dvs. pe aci...

— O fi cum spui d-ta — zise mai domolit colonelul, —

Muzeul Digital al Romanului Românesc

dar din casa lui mi s'a omorât azi un ofiţer şi mi-au rănit 3 soldaţi. Eu sunt răspunzător de viaţa oamenilor ce-i comand! adăugă răstit. Totuşi ca să-ţi dau dovadă că nu vreau să mă răzbun, voi schimba chiar acum garda voluntarilor cu o unitate de-a mea—terminâ el mai blând, cu gândul că anumite fapte ar putea să ajungă la urechea comandantului de corp, cu care nu stătea tocmai bine. Zărind pe locotenentul Olaru, care ascultase foarte atent convorbirea de mai sus, îi zise:

— Olarule, dute imediat în Tarcany cu secţia elevului plotonier Popa şi schimbă garda voluntarilor din Beiuş, pe care să-i trimiţi în coloană aci. Toţi locuitorii au dreptul să se înapoeze în sat! termină porunca, plecând cu notabilităţile spre primărie.

In drum fură opriţi de o doamnă distinsă, îmbrăcată în negru, care plângea desperată: domnule colonel, mă rog frumos, daţi-mi vre-o câţiva soldaţi să caut pe soţul meu, omorât de Unguri eri, în zăvoiul de lângă oraş!...

— Doamna este soţia doctorului Ciordaş, un prea inimos luptător al cauzei naţionale — lămuri primarul

— Ei, vezi părinte, cum se poartă oastea D-vs.? zise colonelul indignat, către protopopul ungur, care tremura înspăimântat. Vom merge cu toţii doamnă să găsim pe soţul d-vs.! se întoarse către văduvă. Modrogane ia o grupă de soldaţi şi vino după noi— adăuga apoi căpitanului, care ştiind ungureşte, mergea lângă comandantul său prin localităţile ocupate, făcând pe tălmaciul.

După ce dădu câteva ordine, plecă cu cei de faţa spre zăvoiul unde se spunea că un păzitor de vite văzuse cadavrul doctorului Ciordaş.

Eşind pe şoseaua dinspre gura Beiuşului, o luară cu toţii la dreapta prin lanul de grâu.

— Ce grup este înaintea noastră? întrebă colonelul uitându-se pe şosea către linia ferată.

— E don locotenent Olaru cu *secsia* lui don elev Popa, lămuri un gornist din grupul de soldaţi, uitându-se cu mâna streaşină în bătaia soarelui.

— Nu mă... Pe aceştia îi văd eu, că doar sunt la câteva sute de metri înaintea noastră. E vorba de grupul care a eşit adineaurea din gura Beiuşului... Comandantul benocla zarea şi adăugă: Adevărat! Sunt d'ai noştri... cam un ploton...

— Da domnule colonel înterveni Modrogan; e plotonul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ndn1901 1937

sublocotenentului Petre Iorga. Mi-am permis să-l trimit înapoi ca să aducă pe unchiu-meu, care a murit azi dimineaţa după ce-l maltrataseră Ungurii...

— Care unchiu tău? Preotul de care vorbea civilul de aseară? A murit?

— Da... a murit vorbind cu mine, spuse liniştit Modrogan; vărsa numai sânge... L'au stâlcit... l-au smuls barba... l-au necinstit fetele... Acum aş vrea să-l îngrop creştineşte, ca merită...

— Sigur că merită, adăugă cu grabă colonelul... Ba chiar am să fac o anchetă ca să descoperim civilii, complici la această crimă.

— Lăsaţi!... nu trebue ancheta... Nu trebue... Ce să fac eu cu astfel de satisfacţii? Vorbim noi cu domnii Unguri pe urmă... rosti liniştit Modrogan, privind Tarcanii, cari înotau în flacări şi fum. Da, o să vorbim pe urmă... avem vreme de răfuială...

Grupul mergea tăcut, ascultând înfiorat vorbele căpitanului.

In faţa unui zăvoi, sub un copac gălnos, un om pe jumătate idiot păzea nişte capre. O guşă enormă îi atârna pe piept, ca o pungă desgustătoare, umflându-se ca un cimpoi după fiecare respiraţie. La ivirea omenilor sări speriat în sus, holbând ochii turburi rătăciţi de spaimă.

— Eu mi's din Dobra, mă rog... Din Dobra... tocmai d'acolo... Sunt... N'am făcut nimic, mă rog... Nimica — bâlbâi, smuncindu-se din mâna unui soldat, gata s'o ia la goana.

— Acesta-i omul care mi-a spus că a văzut pe doctorul Ciordaş, mort în zăvoi — lămuri primarul pe colonel.

— Domnişorul nostru! Domnul Ciordaş! zâmbi blând idiotul, cu ochii plini de lacrimi. E colo la isvoare...

— Ştii unde este? întrebă colonelul, dându-i o moneda de zece coroane.

— Da, mă rog! Aseară după ce l'au omorât catanele m'am dus la isvoare... Acolo l'a omorât... Şi tare ţipa! Ca'l durea tare!... bolborosi plângând omul. Văduva isbucni într'un plâns cu hohote.

— Du-ne acolo la isvoare! zise colonelul punându-i mâna pe umăr; apoi îl mângâie pe obrazul neras. Un zâmbet înseninâ faţa idiotului, care porni cu lumea după dânsul în fundul zăvoiului.

O apă limpede şoşoţea prin iarbă, mergând săltăreţ la vale.

— Iată aci e domnişorul! arătă guşatul cu mâna spre un deşis.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Câţiva soldaţi dau la o parte spinii uscaţi şi un cadavru cu sângele închegat pe faţă, cu mustele bâzâind în jurul lui, făcu adunarea să se înfioare. — Sandule! Sandule! ţipă desnădăjduită văduva, aruncându-se asupra cadavrului. Oh! Doamne! Ce au făcut din tine! Şi cum te-au chinuit!

Îşi pierdu cunoştinţa. Primarul o stropi cu apă rece şi cu ajutorul soldaţilor o duse pe iarbă.

Mortul, fără haină, cu vesta şi pantalonii sfâşiaţi de baionete, avea o înfăţişare înfiorătoare. Se cunoşteau urmele groaznicei torturi la care fusese supus, până să-şi dea sufletul. Capul sfărâmat era acoperit cu o scoarţă roşie de păr şi sânge închegat. Un ochi eşit din orbită atârna ca o lacrimă groaznică pe obrazul vânăt. Braţul drept era aproape rupt din încheietură. Furnicile şi mustele îi umblau cu hărnicie pe faţa vânătă şi însângerată.

Câţiva soldaţi cari terminară de împletit un pat de crengi şi frunze, ridicând mortul, îl acoperiră cu o foaie de cort, apoi pe o năsălie făcută în grabă, pornesc cu tot convoiul spre oraş. Soţia advocatului ţipa sprijinită de primar, iar ecoul se perdea în lunca liniştită, cu mirosul de primăvară. Idiotul urma dela distanţă grupul plângând cu hohote.

La barieră, plutonul lui lorga tocmai intra în oraş cu trupul preotului din Gura Beiuş, într'o căruţă. Lângă sicriul de scândura negeluită al preotului, colonelul porunci să se aşeze patul de frunze al doctorului Ciordaş şi convoiul urmă acut, pe strada mare, până la catedrala oraşului.

* * *

După ordinul colonelului, locotenentul Olaru pleca spre Tarcany cu 20 de oameni să schimbe garda voluntarilor din Beiuş. Sgomotele de voci şi pârâiala flăcărilor cari ardeau satul, se auzeau din depărtare.

Pe drumul străjuit de plopi, ce eşia din sat spre şoseaua principală, un lung şir de care încărcate mergeau scârţiind, urmate de norodul plecat în băjenie. Dealul din faţa satului era plin de mulţime şi animale, cari răgeau înspăimântate. Emil îşi îndreaptă trupa pe drumul satului şi ese înaintea fugarilor. Femeile şi copiii, la vederea armatei încep să ţipe, făcând o larmă asurzitoare. Oamenii întorc repede căruţele dând bice cailor şi dispar într'o fugă nebună spre

Muzeul Digital al Romanului Românesc
evistaarsbanaviv/nr1301 1932

sat, învăluiți într'un nor colosal de praf. Strigătele de groază ale femeilor din care și bicile cari pocneau animalele, umpleau câmpia. Câțiva copii, în smunciturile căruțelor căzură jos și roatele sau copitele cailor le sdrobiră mădularele, lăsându-i ologi în țărâna drumului.

La această priveliște neașteptată, Emil dădu imediat pinteni calului și eșind peste câmp la un cot al drumului, reuși să oprească mulțimea înebunită, gata să intre în flăcările Tărcanilor.

Fumul tăia răsuflarea la câteva sute de metri depărtare și cei din jurul satului abia puteau sta pe țarină, așteptând să se mai potolească focul. Iarba verde se uscase de dogoreala flăcărilor, cari se întindeau furioase și repezi ca valurile, peste casele mari și gardurile de stejar.

Câteva mii de oameni fugiți în pădure, cu o zi mai înainte, se întorseseră și stăteau pe dealul din fața satului, privind fără putere cum li se prăpădește avutul. Mamele, cari în fuga de adineauri pierduseră copiii, plângeau frământându-și mâinile și-i căutau prin lungul drumului, inconștiente, pline de groază și durere.

Emil, rezemat de un pom, privea absent mulțimea din fața lui și satul ce dispărea în fumul negru, ca să apară în flacările albicioase, care-l înconjura ca o torță uriașă.

Mizerie!... Crimă și moarte!... îi veni ofițerului în minte. Inima i se strânse, apoi începu să bată cu putere. Privi din nou amețit în jurul lui, în timp ce strângea pumnii convulsiv, până ce unghiile îi pătrunseră în carne. Sudoarea îi lipea părul de pe frunte și un tremur nervos începu să-i agite trupul... Ce dracu am! gândi Emil lăsându-se fără voe pe iarbă. Lacrimile îi umpleau ochii, a doua oară în ziua aceia, simțind aceiași milă pentru vrăjmașul pedepsit, ca și pentru camarazii morți cu câteva ore mai înainte. In jurul său, țipetele umpleau câmpul, flăcările își continuau prăpădul pârâind vesele și grăbite. Emil le auzia ca prin vis, nimicit, dela o vreme aproape incapabil să mai înțeleagă ce se petrece în jurul lui.

— Domnule locotenent, schimbăm garda? îl întrebă un sergent care sosi asudat înaintea lui.

— A! garda? Unde-s voluntarii? întrebă el, ca trezit dintr'un somn greu.

— La cantonul din capul satului, — răspunse sergentul privindu-l cu mirare.

Locotenentul pornește ca un somnambul spre canton, înso-

Muzeul Digital al Romanului Românesc

ţit de trupa sa. Aci dădu peste un ploton de soldaţi voluntari, beţi, comandaţi de un subofiţer, care după înfăţişare părea un duşman absolut al apei. Emil le puse în vedere ordinul colonelului şi trupa bucuroasă că scapă de mizeria pe care o provocase, plecă imediat, lăsându-şi raniţele cu echipamentul împrăştiat în jurul cantonului.

În urma lor, locotenentul încălecă şi pentru ca să nu mai treacă prin mulţimea de refugiaţi, o luă de-a dreptul peste câmp spre şosea, trecând printr'un răuşor care străbate satul, spre pădurea alăturată. După vre-o jumătate de ceas era în oraş.

Lumea forfotea pe străzi, îmbrăcată în haine de sărbătoare, cu panglici tricolore la piept.

Emil inspectă cantonamentul oamenilor săi, pe care-l aranjase sublocotenentul Iorga într'un liceu unguresc. Terminând, se lăsă sdrobit de oboseală pe banca dela uşa hotelului unde urma să locuească în timpul staţionărei regimentului în oraş.

Gândurile îl cuprinseră din nou şi icoanele scenelor de la Tarcany, îl aruncau într'o tristeţe adâncă. Deşi era înconjurat de camarazi cu care făcuse războiul doi ani şi de care-l lega atâtea amintiri, i se părea că-i mutat într'o unitate nouă, unde nu cunoştea pe nimeni. Nu se mai cunoştea nici pe el. Zadarnic încerca să-şi revie la dispoziţia lui de altă dată, care însufleţea adunarea ofiţerilor după vre-o luptă. Simţia că şi-a pierdut definitiv gustul de a lucra pentru armată şi a mai lupta în războiu. Ţipetele femeilor şi copiilor de la Tarcany îi sunau mereu în urechi, enervându-l la paroxism. O scenă mai cu seamă îi stătea stăruitor în minte.

Când sunase adunarea batalionului său în Tarcany, căpitanul Modrogan întreba un om care se pregătea de fugă înhămând un cal, încotro este drumul spre Beiuş. Speriat, cu ochii eşiţi din orbite, omul bolborosi un cuvânt, două, româneşte, silindu-se din răsputeri să lămurească ofiţerul. Ba, văzându-l pe jos, îl pofti cu multă grabă în căruţa, dând repede jos pe femeea şi copiii săi.

Drept răspuns, Modrogan îi trânti un foc de revolver în cap. Omul căzu pe spate, tremură câteva clipe şi rămase lungit. Femeia şi copiii speriaţi dispar imediat în curte, ale cărei uluci ardeau, aruncând tăciunii pe casă; de pe acoperiş începu să iasă un fum gros. Ţipetele lor se perdură în zgomotul focului şi mugetele unor vite închise într'un grajd

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvania.ro/mdrr1901-1932

aprins. De ce l-o fi omorât? se întreba Emil. Zadarnic își muncea mintea să poată înțelege motivul. Își scutura capul să gonească chipurile din gând și țipetele care-i țiuiau în urechi. Ele însă i se înfipseră adânc în creer și inima-i bătea să-i spargă pieptul. Privia pierdut înaintea lui. Tresări.

În colțul străzii apăreau în rând prizonierii civili, vre-o 30 de bărbați și femei cu legături mici în mână, albi de praful care le-acoperea hainele și părul, cu fețele obosite, palide și pline de desnădejde. La urmă mergea, abia târându-și picioarele, fata contelui împușcat, sprijinându-se de fratele ei, tăcută, cu ochii mari, negri și gene lungi, pierduți, fără expresie, cu disperarea mută în suflet. Pașia în latul străzii ca o somnambulă și după câteva minute dispăru cu grupul de prizonieri, care intrase pe poarta unei clădiri mari. Emil plecă fruntea 'n jos și rămase sub povara gândurilor, fără să mai miște.

De undeva de aproape, un ceas care bătu de patru ori îl trezi din meditare. Oftă dureros ridicându-se. După vre-o jumătate de oră se coborâ din camera lui, îmbrăcat ca de paradă, bărbierit, cu decorațiile pe piept. Pe sală, plotonierul major al companiei îi raportă că toată compania e gata de eșit la înmormântarea ofițerilor și soldaților morți în luptele trecute, așa cum poruncise colonelul.

— Să mă așteptați că viu imediat! spuse ofițerul, luând-o spre casa unde cartiruise prizonierii.

La poartă, o santinelă care se plimba liniștită, înainte și înapoi, îl salută cu arma.

Captivii, de o condiție socială bună, erau închiși în două camere: una pentru bărbați și alta pentru femei. Casa, în care mai înainte fusese o școală, mirosea a mucezeală și igrasia se întindea până la jumătatea peretelui. Amândouă odăile nu aveau alt mobilier decât o catedră cu postament, rezemată de perete.

Femeile palide, sdrobite de oboseală, stăteau lungite pe dușumeaua murdară, cu rochiile prăfuite, pantofii rupți și picioarele sângerate de rosăturile făcute în marșul lung, din urma trupei. Colonelul, ca să nu-și irosească soldații cu gărzi și delegații, a decis chiar dela începerea luptelor, ca toți prizonierii civili să fie trimiși diviziei la două săptămâni odată, când regimentul cantona o zi, două, în vr'un oraș. Deci, prinșii cu abateri grave, cari urmau să fie judecați la divizie, erau nevoiți să facă marșul forțat, executat de trupă, chiar în urma ei, sub paza câtor-va soldați cari formau o

Muzeul Digital al Romanului Românesc

garda permanentă. Emil avea în seama sa coloana acestor prizonieri şi căpitanul Modrogan o mărea mereu în drumul său, cu ori ce prilej.

Emil intră în camera unde erau femeile. La vederea lui prizonierele se sculară îngrozite, crezând că vor fi împuşcate. Ofiţerul le privi cu mirare, îşi roti ochii prin camera, apoi strigă pe şeful gărzei:

— Ascultă sergent; să te duci cu cinci oameni la hotelul unde stau eu şi să ridici de acolo douzeci de paturi cu rufăria necesară, împreună cu zece măsuţe de noapte şi să le aşezaţi în camera prizonierilor. Spune-i hotelierului că după plecarea noastră îşi poate lua mobilierul înapoi, iar până atunci îi voiu plăti eu chiria la ele chiar azi. M'ai înţeles?

— Da, domnule locotenent...

— Atunci... repede... executarea ordinului! sfârşi ofiţerul, privind în fund, unde zărise pe contele cel tânăr şi soră-sa; se îndreptă spre dânşii.

Fata era în aceiaşi stare de inconştienţă în care o lăsase la grupul prizonierilor în acea dimineaţă. Rezimată de fratele ei, părea că nu simte lumea dinprejur. Zărind pe ofiţer avu o tresărire plină de teamă şi începu să suspine, strângându-se fricoasă lângă frate-său. Emil o linişti însă imediat şi dând mâna cu tânărul, se aşeză pe scara catedrei ce se găsea în cameră.

— Am venit să mă interesez cum sunteţi cartiruiţi şi am trimis chiar acum să vă aducă paturi — zise ofiţerul cu voce blândă.

— Vă mulţumesc din suflet domnule locotenent. Pentru mine n'ar mai fi nevoe, dar pentru sora mea e o mare binefacere! răspunse tânărul cu o voce simpatică de bariton. Nu pot s'o las singură şi am cerut sergentului Dv. să ne lase împreună. E zdrobită cu totul şi sunt tare îngrijat de dânsa!

Emil nu răspunse nimic, ci se mulţumi să privească pe tânăr cu atenţie.

— Cu ce prilej vă găseaţi eri la Tarcany? întrebă ofiţerul, pentru a doua oară în ziua aceia, în nevoia de a-şi sprijini credinţa în nevinovăţia lor.

— Venisem cu câte-va zile mai înainte din Viena, unde sunt student, ca să petrec Paştele cu soră-mea şi cu tatăl meu. Tot de Paşte trebuea să facem şi un parastas de 5 ani dela moartea mamei. Când am sosit, am găsit casa ocupată de trupe ungureşti. Dela ei am aflat că sunteţi aproape...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr-1901-1912

— Dar, îl întrerupse ofiţerul, de ce s'au opus locuitorii la înaintarea noastră?

— După o propagandă neobosită, mai toţi tinerii din sat, împreună cu cei ce făcuseră războiul şi erau acum liberi, s'au înrolat ca voluntari în rândurile armatei regulate, care-i înarma imediat şi-i puse să reziste oştirii D-v.

— Asta a fost o mare greşeală!

— Oh! Da! suspină tânărul, şi tatăl meu le-a spus că fac o greşeală care o să-i coste... Ei credeau însă că o să vă oprească definitiv înaintarea!...

— Ce copilărie! se miră Emil. O ceată de pseudo-soldaţi să oprească înaintarea unui regiment de vânători! Şi ce rezultat nenorocit!... De unde ştiţi D-v atât de bine românește? schimbă vorba ofiţerul.

— Am trăit numai cu Românii la un loc; pe moşia noastră în Tarcany şi la Vaşcău avem câte o fabrică cu lucrători aproape toţi Români. Eu am învăţat la liceul din Beiuş şi sora-mea la pensionul din Sibiu, unde sunt foarte multe Românce. În jurul Beiuşului sunt aproape numai Români şi nu-i greu, dacă vrei, să înveţi perfect românește. Tatăl meu, care stătea mai mult la Budapesta, fiind membru în Camera Magnaţilor, nu cunoştea această limbă, însă avea o atitudine binevoitoare faţă de Români. El era un descendent al familiei Desjöffy, care are un general revoluţionar dela 48, spânzurat chiar de Austriaci cu prilejul acestei revoluţii. Tata era iubit de Români, pentrucă mai totdeauna cerea pentru minorităţi o cât mai largă autonomie. O fatalitate apasă asupra familiei noastre. În vremuri de mari mişcări naţionale, regulat pierdem pe câte un membru al familiei... Şi, vă jur că bietul tata nu avea nicio vină de împuşcarea ofiţerului d-voastră...

Fata suspină şi începu să plângă, în timp ce frate-său încerca în zadar s'o liniştească. Emil rămase nemişcat, par'ca ar fi fost vinovat de durerea celor două victime.

Sergentul intră cu câţiva oameni, aducând cinci paturi de fier în mijlocul camerei, pe cari le încheiară imediat, în timp ce o altă grupă aşternea rufăria, punând pernele şi plapomele deasupra. Apoi plecară să revină peste câtva timp cu altele. Curând sala complectată cu paturi luă forma unui salon de spital; femeile îşi aşezau rufăria ori hainele pe cari le luaseră la întâmplare de acasă, în momentul arestării lor. Unele erau neveste de-ale luptătorilor dela Tarcany, spioane plătite de autorităţile maghiare; alţii fana-

Muzeul Digital al Romanului Românesc

tici şovinişti cari închipuindu-şi că servesc patria, făcură câte un gest nesăbuit, de multe ori primejdios, la trecerea Armatei Române.

— Vă rog domnişoară să vă aşezaţi în patul de aci! îi zise începătişor, blând, ofiţerul, arătând un pat de alături. Trebue să vă odihniţi de oboseala drumului, încheie el privind-o rugător în ochi.

— Vă mulţumesc! răspunse fata cu o voce slabă, plângătoare şi sprijinită de fratele ei, se aşează în pat tremurând. Ofiţerul o privi adânc mişcat. Era cam de 16—17 ani, cu părul de aur, ochii mari negri, cu gene lungi, cari dau privirei o dulceaţă nespusă. Un corp bine făcut, cu talia elegantă şi liniile armonioase, complectau această făptură, pe care suferinţa o făcea şi mai frumoasă.

— Iulia, vrei să dormi puţin? o 'ntrebă tânărul conte încetişor.

— Nu! stau aşa... şopti fata cu aceiaşi voce tânguioasă, ţinând capul între mâini şi privind fix în perete.

— Iulia o chema pe domnişoara?

— Da domnule locotenent.

Un sgomot se auzi la intrare şi vocea lui Modrogan se desluşi mânioasă;

— Cine ţi-a dat ordin să aduci paturi aici? Toată lumea să doarmă pe scânduri! Ce? Vor confort? În închisorile ungureşti Românii aveau confort? Le-arăt eu acum!... Dă paturile afară! strigă el sergentului, care înlemnise lângă uşa. Femeile săriră din paturi, privind îngrozite pe căpitan. Olaru se sculă de la locul lui şi apropiindu-se de Modrogan îi zise: Eu am dat ordin să se aducă paturile aci pe cheltuiala mea.

— Cu ce drept? Şi pentru ce nu mi-ai raportat? întrebă răspicat căpitanul, tremurând de mânie.

— Toţi prizonierii sunt în seama mea şi răspund eu de ei şi de măsurile pe cari le iau, iar cu banii mei fac ce vreau — îl lămuri ofiţerul cu voce înceată, dar hotărâtă, înfruntând privirea piezişă, plină de furie a ochiului sașiu. În sală se făcu o tăcere mormântală.

După câte-va secunde Modrogan ridică umărul diform şi spuse: Chiar azi am să raportez domnului colonel cazul şi am să-l rog să ia prizonierii din seama D-tale.

— Bine... când voi primi ordin...

— Nu ştii să te comporţi cu situaţia lor! ripostă cu tărie din nou Modrogan, îndreptându-se spre eşire.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromaniamare.ro/1901-1932

— Regret că nu pot lua exemplu dela Dv.! îi zise cu o liniște batjocoritoare ofițerul. Modrogan, care știa tăria lui Emil la divizie, se grăbi să iasă făcându-se că nu aude.

Femeile neștiind românește priviau scena îngrozite, desculțe, cu legăturile de boarfe în mâini, fără să priceapă ce trebue să facă.

Emil, îndreptându-se către tânărul conte, îi dădu mâna și salutând pe sora lui, plecă spre companie, care trebuia sa iasă la înmormântarea celor doi ofițeri și cinci soldați, anunțată de colonel, pentru ceasul cinci.

In camera prizonierilor, sergentul se desmetici din zăpaceala în care-l aruncase observația lui Modrogan, și privind femeile, le zise făcând cu ochiul:

— E hei! E tare domnul locotinent! Dac'a putut el *să se'ncontreze* cu don căpitan Modrogan...

Sala își lua aspectul obișnuit.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

La catedrala oraşului, lumea înghesuită umplea curtea şi strada din faţă, îmbrâncindu-se să poată vedea catafalcul tricolor din faţa, bisericei, pe care erau aşezate cele 9 sicrie de brad, îmbrăcate în pânză cu culorile naţionale. La capetele morţilor, lumânări mari de ceară galbenă, ardeau pârâind cu o flacără albă ce se legăna la adierea vântului.

Tot regimentul cu muzica şi drapelul era adunat în jurul camarazilor morţi şi un cor de ofiţeri dădea răspunsurile prohodului, oficiat de protopopul oraşului cu douăzeci de preoţi în jurul lui. Sicriile dispăruseră sub zeci de coroane de-ale autorităţilor şi fruntaşilor ardeleni din oraş. Nici un funcţionar nu lipsea de la această solemnitate.

După cântarea jalnică a veşnicei pomeniri, muzica intonează imnul mortuar de rugăciune şi în timp ce clopotele bisericelor din tot oraşul sunau plângător, trupa dădu onorul cu arma. Ofiţerii ridicară sicriile pe braţe ducându-le la gropile făcute chiar în curtea bisericii.

Mulţimea se frământa plină de curiozitate, grămădindu-se peste soldaţii cari formau cordonul de ordine. Colonelul se urcă pe o movilă de pământ scos dintr'o groapă, privi regimentul care forma singura lui familie din viaţa-i de holtei şi pe care îl comanda de la începutul războiului, apoi cu lacrimi în voce rosti un discurs, lăudând vitejia celor morţi şi dându-i de exemplu ostaşilor săi.

Intreaga adunare păstra o tăcere impresionantă. Luptătorii regimentului de vânători, cari asistau acum la a 40 înmormântare de ofiţeri şi a căror compănii refăcute de cinci şease ori, avuseseră sute de morţi, stăteau nepăsători în faţa sicriilor.

Mâine sau cel mai târziu la a doua luptă, pe fiecare îl aştepta aceiaşi soartă. In războiu vedeau căzând sdrobiţi de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
transilvania.roman1901-1932

obuze oameni cu cari au fumat o ţigară o minută mai înainte, ofiţeri de care-i legau amintirea primelor zile de recrut, prieteni din copilărie, cu cari trăiseră ca fraţii în fericitele timpuri de pace... Sufletul lor era tăbăcit de grozăvia războiului şi de fatalitatea morţii.

De aceea, priveau indiferenţi cum, în cântecele preoţilor şi a muzicei militare, cele nouă sicrie erau lăsate în groapă de către soldaţi.

Când trupul mutilat al doctorului Ciordaş, fu scoborât în mormânt, soţia lui se repezi desperată peste sicriu şi ar fi căzut în groapă, dacă ofiţerii n'ar fi susţinut-o.

Alături, preoţii rosteau ultima rugăciune pentru odihna preotului din Gura Beiuşului, apoi capacul îi închise pentru totdeauna trupul sdrobit de lovituri.

In picioare, pe lutul galben care trebuia să acopere în curând sicriul, căpitanul Modrogan, singurul urmaş rămas în viaţă din neamul lui, privea cu ochiul pătrunzător şi rece cum ultima victimă a Ungurilor intra în pământul pentru care murise 'n ştreang tată-său. Buzele-i tremurau, însă nici o lacrimă nu eşi din ochii cu privirea de plumb, iar umărul pe care-l mişca mai înainte la fiecare minut, rămase acum ridicat în sus, strâmbându-i corpul slăbănog.

«Veşnica pomenire» îşi stinse ecoul în plânsetele văduvei lui Ciordaş şi al mulţimei, supraveghiate de privirea fixă a ochiului şaşiu. Fiecare ofiţer asvârli câte-o mână de ţărână peste camarazii lor de eri, apoi trupa se întoarse în cantonament să se pregătească de serbarea Invierii, care urma sa aibă loc în acea noapte, tot la catedrala oraşului.

* * *

Locotenentul Olaru se îndrepta către bucătăria companiei sale, instalata în curtea liceului de băeţi. Bucătarul, un ţigan gras, scurt şi buzat îi ese înainte şi-i raportează ce s'a gătit pentru ziua de Paşte soldaţilor.

— Avem pentru mâine o mâncare boerească! rânji ţiganul linguşitor. Parc'ar fi popota diviziei, să trăiţi. O să ştie trupa că-i ziua de Paşti...

— Ai dus astă seară mâncare la prizonieri? îi tăe entuziasmul ofiţerul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

— Da! trăiți don locotenent! Am dat și mâncarea aia cu orez domnului aluia... cum dracu-i zice... Deșufi... că nu pot să-i spun numele, că-i tare posnaș.

— Bine, bine! să știi că dacă ne-om stabili unde-va, îți dau drumul zece zile acasă, îi făgădui Emil.

— Aoleu! să trăiți, că mare pomană vă faceți. Nu mi-am văzut țiganca de șease luni, de când mă bălăbănesc pe-aci în *cocintrare!* strigă soldatul plin de bucurie.

Emil se îndreptă spre ieșire. În poartă un caporal de la cancelaria regimentului îl aștepta cu un plic. Îl rupse nerăbdător și citi:

„Raportați imediat numărul și numele prizonierilor civili, urmând ca o parte să fie înaintați chiar azi diviziei spre cercetare, iar restul să rămână în primirea Dvs. și a companiei a 3-a. Comand. Reg. V...”

Inima i se strânse de grijă și în minte-i veniră chipurile copiilor contelui Desjöffy. «Dacă încap pe mâna lui Modrogan sunt pierduți!» gândi el. Știa ce 'nseamnă a da în primirea companiei a 3-a o parte din prizonieri. Această companie fusese comandată de căpitanul Modrogan tot războiul, și când în Ardeal i se încredință comanda batalionului, compania sa, care făcea parte din batalion, avea misiunea de „a curăța“ terenul de spioni și alți infractori la ordonanțele trupelor de ocupație. Comanda companiei, era lăsată unui sublocotenent, care executa întocmai poruncile căpitanului, mândru de altminteri de progresele subalternului său.

Emil pricepu că Modrogan raportase colonelului discuția avută cu două ore mai înainte în sala prizonierilor și că acesta căuta să împace lucrurile, cum avea totdeauna obiceiul, împărțind prizonierii între cele două companii. Mai luase el odată, cu prilejul dispariției câtor-va prizonieri civili, o asemenea măsură.

Locotenentul se îndreptă îngândurat spre hotelul în care avea cancelaria companiei, unde după carnetul său, făcu un tablou de toți captivii și-l trimise la regiment. Apoi într'o neliniște crescândă se urcă în camera lui și se lungi pe o canapea.

Evenimentele din ziua aceia i se perindau iarăși ca niște tablouri de cinematograf, frământându-i mintea și chinuindu-i sufletul. De la o vreme i se amestecau unele cu altele 'n cap, până ce le pierdură șirul. Oboseala îl pătrunse cu totul și ochii i se închiseră grei. Somnul îi era chinuit de imaginile care-l frământaseră toată ziua. Se visa încă în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromaneasca.ro/ro/1931 1932

lupte, vedea din nou arderea Tarcanilor, împuşcarea sub-locotenentului Teodoru, a contelui, ţipetele copiilor...

O bătae în uşă îl făcu să sară 'n sus, speriat.

Caporalul îi aducea un plic de la regiment. Emil îl desfăcu tremurând şi citi:

„Vă timetem anexat tabloul de prizonierii pe care-i veţi preda companiei a 3-a. Restul îl veţi ţine în strictă supraveghere, până când divizia va da ordine să-i trimeteţi spre cercetare la Pretorat. Rămâneţi direct răspunzător de dânşii până la noi ordine. Comand. Rg. Vânători, Colonel...”

Parcurse cu privirea, nerăbdător lista şi răsufla uşurat. Numele Desjöffy nu se găsea în tablou.

— Sunt salvaţi! murmură cu emoţie locotenentul. După un minut reculegându-se, se întrebă mirat de ce purta un interes mai deosebit acestor prizonieri, sosiţi abia de eri la coloană. Ridică din umeri vrând să pară indiferent, dar imagina luliei, ochii mari, negri cu gene lungi şi silueta ei armonioasă îi reveni în minte, fixându-se stăruitor.

După câte-va minute, Emil eşi în stradă şi se 'ndreptă spre restaurantul hotelului unde era instalată popota. Ofiţerii, în aşteptarea colonelului jucau biliard, table şi poker.

— Eroule 'ntre eroi, ai dat de vorbă sedentarilor de la divizie cu isprăvile tale războinice! răsună o voce în spatele lui.

— A! te-ai înapoiat de la divizie Aureliane? întrebă înveselit locotenentul întorcându-se şi strângând mâna unui capitan mărunţel, slăbuţ, cu o 'nfăţişare simpatică.

— Da! Am venit pe şoseaua de la Tarcany, după vre-o două ceasuri în urma voastră. Nici n'a fost chip să mă apropii de sat; ardeau toate casele şi căldura îţi frigea obrazul de la distanţa. M'am abătut prin câmpie şi prin arătură. Într'o vie am găsit vre-o trei femei în cămăşi, cari-au început să ţipe, rugându-se să nu le arunc în jarul din sat. S'a dus vestea la o sută de kilometri de isprava voastră.

— Dar divizia ce zice?

— Unchiul tău? (Emil era nepotul comandantului de divizie). Habar n'are de ce s'a petrecut şi chiar dacă ar afla, colonelul nostru o să justifice toată afacerea printr'un raport argumentat: nesupunere, atentate, cruzimile Tărcănenilor asupra Românilor, împotrivirea lor la înaintarea noastră.

— Dar cu prizonierii ăştia civili ce gânduri are biroul de informaţii şi pretoratul diviziei?

— Dar ageamiu eşti, camarade? Nu spusei că divizia ha-

Muzeul Digital al Romanului Românesc

bar n'are de ce se 'ntâmplă pe la regimente ? Dacă colonelul o vrea să trimită câţi-va prizonieri în judecata curţii marţiale, va afla şi divizia c'au fost prizonieri civili, spioni, suspecţi... Dacă nu, serviciul justiţiei va fi îndeplinit la regiment de căpitanul Modrogan, ca în fiecare noapte, înainte de a-ţi preda ţie prizonierii, îngroapă câte trei, patru, după ce mai întâi îi pune unul în spatele altuia şi trage în primul om un singur glonţ. El susţine că împlineşte cu acest prilej două principii militare de o mare importanţă ; întâi economia muniţiunilor şi al doilea controlează puterea de penetraţiune a glonţului, care, după regulă trebue să treacă prin 7 oameni. Principiul al doilea nu se 'ndeplineşte nici odată. Cine a avut norocul să moară deodată, este îngropat mort, cine scapă rănit sau în agonie are ocazie să se sbată în groapă de viu, până-l înabuşe pământul aruncat cu economie peste dânsul. Pe vremea execuţiilor din trecut, nopţile fiind fără lună şi Modrogan şaşiu, îşi acorda singur circumstanţele atenuante cuvenite prizonierilor... E vorba ca pe viitor să introducă sistema înnecărilor...

— Teribil se razbună ! şopti încremenit Emil. Şi ce liniştit vorbeşti !

— Desigur nu mai am putere să mă revolt. Doar nu ţi-ai fi închipuit că'l aprob ! Câte discuţii şi certe n'am avut pe tema asta !... Cum însă nu-i nimic de făcut, l'am lăsat în plata Domnului... Şi-apoi războiul e de vină. El l'a făcut pe Modrogan aşa cum e astăzi. Plus că toată familia lui a fost desfiinţată de Unguri. Dânsul e ultimul dintre ai lui...

— Colonelul ştie de faptele lui Modrogan ?

— Bănuesc că da. Însă, ca cel mai vechi ofiţer din regiment îi ştie metehnele ; apoi aci în Ardeal e strict necesar aşa că... uite-l ca vine 'ncoace. Să schimbăm vorba.

Emil vroia să se depărteze, dar căpitanul Modrogan se'ndreptă spre el : «Domnule locotenent, ai luat măsuri ca prizonierii cuveniţi companiei a 3-a să fie predaţi acelei unităţi ?» îl întrebă aspru.

— Nu încă, dar mâine îi veţi avea, îi replică rece Emil.

— De ce nu astă-seară ?

— Vreau să apuce şi Paştele din anul acesta, rosti ironic Emil, plecând cu căpitanul Aurelian spre un grup de ofiţeri cari jucau poker.

Modrogan făcu o mişcare de furie, dar se stăpâni imediat. Era timpul propunerilor la gradul de maior şi socotea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/main-1901-1942

că-i mai bine să evite un scandal cu un inferior atât de influent ca Emil.

Peste câte-va minute intră Colonelul şi toţi ofiţerii se sculară în picioare, întrerupând jocurile. El se aşeză tăcut în capul mesei, fiecare ocupă un loc mai aproape ori mai departe de comandant, după gradul ce-l avea în armată şi masa începu.

Patronul în persoană supraveghea serviciul chelnerilor unguri, cari se mişcau cu o iuţeală şi bună voinţă plină de frică. Colonelul discuta cu ofiţerii despre primirea entuziastă a populaţiei şi de ştirile primite din Capitală. Despre cei îngropaţi la catedrală cu o oră mai 'nainte nu pomenea nimeni ; uitarea îi acoperi odată cu pământul aruncat peste sicriile de brad.

— Olarule, vorbi colonelul ; Domnul comandant al diviziei s'a interesat de tine. I-am scris că azi ai fost brav ca întotdeauna şi că te-am propus la decorare...

Emil se sculă în picioare înclinându-se tăcut, apoi îşi urmă firul gândurilor lui fără să bage în seamă răsplata făgăduită.

— Domnilor, reluă colonelul, astă-noapte la orele 12 câte un ploton de fiecare companie, cu toţi ofiţerii şi plotonierii regimentului, vor asista la catedrală, la slujba Învierii. Ţinută curată, fără arme, termină el sculându-se de la masă. Dădu mâna cu maiorul negricios de lângă dânsul şi plecă urmat de adjutantul său, care avea pe piept ordinul «Mihai Viteazul».

— Bravo ! te 'nvârtişi de decoraţie ! îi strigă Aurelian sculându-se în urma maiorului.

— Mulţumesc ! zise acru Emil. Să i-o dea lui Modrogan.

— Nu te 'ngriji de el, că l-a şi propus ! se'nciudă maiorul. Acesta se aşteptase la o răsplată pe care colonelul nu i-o dădea nici de data asta.

— Emil, eşti dispus astă seară să petreci cu mine Învierea la protopopul de aci, că-l cunosc bine, are două fete frumoase, le mai ciupim puţină curte ?... Mai uităm din mizeriile războiului ! strigă Aurelian, luând pe locotenent la braţ.

— Nu merg ! Nu-mi arde mie de petrecere ! răspunse Emil morocănos.

— Merg eu ! intervine repede maiorul. Mă plictisesc de moarte... Poate că mi-oi găsi şi eu una să isprăvesc cu burlăcia...

Muzeul Digital al Romanului Românesc

— Perfect! Protopopul îmi va fi recunoscător... Dar aş vrea să vii şi tu Olarule...

— Sunt într'o astfel de stare sufletească, încât mi-e peste putinţa să fac vreo vizită. Ba nici la biserică, cum a dat ordin colonelul, nu pot să mă duc... Am delegat pe Iorga...

— Eu te înţeleg... Rău faci că pui la inimă toate grozăviile războiului... Dacă nu-ţi vei ţine firea n'ai s'o sfârşeşti bine! prooroci Aurelian, eşind cu maiorul în strada luminată mai mult ca de obicei, de toate becurile şi lampioanele electrice, cari se aprindeau sub Unguri numai la sărbători naţionale.

Emil eşi pe terasa hotelului şi privi în noaptea întunecoasă, plină de nori, spre satul Tarcany. O lumină brăzdată de fum negru, se mărea şi micşora după bătaia vântului, luminând orizontul. Satul continua să ardă. Un clopot în depărtare îşi trimetea sunetul discret şi plângător pe undele vântului, vestind credincioşilor apropierea Învierii.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromania.ro/nr/1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc

PARTEA II-a

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revista transilvaniei românești 1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Sărbătorile Paştelor din acel an, au fost prăznuite de toţi Românii din comitatul Bihorului, cu o bucurie pe care nu o cunoscusera niciodată. In aceleaşi zile căderea şi Paştele Ungurilor. Sovinişti din fire, ei sufereau o adâncă durere din pricina decăderei patriei lor, stăpânitoare altădată pe plaiurile Ardealului. Numeroşi locuitori din Tarcani ascunşi pe la Ungurii din mahalalele Beiuşului, duseră la toată populaţia ungurească vestea pedepsirei lor de către Români. De aceea Maghiarii se sileau să fie pe placul ocupanţilor, simţind mai ales cu adâncă mâhnire, că Oastea Românească va rămâne pe vecie în Ardeal.

In ziua întâia de Paşti, locotenentul Olaru, mai liniştit ca în ajun, îmbrăcat într'o uniformă nouă care-l prindea de minune, se îndreptă spre casa unde erau închişi prizonierii. Din curte, un convoi de bărbaţi şi femei cu legături la subţioara, eşiau escortaţi de trei soldaţi cu baionetele la arme. Un sergent, cu înfăţişarea de om necăjit, îi urma cu o condică sub braţ.

— Ce-i cu oamenii aceştia? întrebă Emil.

— A dat ordin, domnul căpitan Modrogan, să-i predau companiei a 3-a! răspunse plictisit sergentul. Ofiţerul intrând în camera femeilor, se îndreptă spre contele Desjöffy şi sora lui. Strânse mâna prizonierului şi salută politicos pe fată.

— Veţi rămâne multă vreme în Beiuş, domnule ofiţer? întrebă contele privind la hainele noui ale lui Emil.

— Cred că numai trei zile, cât vor ţine sărbătorile — răspunse el — Şi ce coincidenţă! Azi, după calendar, e Paştele tuturor creştinilor ortodocşi şi catolici.

— Pentru noi, anul acesta nu sunt sărbători; şi poate pentru multă vreme!... — rosti grav contele.

— După nenorociri vin şi timpuri mai bune, scăpă lo-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvania.ro/mdrr1901-1932

cotenentul această cugetare banală, ca să-şi ascundă încurcătura. Se uită apoi la Iulia, care privea nemişcată înaintea ei, cu ochii ficşi, sguduită din când în când de un tremur nervos.

Toată noaptea gemuse, bântuită de groaza scenelor trecute, care-i reveneau mereu în minte. I se părea că-i jucăria unui vis, din care făcea sforţări continui să se trezească. Zdrobită de oboseală aţipise pe la miezul nopţei. După un ceas sare în sus spăimântată, speriind c'un strigăt pe celelalte prizoniere. Frate-său încercă să o liniştească, în timp ce Iulia ţipa disperată: Il omoară pe tata! Il împuşcă... nu-i vinovat!... Il omoară!...

După un ceas de chinuri şi sbuciumări, adormi din nou extenuată. In spre dimineaţă se trezi calmă, cu aceeaşi disperare în ochii ei superbi, sguduită de fiori de groază. Intr'un târziu, recunoscând pe frate-său, care veghiase toată noaptea lângă dânsa, îşi reveni încetul cu încetul, criza nervoasă o mai lăsă şi fata îşi dădu seama de situaţia în care se găsea.

In timpul convorbirei locotenentului cu fratele ei, Iulia privia cu atenţie pe ofiţer; i se părea că-l cunoaşte de undeva. Abia după câteva minute, gândul i se fixă asupra incidentului din seara trecută, între locotenent şi Modrogan şi în sfârşit, în mintea ei se făcu lumină deplină.

Un caporal intră cu câţiva soldaţi, cari aduceau nişte cratiţe pline cu tacâmuri pentru masă. In urma lor, un altul ţinea o tavă cu ouă roşii.

— Iată că v'a adus dejunul. Domnişoara va mânca ceva ca să se mai întremeze! se adresă rugător Emil către Iulia.

— Vă mulţumesc, nu pot! rosti fata plângător, mai mult şoptit.

— Refuz nu se admite; suntem sub regim excepţional! interveni Desjöffy, aşezând de lângă măsuţa de lângă pat două tacâmuri lăsate de soldat. Emil făcu un semn omului care ţinea tava şi luând câte-va ouă roşii, le aşeză pe farfurie, apoi o întinse tăcut spre Iulia, care se supuse maşinaliceşte şi fără-o vorbă luă din farfurie un ou. Emil şi fratele ei n'o slăbiră cu rugămintea până când nu-l mânca în întregime. Apoi ofiţerul se ridică şi condus de privirile pline de simpatie ale prizonierilor, plecă spre restaurantul hotelului.

Aci masa începuse. Comandantul diviziei, care-şi anunţase sosirea de dimineaţă, colonelul şi toţi ofiţerii discutau cu aprindere cazul de la Tarcany. Emil salută şi îngăimă

Muzeul Digital al Romanului Românesc

o scuză, apoi se așeză jenat la locul lui. O orchestră ungurească, însuflețea cu ceardașuri monotonia discuției. Treptat veselia începea să predomine cercul și în sfârșit șampania entuziasmă pe toată lumea. Ofițerii vorbiau mai liberi între ei, zgomotul creștea odată cu veselia și intimitatea crescu simțitor între șefi și subalterni.

După un ceas, generalul bate cu un cuțit în paharul de dinaintea lui și într'o tăcere desăvârșită rosti câte-va cuvinte în care lauda faptele de arme ale regimentului și anunță mutarea lui prin înaintare, la un corp de armată. Colonelul îi mulțumi de laude și exprimă părerea de rău a întregului corp ofițeresc, că un șef atât de capabil îi părăsește. Apoi generalul strânse mâna fiecărui ofițer și plecă urmat de colonel, în cântecele unui marș pe care orchestra ungurească îl ataca cu un brio desnădăjduit. Emil eși după dânsul.

— Tocmai acum spusei colonelului să trimită să te cheme, — îi striga, el cu veselie — cei de acasă au întrebat de tine telegrafic, iar mai zilele trecute mi-ai scris că vor să te mute la București.

— Dragă unchiule vrei să-mi faci un serviciu?

— Cum nu! Vrei să interviu pentru mutarea ta?

— Nu! din contră, să stărui să rămân la regiment! zise hotărât Emil.

— Asta-i lucru ușor și-ți face cinste! Eu însă nu-s stăpân pe voința celor de acasă cari pot interveni în tot momentul la cartierul general. Insă le voiu scrie chiar azi și cred că o să-l înduplec — îi promise el urcându-se în automobil.

Colonelul luă loc la stânga comandantului, care strânse mâna nepotului urându-i sănătate; apoi mașina dispăru în câte-va secunde la colțul străzii. Locotenentul se urcă în camera lui și lungit pe o canapea începu să citească o carte, reușind să-și gonească pentru un moment tristețea care-i apăsa sufletul. Adormi îmbrăcat, un somn greu.

Orchestra mai răsună o bucată de vreme, apoi ofițerii se împrăștiară prin cuartiruri sau vizite pe la notabilitățile orașului, care-și scoteau la iveală fetele bătrâne sau fără zestre, ca să profite de entuziasmul tinerilor cuceritori. Steagurile tricolore nu lipseau de la nici o casă și cârciumile răsunau de tropăelile soldaților și ale Ardelenilor, cari jucau împreună, cu urechile maltratate de un clarinet s'o tobă. Ungurii tremurau ascunși după obloane, cu nădejdea că

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaransilvania.ro/ro1931_1932

vremea asta nenorocită pentru ei, va trece repede cum a mai trecut şi întâia ocupaţie românească.

In cimitirul catedralei, merii şi cireşii îşi scuturau florile pe mormintele proaspete ale celor îngropaţi în ajun, şi uitaţi de toată lumea care-i plânsese în ziua înmormântărei.

In depărtare, pe drumul Beiuşului, se vedeau casele arse pe jumătate cu pereţii înegriţi, ale satului Tarcany. Un fum subţire mai eşia din ziduri, pierzându-se în văzduhul luminat de cele din urmă raze ale soarelui.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Începând de a doua zi, regimentul rămase în Beiuș ca să-și schimbe hainele vechi și rupte ale soldaților, cu uniforma englezească adusă pentru armata română în acea iarnă. Ofițerii duceau obișnuita viață de garnizoană provincială, încheind legături efemere de dragoste cu fetele de diferite naționalități, cari în speranța măritișului, uitau șovinismul și morala mult cântata a Ardealului. La regiment veneau aproape în fiecare zi reclamațiuni despre anumite pozne făcute de soldați prin cuartiruri, însă colonelul știa să le domolească și în așteptarea plecărei, toată lumea petrecea cu elanul oamenilor cari merg la moarte

Cu toate stăruințele camarazilor, Emil nu primea nici un fel de invitație de-a burgheziei orașului, preferând să rămână singur cu gândurile, ce-l munceau din ziua luptei de la Tarcany. Simțea că'n ființa lui se petrece o schimbare, de care nu putea să-și dea bine seama. Cuprins de o mare oboseală, aștepta cu nerăbdare sfârșitul ofensivei, ca să nu mai vadă cadavre și mutilați după fiecare bătălie. Simțea că sufletul lui nu mai rezistă cruzimilor unei campanii și nervii tociți după trei ani de război, cer odihna binecuvântată a păcii.

Intr'o dimineață, o bătae în ușe îl trezi din lectura unei cărți și furierul regimentului îi aduse un ordin care trebuia executat imediat. Citindu-l, se sculă în grabă și după o jumătate de oră, elegant, bărbierit, pornea grăbit spre cuartirul prizonierilor. Răcoarea dimineții îl înviora dându-i o mai bună dispoziție. Pătrunse în camera femeilor îndreptându-se spre Iulia și fratele ei, cari vorbeau ungurește cu niște captivi noi sosiți.

— Domnul locotenent ne-a uitat cu totul! surâde trist contele, strângând mâna pe care i-o întindea ofițerul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mrr/1901-1932

— Nu vreau să mai sperii pe sora d-voastră cu prezența mea, ca 'n prima zi de Paști — zâmbi Emil.

Iulia se uită la el tăcută, apoi întoarce capul și-și plimbă privirea peste salcâmii de la fereastră. Criza nervoasă care o bântuise cinci zile la rând, trecuse; fața-i palidă, obosită și ochii negri cu genele lungi, păstrau acum o resemnare dureroasă care o făcea și mai fermecătoare.

— Sora-mea s'a speriat cu o zi mai înainte de camaradul d-v., care v'a făcut observație c'ați adus paturile aci... Emil îl privea în tăcere jenat.

— Unde au fost duși oamenii cei din ziua de Paști? întrebă cu glas slab Iulia.

— I-am predat altei companii, din batalionul capitanului Modrogan.

— Cel cu incidentul de Sâmbătă?

— Da! răspunse timid Emil.

— Îl cunosc eu, reluă ea gânditoare; mi-aduc aminte că m'a aruncat într'o parte și a comandat cătaneleor să împuște pe tata...

— Era ordin; nu putea face altfel! o 'ntrerupse încurcat ofițerul. Să vă spun o noutate,—adăugă bucuros că poate schimba vorba. — Am primit acum dimineață un ordin să te trimit la divizie, domnule Desjöffy. Și cum mâine noi plecăm spre Tisa, astăzi îți voi pune la dispoziție gabrioleta mea și te vei prezenta la comandament...

— Aceasta nu-i o noutate bună domnule ofițer! îl întrerupse spăimântată Iulia. Ah! cine știe ce-o să i se întâmple acolo! Și nu înțeleg de ce pe mine nu mă trimite odată cu dânsul!

Fata începu să plângă. Ofițerul și contele speriați de starea ei nervoasă din trecut, îi dădeau tot felul de nădejdi.

— V'ați speriat degeaba! O să-i ia interogatoriu la curtea marțială și cum se vede lămurit nevinovăția lui, i se va da drumul imediat.

— Desigur, că altceva n'au ce să-mi facă. Avem afaceri cu o autoritate care procedează legal... — adăugă contele făcându-și curaj, mai ales că în sufletul lui era speriat tot cât soră-sa.

— Oare numai atât o să dureze toată chestiunea? Gândiți-vă că numai dânsul mi-a mai rămas pe lume și daca pleacă, eu rămân singură!.. — plângea ea cu suspine.

— E mai bine că pleacă. Grăbește soluția acestei afaceri și punerea lui și a dv. în libertate. Liniștiți-vă și contați pe modestul meu ajutor, în lipsa fratelui dv. Regimentul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr/1901-1912

nu mi-a dat ordin să vă trimit odată cu el la divizie şi eu nu vă pot trimite. De altminteri lucrurile vor lua o întorsătură aşa de favorabilă, că nu va mai fi nevoe să vă obosiţi degeaba! — o asigură Emil.

— Vă mulţumesc, sunt mai liniştită — spuse Iulia şi un zâmbet abia schiţat îi lumină figura drăgălaşă.

După un timp Emil se ridică salutând şi se 'ndreptă spre eşire. Contele îl urmă până la uşă; aci reţinându-i mâna întinsă, îi spuse cu glas mişcat:

— Domnule locotenent, mi s'a părut că sufletul dv. de elită v'a oprit să ne trataţi ca pe criminali, cum suntem socotiţi aci în regiment. De aceea îndrăsnesc să vă încredinţez pe sora mea, care rămâne singură; îi aveţi în mână viaţa şi onoarea ei. Dânsa mi-a mai rămas pe lume şi e atât de nevinovată şi nenorocită!... Tânărului îi dădeau lacrimile. Vă rog s'o protejaţi şi s'o ajutaţi cu puterea dv.!...

— Ai cuvântul meu că în tot timpul cât voiu fi aci în regiment, sorei d-tale nu i se va întâmpla absolut nimic! îi promise hotărât ofiţerul.

— Vă mulţumesc din inimă... plec liniştit chiar la moarte! adaogă emoţionat tânărul, privindu-l cu recunoştinţă. Emil se îndreptă mişcat spre eşire, iar Dejoffy se 'ntoarse lângă sora-sa, care stătea îngândurată, cu capu 'n palme.

— Mai sunt oameni buni în lumea asta! spuse el pe ungureşte.

— Bun o fi, dar e unul din duşmanii cari ne-au lăsat orfani de tată... răspunse fata uitându-se pe fereastră. Bine că nu trăeşte mama să sufere aci cu noi!...

— Te 'nşeli. El e tot atât de vinovat de împuşcarea tatei, cât eram noi de vinovaţi de moartea ofiţerului lor...

— Eu nu mă pot deprinde cu ideea că din toţi acei cari au fost de faţă atunci în curte, este vre-unul nevinovat. Nimeni n'a spus o vorbă, deşi puteau interveni...

— Iar te 'nşeli. Tocmai acest locotenent a spus colonelului că n'am tras noi, ci două catane cari fugeau în fundul grădinii. Colonelul i-a făcut observaţie pentru această intervenţie.

— Ai auzit tu asta, sau ţi-a spus-o el? întrebă Iulia, privind cu atenţie pe fratele ei.

— Desigur. Am auzit eu; doar lucrurile s'au petrecut în faţa mea.

Iulia rămase cu ochii la frate-său fără să mai întrebe ceva, iar el se uită mirat la dânsa, lăsând la o parte ori-ce explicaţie.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/anul-1931-1932

Soldaţii aduceau masa şi prizonierii scoteau tacâmurile din dulapuri. Tânărul sili pe soră-sa să mănânce ceva şi în timpul acesta îi istorisea convorbirea cu locotenentul şi promisiunea ce i-o făcuse.

— Crezi că pot avea încredere în acest ofiţer? îl întrebă ea.

— Desigur că da! Mi-a făcut impresia că are un suflet foarte bun, o creştere aleasă şi face deosebirea între inamic şi populaţia ocupată. Cred că poţi avea încredere în el...

— Ai dreptate — spuse gânditoare Iulia, privind în neştire salcâmul înverzit, ale cărui ramuri mângâiau ferestrele luminate de soare.

* * *

Eşind de la prizonieri, Emil se 'ntâlni la un colţ cu Aurelian, care îl apucă de braţ.

— Iată-te în sfârşit! Unde te-ai dat tu la fund? Aseară s'a discutat de tine la Varieteul «Coroana». Îmi istorisea Modrogan că te-ai apucat să-ţi tratezi prizonierii ca pe musafiri.

— Mi-am făcut datoria de om, — zise Emil înroşindu-se — Ce mai noutăţi ai? schimbă el vorba.

— Colonelul a dat ordin ca toţi prizonierii să fie trimişi diviziei. Cum el pleacă astă seară pe drumul Salontei cu primul batalion, a cerut lui Modrogan lista civililor şi dânsul i-a dat un tablou numai de vre-o douăzeci de prizonieri, pe care colonelul l-a înaintat diviziei împreună cu oamenii şi actele lor de vinovăţie. Restul rămâne la regiment fără ştirea nimănui. O parte sunt la tine, iar cealaltă intră în mâna lui...

Emil nu-l mai asculta. Abia acum se lămurea el de ce Dejöffy trebuia trimis la divizie. Căpitanul îl pusese pe listă şi uitase, sau nu vroia să treacă în tablou şi pe sora lui.

Avea el vre-o intenţie cu tânăra prizonieră sau din întâmplare n'a trecut-o pe tabloul celor trimişi? Îşi chinuia zadarnic mintea, fără să poată pricepe ceva din această încurcătură. Deodată chipul lui se lumină. Dac'ar fi avut vre-un gând cu această prizonieră — îşi zise el, — uşor ar fi putut-o trece pe lista celor cari i-am predat în ziua de Paşte din ordinul colonelului, «companiei de execuţie». Cred

Muzeul Digital al Romanului Românesc

că numai întâmplarea a făcut să nu fie trimisă Curții Marțiale odată cu fratele ei.

Imaginea Iuliei, cu chipul palid și ochii negri, îndureraţi, îi apăru în minte și inima i se strânsese, săgetată de o grijă necunoscută. Ce-o face Modrogan în lipsa colonelului când chiar cu știrea acestuia nu cruță nicium prizonier cu aparența de vinovăție? Oricum, prizonierii sunt în primirea mea și la nevoe o voiu apăra! își zise, hotărât să-și țină cuvântul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromaniawww.ro 1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaramuri.ro/ramuri-1901-1912

De douăzeci de zile batalionul căpitanului Modrogan mergea într'una pe drumul spre Tisa, formând flancgarda brigăzei. Populaţia ardeleană primea Oastea Română cu delegaţii compuse din fruntaşii satelor, cu flori şi cu velinţe aşternute în mijlocul drumului. Cea maghiară arbora drapele albe pe la case, îngrozită de pedeapsa dată Tărcănenilor, care ajunsese cunoscută la o sută de kilometri înaintea frontului mobil al Românilor.

Satele româneşti dintre Beiuş şi Salonta au oameni gospodari şi cu stare. La fiecare casă găseşti porcul întreg afumat, atârnând de o grindă în cămară, la un loc cu cârnaţi şi jamboane care ţin toată vara. Omul cu nevasta şi copiii duc o viaţă îmbelşugată, se hrănesc bine şi sănătatea străluceşte pe feţele lor.

In popasurile scurte pe cari companiile le făceau prin sate, populaţia de toate neamurile încărca soldaţii cu tot felul de bunătăţi. Bucăţi întregi de slănină cu boia de ardei pe ele, pâine de casă, ouă răscoapte, costiţe şi câte un clondiraş de ţuică, stăteau înghesuite în raniţe, în locul rufelor cazone, pe cari ostaşii le aruncaseră pe drum în timpul marşului.

Ofiţerul cu aprovizionarea nu mai dădea hrană la trupă, iar bucătăriile regimentului mergeau de multe ori cu cazanele goale, care sunau pe soseaua prăfuită ca nişte clopote dogite.

Intr'o dimineaţă batalionul tocmai poposise vre-o două ceasuri într'un sat, când căpitanul Modrogan, văzând că se înnourează, formă coloana şi dădu ordin de plecare.

— Ce-ai să faci mă Melinte fără primineli? întrebă cu un aer de mustrare sublocotenentul Iorga pe un gornist, care-şi aruncase rufele murdare într'o grădină.

— Ce să fac don sublocotenent? Mai regulat mă pri-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1900-1932

minesc pe aci decât pe acasă în timp de pace. Când am nevoe de-o cămaşă, o cer unui om din vre-un sat pe unde trecem şi omul îmi dă una nouă nouţă, pe care o leapăd când vreau, ca să cer alta în alt sat şi iacă aşa o duc mereu, numai în primineli noui. S'au speriat păduchii de mine. Au început să mă părăsească. O să mă las de schimbat ca-mi pierd chiriaşii! Par'că omului îi trebue numai decât primineli să fie fericit? încheie gornistul filozofic.

Cele patru companii se îndreptau grăbite din bariera satului, spre calea ferată care tae lanurile de grâu întinse ca nişte covoare, pe câmpia Salontei. Cantoanele erau sfărâmate, firele telegrafice rupte şi Ungurii fugiţi de frica Românilor. Vitele satelor din împrejurimi păşteau nepăsătoare prin lanuri de trifoae, sunându-şi tălăngile şi clopoţeii. Din cerul încărcat de nori începe să cadă o ploae mărunta. repede, apoi stropii se măresc şi un uragan neaşteptat răstoarnă câţiva stâlpi de telegraf pestre grămezile de pietriş din şosea. După vre-o jumătate de ceas furtuna se potoli şi ploaia se aşează temeinic peste holde, cari par'că tresăriau sub izbirea picăturilor reci de apă.

Soldaţii păşeau cu capul în pământ, încovoiaţi de greutatea raniţelor şi a sacilor cu cartuşe; ofiţerii în mantăile de ploae, lucitoare de potopul care le spăla continuu, mergeau tăcuţi alături de tovarăşii lor de glorie şi sacrificiu.

Locotenentul Emil Olaru, călare pe calul său negru, înfăşurat în pelerina de cauciuc, adâncit în gânduri, nu mai simţea ploaea rece care-i lovea obrazul. Plictisit de aceleaşi marşuri, cu popasuri de o zi prin oraşe, cu lipsurile şi mizeriile vieţii de campanie, se gândea să scrie familiei pentru mutarea lui la Bucureşti.

Trupa ajunse la calea ferată şi o luă dealungul ei, tropăind pe pietrişul de pe linie. Emil opri calul şi aştepta trecerea companiei lui, ca să vadă prizonierii civili din urma coloanei. Aceştia, cu gulerile hainelor ridicate, cu pantalonii plini de apă, care li se scurgea pe ghetele rupte, aproape fără tălpi, păşeau tăcuţi prin băltoace, la 'ntâmplare, cu feţele palide, nebărbierite, cu ochi încruntaţi, plini de durere şi desnădejde. Unii din ei cu redingote negre, pline de pete, ale căror cozi fâlfâiau în vânt, tremurau de frig, uzi până la piele. Ploaea cădea liniştită peste această ceată de proscrişi, cari nu ştiau unde merg şi ce soartă-i aşteaptă.

Lângă un bătrân mărunţel, lulia, cu pantofii de mătase plini de apă, cu rochia udă ca şi bluza subţire prin care

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromana.ro/din1901-1932

se vedea brațele frumoase, tremurând de frig, mergea în neștire, privind cu ochii ei negri zarea acoperită de ceață groasă. Din părul care-i încadra fruntea ca o cunună de aur, acoperită de un voal subțire, eșea o buclă rebelă, mângâindu-i fruntea în bataia ploii.

Inima i se împietrise de atâtea suferințe. Când seara se culca, prin satele pe unde poposea trupa, într'o camera găsită la 'ntâmplare și pe fugă de un om trimis de Emil, adormea imediat, sdrobită de oboseală, nemai având putere să se gândească la suferințele din trecut. Locotenentul căuta s'o scape de multe din mizeriile acestui prizonierat ambulant, însă nu reușea totdeauna, din cauza marșurilor lungi pe care batalionul le făcea fără întrerupere.

Iulia îi păstra o recunoștință profundă, mulțumită că fratele ei nu se înșelase asupra omeniei ofițerului. Primia gesturile lui de bună voință cu încredere și acest sprijin o făcea să îndure mai ușor suferințele sufletești și trupești aduse de razboi, cu nădejdea că toate vor lua odată sfârșit.

Visând mereu la momentul dorit al liberarei, înainta nepăsătoare prin ploae, cu picioarele însângerate de petricelele care-i pătrunseseră prin pantofii sparți.

Emil o privi câte-va minute îndurerat, apoi strigă: «Nicolae, dă-mi pelerina italiana încoace!».

Un soldat veni în fugă și-i întinse o pelerină pe care o ținea pe umăr. Emil o dădu Iuliei.

— Domnișoară, te rog pune pe d-ta pelerina asta; stă degeaba la ordonanță și cred că în rochia d-tale subțire te-a înghețat de tot ploaia asta de primăvară.

— Va mulțumesc frumos! zise fata mișcată, tremurând de frig. De când am fost arestată, am rămas cu aceasta rochie subțire și nu mi-am mai luat nimic de acasă....

Emil dădu pinteni calului, galopând spre capul companiei. Ceilalți prizionieri vorbeau pe ungurește, privind cu simpatie pe tânărul ofițer, care-i cucerise prin bunătatea lui, de când avea convoiul în primire.

Iulia privia visătoare pe Emil, care se depărta în galopul calului și vorbele fratelui ei îi veneau în minte: «Are un suflet de elită și o creștere aleasă». Nu uita că locotenentul susținuse în fața colonelului nevinovăția tatălui ei. Atențiunile lui delicate în tot drumul acesta greu și plin de mizerii, îi deșteptară un nou sentiment de nădejde, care-i mai alina durerile și sbuciumurile sufletului. Nu sunt singură pe lume! gândi copila. Dumnezeu a avut grije de mine! La gândul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr_4301-1932

acesta, lacrămile o podideau fără voe, curgând pe obrajii ei albi-roz, amestecându-se cu stropii de ploae, care-i spălau faţa necontenit, de dimineaţă.

Iulia nu mai considera pe ofiţer ca vrăjmaş, ci ca un prieten bun al familiei, care împărtăşeşte toate suferinţele ei, de la moartea contelui şi până la chinurile acestui calvar îngrozitor, suportat cu mare greutate chiar de soldaţii deprinşi cu oboseala şi mizeria războiului. Gândurile o făcură să nu mai simtă rănile picioarelor roase şi ude. Îşi torcea visul liberării imediate şi a înapoerei în castelul din Vaşcău, unde nu avea amintirea grozavă a morţii tatălui ei, ca la acel din Beiuş. Va primi pe Emil în vizită, îl va mulţumi pentru purtarea lui plină de bunătate....

Scapă un suspin şi revine la realitate ; coloana se oprise lângă un canton părăsit de locuitori, care era refugiat cu familia după ce lăsase toate lucrurile în părăsire.

Emil descălecă şi în aşteptarea ordinelor, se plimba cu mâinile la spate, cu capul în pământ, cu gândul departe de oamenii săi, cu cari simţise la fel în tot războiul. In zilele din urmă, chipul Iuliei îi revenea des în minte, amestecându-se cu ideile şi luptele lui sufleteşti ; toate la un loc îl dezorientau până la enervare. Mila şi durerea adâncă faţa de nenorocirile care izbiseră pe fată zi cu zi, îl munceau de două luni, de la arderea Tarcanilor. Îşi închipuia că o parte din vina celor întâmplate o avea şi el, pentru ca face parte din armata învingătoare. Dintr'o zi sau alta i se va recunoaşte nevinovăţia — gândi — şi atunci va fi pusă în libertate. La gândul acesta un fior îl pătrunse inima, simţind în el o nouă dorinţă, pe care n'o înţelegea destul de lămurit. Vroia ca situaţia să nu se schimbe şi totul să rămână aşa cum a rânduit întâmplarea. Dacă Iulia nu facea marşul greu al ofensivei cu batalionul, Emil de multă vreme ar fi fost mutat la Bucureşti. Un farmec ciudat pe care prizoniera îl răspândea în jurul ei şi care-l învăluise din primele zile, îl reţinea să-şi ceară mutarea. Strânse mâinile pocnindu-şi degetele şi privi cerul, pe care se îngrămădeau norii goniţi de vânt. Ploaia stătu şi peste câteva minute, din spre dealul din faţă un nor se sparse şi soarele îl chenărui cu o poleială de argint. Curcubeul încingea cerul cu un brâu de culori vii.

Soldaţii se trântesc pe marginea şanţului, scoţându-şi gamelele şi cuţitele de prin buzunări şi se pregătesc de masă. Bucătăriile mobile, cu cazane ermetic închise, sosesc pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc

rând la companii, care aşteaptă pe plotoane, în lungi şiruri de oameni, sosirea ciorbei.

Tot batalionul avea hrană suplimentară, dăruită de locuitorii satelor pe unde trecea.

Iulia, luată de ceilalţi tovarăşi de suferinţe, mânca ciorba soldăţească bine pregătită, pentru că zarzavatul şi carnea domneau în cazane. Emil îi trimise o farfurie, tacâmuri, un pahar de zinc, o sticlă cu vin şi câte-va ouă fierte, iar dânsa uitând usturimea îngrozitoare a picioarelor roase, udă până la piele, împărţea cele primite, binevoitoare şi veselă, cu prizonierii din jurul ei.

Câte odată privea cu coada ochiului silueta elegantă a lui Emil. Acesta se plimba gânditor, cu mâinile la spate, printre soldaţii care-şi mâncau ciorba trântiţi pe şanţul şi petrişul liniei ferate. De câte ori se uita la ofiţer inima-i bătea speriată ca o pasăre prinsă 'n laţ, inundată într'un val de fericire, care-i acoperea suferinţele, înroşindu-i faţa palidă şi obosită. Ochii negri străluceau pătimaş.

Deodata deveni atentă. Căpitanul Modrogan se apropiase de Emil şi rosti câte-va vorbe, pe care ea nu le auzea din cauza vântului. Locotenentul cheamă imediat ofiţerii companiei şi pe plotonierul major, cărora le vorbeşte, arătându-le cu degetul pe hartă.

După odihna de-o jumătate de ceas, Emil dădu o comandă şi compania porni de-a dreptul peste câmp, însoţită de patru mitraliere. Prizonierii luptau din greu pe pământul arat, pe care ploaea îl prefăcuse în noroi, ce se lipea de ghetele lor rupte.

— Mă Neacşule du-te şi îndreaptă căruţele pe şosea, — strigă Emil către şeful excortei, privind pe captivi cum se chinuiau prin arătura noroioasă. Urci mai întâi pe toţi civilii în căruţele goale, rechiziţionate pentru regiment, — termină el galopând spre capul unităţii.

După vre-o două ceasuri de drum, coloana se îndreptă spre o şosea pietruită, unde aşteptau căruţele companiei pline de prizonieri.

— De ce mergem singuri, domnule ofiţer? întrebă Iulia pe Emil, cu glasul ei subţire şi cristalin. Înfăşurată în pelerina lui şi încălţată cu o pereche de ghete ofiţereşti vechi de lac, cu gumilastic, pe care Emil i le dăduse cu un ceas mai înainte, ca să-şi schimbe pantofii rupţi cu desăvârşire, sta ghemuită pe o ladă într'o căruţă.

— Compania noastră merge pe flancul stâng al regimen-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/index/1901-1932

tului până la oraşul Turkeve, unde vom ajunge batalionul. Vom călători câte-va zile singuri — o lămuri tânărul.

— Ce bine-mi pare! spuse cu o satisfacţie sinceră pe faţa şi în glasul ei.

Emil o privi surprins, plin de bucurie. Dânsa observând, adăugă încurcată: Mi-e tare frică de căpitanul dv... şi nu ştiu cum să vă mulţumesc de toate câte le faceţi pentru mine. Ce m'aş fi făcut singură în aceste condiţii?

— N'aş fi putut să fiu altfel cu dv.! rosti Emil privind-o drept în ochi. Tânăra contesă se înroşi. O fericire fără margini o cuprinse şi nu mai putea să scoată o vorbă. După câte-va minute şopti cu glas întretăiat:

— Nu vă mai pot privi ca pe duşmanul meu...

— N'am fost niciodată.

Prizonierii din celelalte căruţe se dădeau jos şi se apropiau de Emil. Fata privi visătoare peste câmpie apoi schimbă vorba:

— De atâta vreme de când suntem împreună, am scris unor rude la Arad şi Budapesta, arătându-le situaţia mea. Ele ar fi putut interveni să fiu scăpată, însă auziam pe un ofiţer că poşta nu merge peste linia frontului şi că toată armata e în marş spre Tisa.

— Văd că vreţi să scăpaţi de noi; dealtmintreli aveţi toată dreptatea — răspunse Emil trist, privind zdrenţele ce acopereau prizonierii lungiţi pe iarbă cu inconştienţa aproape animalică, în care-i aruncase mizeria.

— Vreau să scap, dar vă asigur că veţi fi veşnic în sufletul meu şi că amintirea...

Iulia se emoţionă şi încetă să vorbească. Îi era frică să mai scoată un cuvânt, simţind că nu mai e stăpână pe sine. Emil mişcat, stăpânit şi el de o atracţie puternică, nelămurită către prizonieră, aruncă o privire peste câmpia care se întinde dela şosea, spre Tisa, ca o mare de verdeaţa.

— Ce câmpie întinsă! spuse ofiţerul la întâmplare, privind înaintea lui, cu gândurile într'altă parte.

— Aci începe pusta maghiară! îl lămureşte Iulia; pe la o moşie din această câmpie mi-am petrecut câţi-va ani, în vacanţă—adăugă privind pe Emil, a cărui faţă trada frământarea lui lăuntrică.

După ploaca de dimineaţă, soarele dogorea puternic şi din hainele ude ale soldaţilor eşiau aburii. Emil privi de pe cal în zarea holdelor fără margini, cari străluceau ude în bătaia soarelui, trecut spre asfinţit. Coloana porni peste bărăganul maghiar.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Numai Ungurii pot simți măreția mută și majestoasă a acestui pământ neted ca o apă, fără vre-un deal în zare, plin de holde, de turme și herghelii, cari rătăcesc libere și răslețe în tot cuprinsul. Ungurul nu prea iubește munții. El nu are decât o patimă: câmpia. In munți locuesc mai mult Românii, Sașii și alte națiuni, iar în pustă aproape numai Maghiarii. Caii crescuți de ei sunt de o rasă admirabilă, lanurile bine îngrijite dau un grâu vestit și secara se 'nalță în lunie la doi metri și jumătate, deasă ca o perie. Conacurile moșiilor, mai dese și mai mari decât la podișuri, sunt ca o oază în acest deșert mănos și poetic.

In afara de acestea, cât privești în zare nu se vede nici o casă sau colibă, din cauza semănăturilor și ierburilor înalte. Nu se aud de cât țălăngile, clopoței vitelor și nechezatul cailor, cari alearga liberi în câmpia fără sfârșit.

Coloana se opri pe o pajiște. Emil privia fermecat orizontul împreunat în depărtare cu șesul, pe care soarele se culca învelindu-se într'o purpura fină de lumină roșie ce se micșora mereu, până când dispăru cu totul ca într'o prăpastie. Din depărtare se auzea un cântec de femee, sălbatec și duios, cu accente patimașe, cum sunt cântecele maghiare pe care Lizt, Brahms și Sarasate au știut să le facă cunoscute în lumea întreaga.

Soldații ascultau duși pe gânduri, privind cerul de un albastru curat, limpezit de norii de dimineață.

Incepuse să se întunece; sgomotul de pe pustă se mărie, vitele mergeau spre staule și oamenii spre colibele lor cântând. După vre-un ceas, când întunericul îmbrățișa acest furnicar, liniștea se 'ntinse peste câmpie.

— Aci rămânem în noaptea asta — grăi Emil către sublocotenentul Iorga. Formează avantposturile, dă masa la trupa, apoi oamenii să se culce imediat, mai adăugă el, plecând către grupul de prizonieri. Aceștia priviau plini de admirație orizontul îndepărtat al pustei, ascultând duși pe gânduri cântecul cu accente patimașe, care răsuna din ce în ce mai clar sub zăbranicul serei.

Emil poftește la masă pe Iulia cu câțiva prizonieri și pe bătrânul care însoțea fata în marș. Un soldat așterne repede o pânză pe iarbă, pregătește tacâmurile, apoi cu toții se așează în jurul pânzei, luminată de o lumânare de ceară galbenă și încep să soarbă supa tăcuți, obosiți de marșul fără sfârșit al batalionului.

— La ce te gândești domnișoară? întreba Emil turnând vin în paharelul de zinc al Iuliei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
evistarans.ivania.ro/mdrr1901-1932

— Mă gândesc la fratele meu E mai bine de şeapte săptămâni de când nu mai ştiu nimic despre el....

— Ştiu eu ce-i cu dânsul. Este ţinut în arestul diviziei şi, după exactele mele informaţii, o duce foarte bine. Prizonierii fac marşuri cu trenul, odată cu serviciul de informaţiuni. Dânsul se bucură de multă libertate şi consideraţie, pentru că face pe interpretul.

— Va mulţumesc frumos de ştire ; dar pentru ce nu-mi scrie ?

— Nu-i poştă şi n'are nici prilejul ; pe urmă poate fi suspectat... Nu te îngriji de el, că o duce mai bine decât d-ta.

— Eu am suferit foarte puţin în raport cu ceilalţi prizonieri şi asta graţie dv., zise Iulia privindu-l cu ochii ei negri şi dulci. Emil tăcu o clipă, ascultând la ofiţeri şi cei câţiva prizonieri, cari discutau politica comunistă a lui Bela Kun.

— Am făcut puţin pentru că atâta am putut să fac. Războiul nu-i plăcut câte odată nici pentru unii învingători, reluă locotenentul.

— Totuşi, noi cei învinşi am preferi soarta învingatorilor, în condiţiunile dv...

— Eu cred că eşti de mult învingătoare, îi şopti Emil, în timp ce ofiţerii vorbeau de ocuparea Budapestei.

— Sunt atât de nenorocită că nu mai am pentru multa vreme veleităţi de cucerire... Ş'apoi sunt şi eu o învinsă ! şopti Iulia înroşindu-se, frământând încurcată, cu ochii în farfurie, colţul şervetului.

— In ori-ce caz, de un inamic care renunţă la victorie şi vi se predă dezarmat — răspunse Emil cu glas moale, să nu observe ceilalţi commeseni, cari susţineau cu aprindere foloasele războiului în desvoltarea energiei umane.

Iulia rămase nemişcată, neauzind pe nimeni în jurul ei. Emil se prefăcu că se interesează de discuţia celorlalţi.

La sfârşitul mesei, cei doi ofiţeri plecară în grabă, la inspecţia avanposturilor.

Prizonierii îşi îndopau lulelile cu tutunul dat de Emil, apoi o luară pufăind, spre căruţe.

Tânărul sta tăcut lângă Iulia, care era adâncită în gânduri. Îi luă mâna şi o strânse uşor, apoi resfiră degetele trandafirii, jucându-se cu ele. Dânsa îl privia cu ochii strălucitori, nemişcată. O bucurie necunoscută îi pătrundea întreaga fiinţă. Inima-i bătea cu repeziciune, inundată de fericire şi lacrimile o podidiră, făcând-o să vadă ca printr'o perdea de dantelă, chipul omului iubit. In momentul acela, gândurile, suferin-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaramuri.ro/ro 1901 1937

ţele, oboseala şi umilinţa îi dispăruseră din minte şi iubirea înlocuia totul, cu puterea cu care pătrunde pentru întâia oară într'un suflet curat. Întunecimea nopţii oprea pe Emil să-i vadă lacrimile. Greerii ţârâiau cântecul lor întrerupt şi monoton. Din departare o talangă trimitea sunetul ei metalic pe unda unui zefir dulce, care străbătea uşor pusta cu aripa lui nevăzută. Aceleaş glas de fată, cu accente sălbatice, răsuna în noapte din ce în ce mai încet, până ce se perdu cu totul în iarba înaltă, frământată de adierea molatică a zefirului. Luna apăru formidabilă, serioasă, din norul dela orizont. Suia grav pe cer, luminând pământul pustei, adevăratul Parnas unguresc.

Emil, înlănţuit de aceiaşi iubire, fără să-şi dea seama, asculta fermecat sgomotul discret al pustei. Luna scălda într'o bae de lumină aurită oamenii trânţiţi pe iarbă, ca nişte muşuroaie. O linişte mareaţă turburată numai de cântecul greerilor, se 'ntinse în curând peste marea de holde şi iarba. Soldaţii culcaţi pe spate, având de căpătâi ranitele, ascultau duşi cu gândurile pe acasă, uşoara frământare a naturii.

Emil se depărta cu Iulia spre căruţă, vorbind în şoapte. Ajungând în iarba deasă, îşi strecură mâna după mijlocul fetei şi apropiind-o de dânsul, îi strânse capul fermecător la piept, mângâindu-i părul de aur, care căzuse peste umeri, despletit în valuri. Se aplecă şi-i sărută buclele. Iulia tremura de fericire, cuprinsă de dragostea care-i izbucnise în întreaga-i fiinţă, puternică, stăpânitoare şi nesfârşită, fără voia ei.

Emil încearcă s'o îmbrăţişeze, dar fata se desfăcu uşor din strânsoarea lui. Tânărul îi prinse capul şi-o sărută pasionat, pierdut. Ea îi înlănţueşte gâtul cu braţele cari tremurau şi-i răspunde cu un sărut lung, pătimaş, în care puse tot focul dragostei ei. Se desfăcu apoi din braţele lui şi respingându-l uşor îi spuse :

— Te rog du-te ; ne văd oamenii...

— Nu pot să mai mă despart de tine! gemu Emil cu glas sugrumat. Nu pot! Nu ştiu ce-o să se întâmple în viitor... Puţin îmi pasă de toată lumea!... Numai tu eşti lumea mea! Cu o pasiune care se deslănţuia sălbatecă şi furtunoasă într'însul, îi inundă cu sărutări părul, faţa, ochii şi buzele tremurătoare, apoi pierdut cu totul îşi uită chipiul căzut la picioarele fetei şi se îndreptă câţi-va paşi spre câmpie, frământându-şi fruntea cu mâna.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvaniaro/ndr1901 1932

O privighetoare începu cântecul ei trilat, apoi se opri scurt speriată. Iulia privia nemişcată pe Emil, care se întorsese înapoi.

— Nu te supara pe mine... Nu ştii cât te iubesc! zise el cu glas adânc.

— Să mă supăr pe fericirea mea? şopti dânsa ştergându-i fruntea şi dându-i bucla de păr negru la o parte. Nu mai pricep ce se petrece cu mine — îngână fata, după câte-va minute de tacere, vibrânda de patima ei covârşitoare. Sunt două luni aproape de când armata din care faci parte a împuşcat pe tatăl meu...

— Iulia, te rog! şopti cu lacrămi în voce ofiţerul.

— Nu vreau să-ţi aduc vre-o vină din asta... Ştiu foarte bine că chiar atunci ai intervenit la colonel i-ai arătat catanele maghiare care trăseseră din fundul grădinii; fratele meu mi-a spus că ţi s'a făcut şi observaţii pentru intervenţie... Inima mea nu te poate socoti vinovat... Îţi datorez atât de mult pentru felul cum m'ai apărat în acest timp îngrozitor! Mi se pare că visez... De multe ori cred că am un vis groaznic şi aştept mereu să mă trezesc!... Mi-e ruşine şi de... sentimentul pe care-l am pentru... fiindu-i ruşine să-l tutuiască îşi ascunse capul în pieptul lui, apucându-l cu braţele de umeri. Hohotele de plâns îi zguduia trupul, în timp ce Emil o strângea cu putere, neputând s'o liniştească. Într'un târziu îşi ridică faţa scăldată în lumina lunii şi privindu-l cu ochii plini de dragoste îi zise:

— Nu, nu mi-e ruşine să te iubesc. Tata vede din cer că iubesc pe omul care i-a luat apărarea în ultima clipă a vieţii!.. Nu sunt vinovată, nu-i aşa?

Drept răspuns, Emil îi acoperi din nou frumosul ei chip cu sărutări, ţinând-o strâns îmbrăţişată. Într'un târziu, din depărtare se auzia trilul privighetorii care se apropia de dânşii. Trecuse de mult miezul nopţii. Tinerii nu se 'ndurau să se despartă. Stăteau strâns îmbrăţişaţi, fără să-şi vorbească, copleşiţi de sentimentul nou pe care-l începeau întâia oară în viaţa. Din când în când câte un foc de armă spărgea liniştea pustei, a cărei holde poleite de razele lunei, răsunau de ţârâitul greerilor.

Sculându-se din iarba plină de roua zorilor, o luară spre căruţe vorbind încet, liniştit, cu oarecare indiferenţă în atitudine, ca să nu-i observe soldaţii şi prizonierii. Emil se îndreptă spre culcuşul lui visând treaz, cu inima plină de nădejdea şi curajul pe care ţi-l dă iubirea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Cântecul privighetoarei reîncepu clar, apoi după câteva minute se stinse cu un tril pianissimo dulce, care se pierdu în depărtare, ca o adiere. Orizontul începea să se albească şi stelele îşi pierdeau treptat strălucirea lor de mai înainte. Luceafărul simţând apropierea dimineţei, se depărta pe cer spre adăpostul unor nori, uniţi la orizont cu câmpia.

Iulia trează în culcuşul făcut într'o căruţă, simţea pentru întâia oară în viaţă fiorul sfânt al dragostei, care-i îndepărta din suflet durerile suferite după urma urei dintre oameni.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ind-1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Când razele roşii ale soarelui eşit din genunea de la orizont acopereau cu purpură holdele, trupa porni în coloană de marş spre locul unde urma să se întâlnească seara cu batalionul căpitanului Modrogan, sub a cărui comandă era să continue drumul.

Soldaţii înviorați de răcoarea dimineţii, mergeau grăbiţi pe şesul fără sfârşit. In urma lor, căruţele cu prizonieri, a căror zgomot se pierdea în iarba deasă, semănau cu o şatra în mişcare.

Pusta reînvia sub căldura soarelui. Oamenii cu unelte de muncă pe umeri se duceau în lanuri, vitele păşunau sunându-şi zburdalnic clopotele şi larma din ajun umplea iarăşi câmpia. Locuitorii priveau indiferenţi trupa, care înainta sărguitoare.

După câteva ceasuri de drum, compania se opreşte la o casă din mijlocul bărăganului. Căldura dogorea mulţimea obosită şi iarba începu să pălească. Soldaţii, cari abia aşteptau ruperea rândurilor, se repeziră cu desnădejde asupra puţului de lângă casă. Cumpăna scârţia desperată, scoţând o gamă chromatică îngrozitoare şi apa din găleată era vărsată mai mult pe jos decât în bidoanele oamenilor, cari se înghesuiau unii peste alţii în jurul fântânii. Larma sperie câinii gospodarului maghiar, care pentru întâia oară în viaţă vedeau atâta mulţime în jurul casei stăpânului lor. Disperaţi, începură să urle prelung, nevoind să mai latre zadarnic contra unui aşa mare număr de duşmani.

Emil atras de zgomot vine în grabă şi şi dă oamenii deoparte, formând coloana pe două rânduri. Cu doi soldaţi voinici izbuti să scoată câteva găleţi din fântâna foarte adâncă şi un ploton de oameni se retrase mulţumit, cu bidoanele pline cu apă.

— Domnule locotenent, vă caută un om cu o scrisoare

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaramuri.ro/ramuri 1901-1932

strigă sublocotenentul Iorga, eşind din tinda casei. Emil se îndreptă spre un strein, care aştepta în curte.

— De unde eşti D-ta? îl întreabă locotenentul privindu-l cu atenţie. Omul era îmbrăcat în nişte haine verzi de pluş, cu o pălărioară mică pe vârful capului, înapoia careia atârna o pană de păun strălucitoare. Acesta-i prototipul portului burgheziei ungare în pustă. O armă de vânatoare îi atârna de umăr cu o curea. Ghetele cu jambiere erau atât de prafuite, încât nu se mai cunoşteau daca erau negre sau galbene.

— Eu mi-s grădinarul prinţului Esterhaszi dela pusta de colo — zise omul arătând cu mâna pe întinsul câmpiei. Prin aerul ce juca în valuri străvezii, încălzite de soarele dogoritor, se vedeau două turnuri strălucitoare, cari eşiau dintr'un parc mare cât o pădurice. — Am venit cu o scrisoare din partea prinţului către domnul ofiţer care *mere* cu cătanele spre noi. Am să vă grăesc câte ceva...

— Vino înăuntru! spuse Emil intrând în casă cu sublocotenentul Iorga. In sală era răcoare. De grinda tavanului atârna un porc întreg afumat, numeroşi cârnaţi, şunci, tobe... In fund pe o poliţă se odihneau câte-va oale colorate, pline cu lapte şi smântâna. Pe pereţi atârnau zeci de farfurii de toate formele şi culorile. Trei copii speriaţi, cinchiţi într'un colţ, holbaseră ochii la cei doi ofiţeri, cari pătrunsera într'o cameră de alături, plină de covoare şi chilimuri.

— Domnule «fehotnog» (locotenent) începu omul; de alaltăeri seară în curtea noastră au sosit vre-o 400 de cătane maghiare cu două maşinghevriuri (mitraliere) şi un tun. După cât am înţeles eu, ei ar vrea să facă bătae cu dv. Au pus cătane prin toate părţile parcului şi nu ne da voe sa *merem* afară din curte. Eu am fugit asnoapte, trimis de excelenţia sa la dv. cu scrisoarea asta, că eu ştiu româneşte, că mi-s Român din Banat şi am fost, mă rog frumos, la fraţii din România...

— Cum a aflat prinţul că venim spre ferma lui? îl întrerupse Emil deschizând plicul cu coroană şi începând să citească scrisoarea.

— Apoi în pustă avem iscoade multe mă rog... şi aflam totul, înainte de a ajunge dv. cu cătanele la noi...

Scrisoarea înştiinţa pe ofiţer că un batalion cu efectiv redus vrea să dea o lovitură în flancul regimentului, care mergea spre Turkeve, la 10 kilometri de compania lui Emil.

— Ce zăpăceală ar fi pe batalionul întâi dacă n'am fi noi aci! zise Iorga gânditor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromana.ro/ndn1901-1937

— Rolul nostru e precis. Nu trebue să lăsăm să se ajungă la zăpăceală, raspunse Emil. — Ungurii, prin serviciul lor de spionaj ştiu că regimentul e despărţit în două. Ei vor să lovească un batalion de flanc, să-l izoleze pe celălalt şi apoi să-i distrugă. Noi vom merge spre trupa ungurească dela castelul prinţului Esterhaszi, o gonim înainte, sau o prindem dacă se poate şi apoi înştiinţăm imediat regimentul. Prin urmare, la plotoane şi 'nainte marş! zise Emil eşind afară.

Dadu un ordin, soldaţii se ridicară obosiţi de la umbra gardului cu pomi înfloriţi şi formară coloana de marş. Ofiţerul explică rolul companiei şi-i înştiinţă că în curând vor da piept cu Ungurii. Porniră la drum tăcuţi plini de grijă. Mulţi dintre oameni priveau neliniştiţi imensitatea mării de iarbă, cu o apasare dureroasă peste sufletele lor, văzându-se departe de regiment. Emil care cunoştea din experienţă starea lor sufletească, îi îmbuna cu vorbe bune.

La câţi-va kilometri departe de ferma prinţului Esterhaszi, ofiţerul opri coloana, formă o avantgardă de un ploton în trăgători, iar restul o despărţi în unităţi mici gata de luptă.

— Melinte, îţi las căruţele de prizonieri în primire. Fii cu ochii 'n patru! striga el şefului escortei, fără să se uite la civili.

In picioare, rezemata cu genunchii de scaunul căruţei, Iulia privea plină de curiozitate şi de grijă pregătirile soldaţilor. Buzele-i tremurau, ochii i se opriră asupra lui Emil şi abia se reţinea să întrebe de rostul măsurilor luate cu atât de mare iuţeală. Când îl văzu plecând cu trăgătorii, îngălbeni. O ceaţă 'i împăienjeni ochii şi căzu ameţită pe scândura din faţa ei. Incercă să se ridice şi să privească din nou după el, dar puterile o părăsiră.

— Doamne! ce se va mai întâmpla? gemu ea plină de frică, pentru soarta omului iubit. Privea desnădăjduită linia de trăgători, care mergea repede prin iarbă. In fruntea lor Emil binocla cu băgare de seamă castelul, ale cărui turnuri străluceau în depărtare. Iulia duse mâinile la obraz şi plânsul o înecă. Prizonierii neînţelegând nimic, priviau uimiţi pe fată care nu mai ţinea socoteală de prezenţa lor.

— «Nu mă iubeşte!» gândi ea; «Nici nu m'a privit când a plecat!»

— Nu-ţi fie frică de geaba, că pe voi nu vă ajunge glonţul, interveni un soldat din escortă, crezând că Iulia plânge de frica luptei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr 1901-1932

O împuşcătură o făcu să tresară, par'că ar fi fost lovită de glonte.

— «Acum începe ciocnirea! zise iar soldatul scăpărând în amânar ca să-şi aprindă ţigara.

* * *

— Culcat! strigă Emil când răsunase focul de armă.

Lanţul de trăgători dispăru în iarba înaltă. Vrajmaşul care era în faţa parcului, cam la doi kilometri depărtare de Români, trase câte-va benzi de mitralieră şi se opri.

Emil se gândeşte o clipă, apoi binoclează fără voe înapoia lui, spre căruţele prizonierilor civili.

In momentul plecărei inima-i bătea să-i sparga pieptul. Ar fi vrut să facă un semn luliei, sau macar s'o mai vadă odată, dar privirile neliniştite ale soldaţilor aţintite cu nădejde asupra lui, îl făceau să nu întoarcă nici un moment capul. Avu tăria să plece cu o indiferenţa aparentă, ca să înşele pătrunderea redusă a oamenilor încurajaţi de liniştea sa. Cu sufletul chinuit de dragoste şi dorinţa revederei, care îl obseda la fiecare minut, înainta ca un somnabul între trăgători, simţind înapoia sa privirea arzătoare, desnădăjduită a luliei.

Acum zadarnic îşi muncea ochii potrivind lentilele binoclului, să descopere fiinţa iubită. Distanţa mare şi îngrămădeala căruţelor îi împedecau cu totul vederea.

O ţăcăneală de mitralieră îl făcu să întoarcă repede capul. Trase casca pe ochii şi porunci oamenilor să înainteze încet prin iarbă. După un timp focurile erau tot mai dese, iar gloanţele şuerau ca nişte şerpi invizibili prin făneaţă.

— Dragă Iorga — se sfătui Emil cu ofiţerul său, de care-l dega o prietenie mai veche, încă dela începutul războiului — aţu-te înapoi cu plutonul tău şi treci la dreapta fermei în pas ergător. Spune-i celuilalt sublocotenent să meargă cu plotoul său la stânga, până la înălţimea ta. Eu până atunci vă susţin mişcările cu focuri. Când vei auzi goarna, dă drumul plotonului la baionetă. Odată cu tine sărim şi noi de aci. Fii cu băgare de seamă să nu ai pierderi, dacă se poate de loc — închee ofiţerul ştergând lentilele binoclului.

Iorga se depărtă tăcut, făcând semn cu capul că a înţeles planul şefului său. Emil îl privea cu simpatie cum mergea

Muzeul Digital al Romanului Românesc

cu pasul lui mare, cu trupul legănat, cu capelul cam pe o ureche, veşnic acelaş în lupte şi la chefuri. Nu era o inteligenţă deosebită şi nici n'avea o cultură prea întinsă. Lui Emil îi era drag însă pentru felul cinstit şi nepretenţios cum îşi făcea datoria, atât cât îl tăia capul şi pentru priceperea cu care îşi câştigase sufletele oamenilor din plotonul lui.

Pocnete dese de arme îl treziră din gânduri.

Timp de o oră răspunse cât mai rar ca să nu-şi irosească zadarnic cartuşele. Dela o vreme putea deosebi cele două plotoane din compania lui, cari înconjurau pe ambele părţi conacul. Curând focurile se înteţiră şi pusta răsună de pocnituri înfundate. Mitralierile ungureşti băteau linia de trăgători români, cari înaintau prudenţi, conduşi de Emil. O bufnitură răsună dintre copacii fermei şi o ghiulea fluera ascuţit prin văzdulul aprins de soare. Oamenii priviau îngrijaţi înapoi la bomba, care se sparse la câteva sute de metri distanţă de dânşii.

— Ce vă uitaţi ? strigă Emil. Apropiaţi-vă repede de Unguri, ca să nu mai poată trage cu tunul !...

Un foc viu se auzi spre dreapta. I-a încolţit lorga ! gândi ofiţerul. Puneţi baionetele şi când gornistul va suna, năvăliţi în goană spre ei ! comandă apoi soldaţilor.

Aceştia erau la câte-va sute de metri de vrăşmaşi, cari se vedeau în trăgători pe marginea unui drum de căruţe ce şerpuia dinaintea fermei. Sgomotul asurzitor umplea pusta şi vocile comandanţilor unguri se auzeau până la trăgătorii români. Aceştia îndreptară un foc aprig bine ochit asupra lor şi mitralierele secerara aproape întreg rândul din drum. După un timp focurile încetară.

— Gornist ! sună atacul ! strigă Emil. Din mijlocul soldaţilor răsuna o goarnă tremurătoare şi falşă, al cărui sunet — deşi de atâtea ori auzit — pătrundea şi de astă dată dureros inimile soldaţilor.

In urale, ei se năpustiră asupra Ungurilor, cari părăseau în fugă drumul, dispărând în grădina conacului. Din stânga şi dreapta fermei, cele două plotoane îi strângeau în cleştele de fier ale baionetelor. Ungurii ameţiţi de neaşteptata apariţie a acestor ostaşi, se perdură prin boschete, sau se ascundeau după ziduri.

Emil trecu în fugă linia de pomi şi peste câte-va cadavre, pătrunzând în grădină. Pe partea cealaltă a fermei, mulţimea de Unguri umplură pusta într'o fugă nebună, îngro-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdtr-1901-1932

ziți, urmăriți de aproape de câte-va grupe de Români. Cei prinși în curtea castelului, nemai putând rezista, încetează focurile imediat și se predau pe rând cu ochii rătăciți de spaimă.

— Dezarmați-i pe toți! strigă Emil — și controlați cu bagare de seamă toată ferma!

— Domnule locotenent, vă caută un agent de legătura de la regiment — se auzi o voce. Un caporal lac de sudoare, călare pe un cal unguresc de rasă, galopă spre Emil, îi întinse un plic și-și șterse năduşeala cu mâneca hainei.

Colonelul auzind bubuitura de tun, trimise un agent spre Emil să-i aducă informații și să ducă un ordin scris ofițerului, căruia-i poruncea să-i raporteze situația.

Emil numără prizonierii așezați pe două rânduri și scoase dintre soldați trei ofițeri. Înconjurându-i pe toți cu o gardă sub comanda sublocotenentului Iorga, îi trimise regimentului, cu relațiunile cerute.

— Aduceți căruțele cu prizonierii civili! porunci ofițerul așezându-se obosit pe o bancă din grădină.

In fața parcului se vedea castelul lucrat în piatră, scrijelată acum de gloanțe. Emil privia distrat doi smochini piperniciți, aduși de departe să împodobească cu exotismul lor grădina prințului. In acest moment, prin fața lui treceau brancardierii, ducând pe târgi doisprezece Unguri morți, ca să-i îngroape în fundul grădinii. Inima i se strânse și în locul mulțumirei ce trebuia să-l cuprindă, aceiași suferință de la Tarcany începu să-l roadă mai puternic, până la enervare. Când ultima targă cu morți dispăru la cotitura aleei, sări de pe bancă și-și scutură capul ca de un gând rău. Se credea desbărat de convingerile lui vechi și când colo la întâiul prilej, arăta vechia lui deprindere de a distruge dușmanul fără cruțare; deci noile lui hotărâri nu țineră nici măcar cât lupta de adinioari. Se 'ndepărtă abătut și gânditor spre pavilioanele cât o cazarmă, în care erau instalate familiile argaților de pe moșie.

Aceste apartamente înconjurau castelul ca o fortăreață, formând un dreptunghiu cu o latură deschisă spre grădina. Fermele țin pe pustă locul unor sate. Proprietarul moșiei are aci o întreagă armată de servitori, cari locuesc și lucrează din tată în fiu la o proprietate și nici nu se mai gândesc să o părăsească. Grajdurile vaste, unde ernează herghelii întregi de cai și câți-va harmasari pur sânge, vaci de Elveția și boi mari cu coarne de câte un metru, complectează enormele

Muzeul Digital al Romanului Românesc
Revista Transilvania, anul I 1901 - 932

gospodării, cam feodale ca moravuri, dar destul de folositoare pentru oamenii cari muncesc la ele.

Proprietarul ungur își exploatează singur moșia și are o deosebită grijă de oamenii cari îl îmbogățesc. El își petrece vara la țară, unde supraveghează deaproape munca oamenilor săi și îmbunătățirile necesare soartei lor. De aceia nici muncitorii și nici proprietarii n'au simțit nevoea de a schimba această stare de lucruri, care a prins rădăcini în obiceiurile lor, din negura veacurilor.

Compania lui Emil, uitând lupta de două ore, pe care o dase aci, își lua ciorba de amiazi sub umbra parcului liniștit, apoi se împărți printre servitorii castelului. Aceștia, după terminarea luptei eșiră din ascunzătorile lor și priviau speriați la musafirii nepoftiți ai prințului Esterhaszi. Soldații erau ținta curiozității fetelor și femeilor. Ca și elita, care este internațională, țaranii din ori ce țară se simt și se 'nțeleg repede între ei, cu acea comunitate de moravuri și firi, proprie oamenilor cu aceleași ocupațiuni, din aceleași clase sociale.

Intr'un ceas se legară prietenii, își ziceau pe nume, vorbeau prin semne, iar alții povesteau de ale războiului, unuia care știind românește, tălmăcea fetelor povestirile, făcându-le să se uite la soldați pline de uimire și admirație.

Pe poarta grădinii intrau scârțiind primele care cu bagaje și prizonieri civili.

Iulia privia cercetătoare parcul, apoi întrebă ceva pe un soldat, care arătă în direcția lui Emil. Fata se 'mbujoră, mulțumi emoționată soldatului, apoi aruncă o privire arzătoare, patimașă, spre locotonent, care zărind-o, zâmbi și o salută mișcat.

Un fecior îmbracat după moda veche, cu pantalonii scurți, ciorapi albi de mătase și un frac cu nasturi auriți se prezintă înaintea ofițerului și-i zise pe franțuzește:

— Domnule ofițer, excelența sa prințul de Esterhaszi, vă așteaptă în castel.

— Vin peste un sfert de oră — îi răspunse Emil, îndreptându-se spre un pavilion din fundul grădinii, în care ordonanța îi alesese un quartir provizoriu, într'o cameră mai dosnică. Locotenentul se bărbieri, își schimbă uniforma, apoi punându-și mănușile, plecă spre peronul castelului.

Aleia pietruită, cu marginile străjuite de stejari seculari cu coroanele bogate, printre frunzele cărora săgețile luminoase ale soarelui se strecurau cu anevoe, mărginea un lac

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

limpede, pe care o barcă se clatina încet, iar câte-va lebede pluteau nepăsătoare la întâmplările din jurul lor.

Castelul cu ferestre ogivale de stejar masiv, avea obloanele trase. Clădirea istorică în care strămoşii prinţului Esterhaszi îşi trăiră veacurile lor de aur, se ţinea foarte bine şi zidurile groase de un metru şi jumătate, nu se sinchiseau de vremea care se scurgea vertiginos pe lângă ele. La intrare un lampion spart de gloanţe se balabănea în vânt.

Emil pătrunse prin uşa de bronz masiv, în vestibilul întunecat, în mijlocul căruia o scară de marmora albă, lucea în umbră. Pe perete, armurile familiei erau brodate în aur pe un covor de mătase, fixat într'o ramă groasă de mahon. Hallul castelului, vast ca o catedrală, cu tavanul acoperit de ornamente şi picturi vechi, era cufundat într'o tăcere de mormânt. In toate părţile uşi de stejar groase şi grele, cu cleştare şlefuite, se deschideau ca nişte firide misterioase în pereţii de piatră, acoperiţi de marmora cu vinişoare. Tablourile familiei, arătând pe strămoşii prinţului, rigizi, în uniformele vechi de huzari sau magnaţi, cu dolmanele bogate în fireturi aruncate de umeri, cu barbile negre şi ochii încruntaţi, sfredelitori, acopereau peretele din faţa intrării. Mobila aurită, de stil vechiu, chemineul enorm de peste trei sute de ani vechime, complectau aerul bătrânesc al castelului.

— Poftiţi pe aci, vă rog! îi zise feciorul, împingând uşor o uşă din dreapta hallului. Emil intră înăuntru. Camera larga acoperită în întregime cu tapete de mătase cafenie, avea în mijloc un birou sculptat, de o rară bogăţie şi frumuseţe. Pe lângă pereţi, rafturile de nuc pline de cărţi legate, toate în verde, formau biblioteca. Era cabinetul de lucru al prinţului.

Emil se aşează pe un fotoliu de piele. După câte-va minute o portieră groasă din fund fu dată la o parte şi un om cam de 50 de ani, de statură mijlocie, cu o înfăţişare foarte distinsă, pătrunse în cameră. Incepând de la îmbracamintea simplă şi cu gust, până la pieptănătura bărbii cărunte, despărţite în două, totul arăta pe aristocratul fin, pe moştenitorul atâtor generaţii de oameni deprinşi să poruncească şi să fie ascultaţi orbeşte. Intinse mâna politicos, dar rece ofiţerului, zicându-i în franţuzeşte:

— Domnule ofiţer, vă aşteptam cu multă nerăbdare încă de acum două zile, fiindcă-mi era teamă să nu fiu victima brutalităţilor soldaţilor noştri, cari cantonaseră la castel. Eu am venit aci acum o săptămână cu toată familia.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

— Excelenţă, sunt fericit, că v'am putut veni în ajutor, răspunse Emil într'o franţuzească perfectă, înclinându-se. Pe faţa prinţului, ofiţerul citi încurcătura, din cauza umilirei lui de maghiar mândru şi nobil, jicnit adânc.

— Nu voi ascunde — reluă prinţul, că n'aş fi dorit de loc să cer ajutor de la vrăjmaş, — căci pentru mine dv. rămâneţi vrăjmaş,—dacă armata maghiară de azi n'ar avea pe lângă principiul lăudabil al apărărei integrităţei patriei şi alte scopuri ca: exterminarea noastră a nobililor, confiscarea averilor etc. La Budapesta, un dictator fără autoritate morală şi scrupule, profită de entuziasmul şi patriotismul cetăţenilor, spre a susţine o armată cu care să-şi aducă la îndeplinire scopurile de pretinsă schimbare a actualei organizaţii sociale. Am suferit de la armata maghiară jigniri de cari cred că voiu fi cruţat din partea dv...

— Fiţi foarte sigur — îl întrerupse Emil.

— Vă mulţumesc... Trebue să ştiţi că la un moment dat mi-am văzut viaţa periclitată de nişte sentinele maghiare, chiar aci în fermă, când mă plimbam prin grădină. Numai în urma acestor chestiuni şi convins fiind că rezistenţa unei armate neregulate maghiare ca acea de azi, nu va putea decât strica ţării noastre, am avut nenorocirea să vă dau chiar eu relaţii despre armata noastră. In ori ce caz, domnule ofiţer, astăzi sunteţi oaspetele nostru şi peste o oră ne veţi face plăcerea să luăm masa împreună.

— Sunt la dispoziţia dv. — îi zise Emil, renunţând să comenteze vre-o vorbă a contelui. Decât noi suntem 3 ofiţeri şi nu ne putem despărţi nici un moment...

— Foarte bine; vă rog să-i invitaţi şi pe ceilalţi domni, se grăbi să adauge prinţul. In acelaş timp, portiera se mişcă şi o fată de 17-18 ani, de o frumuseţe extraordinară, intră în odae. Emil se sculă în picioare şi o salută, înclinându-se politicos.

— Vă prezint pe nepoata mea, contesa Deszi—zise prinţul.

— Vă deranjam? Am venit unchiule să te rog să ne spui dacă putem ridica obloanele — zise contesa cu vioiciune, dând mâna cu Emil.

— Asta depinde de domnul ofiţer, care ştie dacă mai este vre-o primejdie sau nu...

— S'au luat toate măsurile de siguranţă şi trupa maghiară s'a retras de mult — spuse Emil să nu atingă mândria contelui, dacă i-ar fi anunţat distrugerea unităţii care luptase acolo. Prinţul apăsă un buton de pe birou şi feciorul apăru.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcr1931-1932

Nepoata prințului îi dădu o poruncă pe ungurește și servitorul deschise ferestrele cu vitraliuri, dând obloanele de perete.

— Cum ați petrecut în timpul luptei contesa? întreba Emil zâmbind, pe tânără.

— Atât eu cât și verișoarele mele am avut o mare spaimă. Nu vă ascund că și de dv. avem frică...

— De mine? făcu tânărul o mină comică.

— Nu de dv. personal, ci de soldați. Am auzit că acum o lună ați împușcat pe contele Desjöffy și că fiul său a fost tăiat în bucăți, iar pe fată... Contesa tăcu.

— Apropos! — interveni prințul — știți ceva despre bietul conte? Am primit dela protopopul din Beiuș, o scrisoare trimisă printr'un om, în care îmi scrie de împușcarea contelui, de schinguirea copiilor lui, de arderea satului Tarcany și de alte multe...

Emil povesti în scurt cauzele arderii satului și morții contelui, arătând că dacă de arderea satului, locuitorii sunt vinovați, apoi de împușcarea contelui nu-i vinovată de cât simpla întâmplare. Adăugă că colonelul, care ordonase împușcarea, era răspunzător de orice soldat român căzut fara luptă și de aceia poate a vrut să dea un exemplu.

— Bine, convin, dar copiii contelui de ce au fost omorâți?

— Ați fost informat greșit. Fiul contelui e perfect sănătos la divizia de vânători, iar contesa Desjöffy e prizoniera, chiar aci la ferma dv. A sosit cu ceilalți prizonieri civili în urma luptei. Deci vi s'au scris neadevăruri... Emil se întrerupse stăpânindu-și un tresărit... Pe alee, lângă un stejar, Iulia se oprise și privia gânditoare o lebădă care înota în mijlocul lacului, plină de demnitate. Un val de iubire îl cuprinse și simți că se 'nroșește. Își întoarse capul dela geam.

— Ați spus că Iulia Desjöffy e aci cu dv.? îl întreba contesa Deszi, privindu-l cu atenție, surprinsă de schimbarea lui. N'aș putea să o văd și să-i vorbesc?

— Priviți-o; e chiar colo pe alee! spuse Emil, stapânindu-și cu greu emoția, arătând pe fereastra deschisă.

— A! Da! O recunosc! Sărmana! Ce palidă este! Ma duc la ea! — strigă fata și lacrimile o podobiră. Duse batista la ochi și eși repede cu pași mărunți și mersul grațios.

După câte-va minute de tăcere, Emil ceru prințului sa trimită preotul la îngroparea soldaților unguri morți de dimineață, apoi plecă spre ușă urmat de nobil. Acesta îi strânse

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdm1901-1932

mâna şi ofiţerul eşi condus de fecior până la peron. Prizonierii se plimbau pe alee liberi, vorbind cu oamenii fermei. In fundul parcului, lângă pavilionul grădinarului, cele douăsprezece cadavre odihneau în sicrie de brad, făcute în fugă de tâmplarul castelului.

Aproape toţi servitorii cu femeile şi copiii, erau adunaţi acolo şi vorbeau încet, cu frică, între dânşii. La ivirea lui Emil se făcu tăcere. Oprindu-se între sicrie, dânsul privi cadavrele cu inima strânsă, trist şi îngândurat. La capătul aleei, un preot catolic cu pălăria cu boruri mari, cu gulerul şi cravata de o albeaţă strălucitoare, mergea cu paşi mărunţi spre grupul de oameni. Înapoia lui la câţiva paşi apăru călare sublocotenentul Iorga, care se întorcea dela regiment. Preotul salută pe ofiţer şi scoase o carte de rugăciuni din buzunarul rasei.

— Ce-ai mai aflat pe la regiment, dragă Petrică? întrebă Emil.

— Domnul colonel, care aşteaptă ca pe spini raportul tău, a rămas straşnic încântat văzând prizonierii cari i-ai trimis. A telefonat imediat diviziei, dând relaţii şi exagerând lupta, după vechiul lui obiceiu. Generalul i-a dat ordin să te propună special pentru decorare cu «Mihai Viteazul» şi pe mine cu «Steaua României» — sfârşi ofiţerul plin de bucurie fără să se sinchisească de cadavrele din faţa lui.

— Dar de Modrogan ce se aude?

— A venit şi el şi m'a întrebat unde ne găsim. De acord cu colonelul a stabilit ca mâine să vină cu celelalte companii aci, apoi să mergem spre Mezotür împreună. Ca flancgardă trece în locul nostru compania 3-a. Am ordinul scris, adăuga ofiţerul dându-i un plic.

— Bine, mulţumesc! răspunse Emil băgând plicul în buzunar fără să-l desfacă. Il aştept pe Modrogan aci.

— Da... vine mâine.

Preotul se apropie de ofiţeri întrebându-i dacă poate face slujba.

— Desigur părinte! încuviinţă locotenentul. Preotul începe să citească latineşte din carte, stropind cu aghiasmă peste morţi. Lumea îngenunche în jurul gropilor murmurând rugăciunile morţilor. După vreo jumătate de oră sicriile erau coborîte în gropi şi câţiva servitori le astupau cu pământ negru, grăbindu-se să se ducă la masă.

— Iată o listă de toţi morţii aceştia, părinte—zise Olaru. Plotonierul major i-a perchiziţionat şi după scrisorile găsite

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr-1901-1932

asupra lor li s'au stabilit identitatea. Vă rog să interveniţi la prinţ să li se facă cruci cu numele fiecăruia pe ele.

— Am şi vorbit cu excelenţa sa şi s'au luat măsuri. In ori ce caz, ca îndrumător sufletesc al lumei de aci, va mulţumesc de grija pe care aţi purtat-o celor morţi...—Strângând mâna lui Emil, se depărtă repede, par'că ar fi fost gonit din urmă de privirile celor doi ofiţeri.

— Ce dracu are popa ăsta ? întrebă Iorga râzând.

— Presimte că vine Modrogan mâine pe aci ! zise Emil.

— Dacă l'ar vedea ăla, îl curăţă cu siguranţă — încheie ofiţerul, privind în jurul lui dezordinea lăsată de trupa maghiară.

* * *

Curtea era plină de arme, încărcătoare cu cartuşe, mantai şi foi de cort, pe cari în fuga lor, Ungurii le aruncaseră în toate părţile. Intr'un boschet, cazanele de bucătărie cu bucăţi enorme de carne de porci aproape întregi, fumegau fierbând încă, deşi focul era aproape stins în sobele cazanelor. Erau bucătării hermetice de cel mai nou tip.

In dreapta grădinii, lângă un pavilion rotund aproape în întregime de sticlă albastră, două tunuri cu închizătoarele lipsă, erau îndreptate cu ţevile spre drumul pe unde trecuse compania lui Emil, cu câteva ceasuri mai înainte. Alături, chesoanele golite pe jumătate erau scrijelate de gloanţele Românilor, cari seceraseră cu mitralierele o mulţime de pomi mici, sădiţi de curând, ce înconjurau pavilionul acoperit cu ederă şi viţă de vie.

— Ce figură o să facă colonelul când va vedea tunurile astea ! surâse Iorga, cercetându-le cu luare aminte.

— Nu mai poate face nimic cu ele, din moment ce le lipsesc închizătoarele, zise Emil. Te rog să pui să se strângă toată muniţia şi s'o predăm la regiment cu proces-verbal în regulă... Vroia tocmai să se depărteze, când dinspre curtea servitorilor apare în goană plotonierul-major al companiei.

— Don locotenent, s'au găsitără două închizătoare de tun în dosul grajdului.

— Adă-le şi încearcă de le pune la tunurile astea, le arătă Emil cu un aer plictisit.

— Am înţeles... Mai aveam ceva de spus... A venit fata

Muzeul Digital al Romanului Românesc

boerului cu moşia şi curtea asta şi stă de vorbă cu prizoniera aia bălaie, frumoasă, dela Tarcany. Bocesc acolo la căruţe, ca la mort... Sergentul Pintilie nu vrea să-i dea drumul să meargă cu fata boierului. Spune că trebue să-i daţi ordin..

— S'o lase să se ducă, murmură Emil, neputând suporta privirea deschisă a plotonierului. Se depărtă încet cu un sentiment de vinovăţie par'că, urmărit de privirile mirate ale lui Iorga şi plotonierului, care nu înţelegea motivul schimbărei lui.

* * *

Incă dela începutul marşului, Emil simţea o jenă ascunsă, de câte ori era întrebat de şeful escortei sau de vreun ofiţer despre contesa Iulia şi fratele ei.

Totdeauna ocolea vorba sau se depărta fără să răspundă nimic, până când compania lui avu un rol izolat şi el rămase singur, departe de celelalte unităţi. Se credea scăpat de întrebările ce-i provocau aproape durere, când abia de două zile în marş, atât şeful escortei, cât şi plotonierul-major, revin asupra aceluiaşi fapt de care se ferea atât. După ce admise liberarea tinerei contese să meargă cu prietena ei, i se păru că plotonierul îl priveşte cu un surâs batjocoritor. Nu e bine, nici milităresc, ce fac eu — gândi. — In felul acesta, fiecare, soldat din escortă o să se socotească îndreptăţit să ia câte o prizonieră şi eu n'o să pot face nicio observaţie...

Făcu un gest de enervare cu mâna şi se îndreptă spre grajduri, în care se auzea nechezatul unui cal. Intr'o stănoagă din dreapta, un harmăsar pur sânge, de culoare neagră, cu un păr strălucitor, privea cu ochii înroşiţi la intrare, unde apăru Emil. Bătea nervos cu picioarele în podea, neţinând seamă de vorbele de liniştire pe care i le striga un om mărunt, slab, cu o şapcă în cap.

Grajdul într'o perfectă stare de curăţenie, era luminat cu electricitate la fiecare boxă. De gâtul harmăsarului atârna o frânghie, la capătul căreia era legată o ghiulea de fier, destul de grea. Văzând cum Emil o examina cu atenţie, omul îi dă lămuriri pe englezeşte:

— E un harmăsar foarte scump, pe care prinţul l-a adus

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/md/n1931-1932

din Anglia. Il păstează cu mare atenţie, pentru că-l costă o avere... Peste trei sute de mii de lei...

— Unde sunt ceilalţi cai? observă Emil, văzând grajdul gol.

— I-a luat Maghiarii eri... Pe ăsta l-am ascuns în subsolul castelului.

Emil dădu din cap tăcut şi se 'ndreptă spre pavilion, să se pregătească de masă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

BIBLIOTECA CENTRALĂ
a „ASOCIAȚIUNII"
SIBIIU

Ofițerii intrară în vestibulul răcoros, unde îi aștepta lacheul, să-i conducă în sala de mâncare. Acesta păși solemn, în poziție respectoasă, pe jumătate întors către ofițeri, arătându-le drumul. Străbătând hallul vast, umbrit de draperiile de mătase cafenie, pătrund într'o sală aproape tot atât de largă, cu o masă mare de stejar la mijloc, cu tacâmurile așezate. Dulapuri enorme cu argintăria în ele astupau pereții.

Aproape în acelaș moment intră prințul, nepoata sa și un domn cu favorite blonde și ochelari de aur — pe care nobilul îl prezentă inginer agronom și administratorul general al domeniilor și fabricilor sale. Pe o altă ușă apăru Iulia, îmbrăcată într'o rochie de mătase neagră, dăruită de contesa Deszi, care-i scotea în evidență liniile armonioase ale corpului. Părul blond pieptănat cu cărarea la mijloc, îi încadra fermecător figura dulce și ochii negri, cari se cunoșteau ca plânseseră. Aerul ei de distincție rară, în acest cadru somptuos, o făcea de nerecunoscut.

In urmă intrau două tinere cam de vârsta Iuliei, îmbrăcate în alb, care se înclinară înaintea ofițerilor.

— Domnilor, vă prezint pe fetele mele zise — prințul rupând tăcerea. Soția mea fiind indispusă, va lipsi dela masă. Prințul nu voia să spună să soția lui, șovinistă vestită, nici nu voia să admită că există Armată Română și ar fi fost mai bucuroasă ca bolșevicii unguri să dea foc castelului, decât să intre un ofițer român în el. Din aceasta cauză nu vroia să vină la dejun.

După prezentări toți se așezara la masă ocupând locurile cam la întâmplare. In acel moment intră și preotul, care luă loc alături de Emil. Feciorii începură să servească cu multă abilitate, tăcuți, ridicând și aducând fără zgomot tacâmurile.

— Nu mă așteptam de loc să văd pe Iulia, cea mai bună prietenă și colegă a mea! rupse tăcerea de ghiață mica contesă Deszi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
Existențialism și romantism 1901-1932

— Evenimentele m'au adus şi aci! spuse gânditor Iulia.

— Evenimente cari nu mai au sfârşit — interveni prinţul. Nu pricep cât va ţine debandada asta. In timp ce la Paris se tratează pacea, România şi Ceho-Slovacia luptă cu Ungaria, Rusia cu Polonia... Nici când n'a fost mai adevarată vorba împăratului german că tratatele sunt petice de hârtie. Cred că zadarnic s'a mai făcut acest groaznic războiu...

— Mi se pare că Excelenţa Voastră, a fost de câte-va ori ministru de externe — îl întrebă Emil.

— Da, am fost înaintea războiului...

— Atunci credinţa dv. e tardivă; ar fi fost de dorit să credeţi asta pe când eraţi ministru. Poate că nu se mai vărsa atâta sânge...

— Oare depindea de mine? întrebă prinţul, mirat de felul cam îndrăsneţ de a vorbi al ofiţerului. Imi închipui că d-ta ştii, că nu puteam să împiedic sau să provoc un războiu.

— Puteaţi cel puţin să luaţi o atitudine contra războiului.

— Nu! nu puteam. Am fost târâţi... Dealtminteri drept să spun l-am crezut necesar şi cred şi azi că omenirea nu poate trăi fără războiu...

— Nu poate? sări cu vorba preotul. Bine! să admitem că omenirea nu poate fără războiu, pentru că el ar fi după unii trambulina sângeroasă de pe care sar popoarele spre culmea dominaţiei. Insă cu ce contribue la progresul omenirii această crudă ascensiune? Şi de ce ştiinţa dă arme, tunuri de calibru mare, gaze asfixiante şi aeroplane, în loc să micşoreze mijloacele de ucidere ale aproapelui? Preotul se uită întrebător cu ochii rotunzi la prinţ.

— Mai există oare civilizaţie? întrebă Iulia privind vag înaintea ei.

— Ce-ar putea face civilizaţia în războiu? interveni cu o voce de bas inginerul.

— In loc de astfel de mijloace de distrugere, s'ar fi păstrat armele vechi, iar civilizaţia ne-ar fi învăţat că sate întregi de femei, bătrâni şi copii, cari n'au luat parte la luptă, nu sunt vinovaţi de moartea câtor-va soldaţi... Ori, cu toata civilizaţia europeană de care ne lăudăm, sute şi mii de sate au ars şi s'au distrus ca Tarcany... — vorbi înăbuşit preotul. Când, într'o luptă omori un om, faptul e scuzabil oarecum. Nu-l omori? Te omoară. Instinctul conservării predomină. Dar oameni nevinovaţi!... Femei, bătrâni, copii...! adăugă din nou ca un refren dureros.

— Aşa este! grăi Emil. Războiul nu aduce nimic bun.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Omul își revine la starea primitivă și calcă totul în picioare, ca o fiară sălbatecă.

Ceeace-i chinuise gândurile atâtea zile, izbucnea acum puternic, uitând că ar putea prin atitudinea lui, să-și iasă din rezerva plină de politeţe ce-și impunea faţă de prinţ.

— Nu gândiţi și nu spuneţi lucruri inedite—grăi acesta domol. De multă vreme umanitariștii propaga încetarea războiului și în ultimul timp numeroși oameni și-au făcut o profesie politică din a susţine inutilitatea lui... — Să ne dai Tokay desert — porunci el unui fecior care destupa o sticlă de șampanie — Da domnule locotenent... Vor munci mult oamenii până să excludă din relaţiunile lor războiul. Asta trebue s'o recunoști...

— Da recunosc. După cum stânca este incontinu bătută de apa isvorului din munte, până ce-și face loc să curgă la vale, unde alte obstacole sunt împinse de valuri, ca să-și facă albia, tot astfel pare că oamenii își fac loc în viaţă, omorându-se unii pe alţii. Dacă din nenorocire civilizaţia n'a putut până azi împedeca războiul cu urmările lui tragice, ar putea totuși face ca omenirea să-l suporte cu oarecare ușurinţă, căutând să asigure neparticipanţilor la război, dreptul de existenţă și nu se va lasa la discreţia învingătorului viaţa, avutul și onoarea cetăţenilor pașnici.

Emil tăcu și mototoli șervetul nervos. Își șterse fruntea asudată și nu observă privirea plină de foc a Iuliei și nici pe cele de simpatie ale tinerelor ei prietene.

— Distrugi pe inamic prin orice mijloace; de aci represiunile contra populaţiei civile... — se bagă iar în vorbă inginerul.

— Da, pare că asta e metoda, însă nu mă pot opri, fără să constat, că se comit în genere abuzuri regretabile — adaugă prinţul tăind cu mâna lui fină o pară. Gestul său elegant atrase privirea lui Emil, distrându-l.

— Vorbim de metode în răsboi! isbucni indignat preotul, care tăcuse nemișcat, ascultând convorbirea celorlalţi. Metoda de a omorî oameni... Manevre!... Școli de război!... Arta războiului, arta de a ucide!.. șuieră el printre dinţi.

— D-ta uiţi că toate acestea sunt isvorâte dintr'un sentiment patriotic, cum este vitejia, ambiţia de a domina și că aceste sentimente nu pot fi stinse în individ — interveni prinţul.

— Ah! patriotism, vitejie, glorie, expansiune economică!... Pretexte idioate prinţe... idioate!... — mormăi roș de indignare preotul. — Milioane de oameni frământă noroiul ani de zile

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/rdr1901-1932

în marşuri, lăsându-şi ocupaţiile, nevestele şi copiii, stricând tot ce-a făcut în mersul anilor, civilizaţia. Europa întreagă, înţeleapta bătrână a continentelor, se svârcoleşte pe jarul războiului, contribuind la sfărâmăturile făcute de tunuri şi bombe de aeroplane, cari insultă văzduhul cu mârâiala lor sinistră şi de dirijabile cari împart moartea în oraşe, la miezul nopţii... Şi asta după mii de ani de civilizaţie !... Nu, omenirea e nebună, e nebună deabinelea şi dacă dai drumul să facă războiu acestor nebuni furioşi cari sunt oamenii, ştiinţa sau zisa civilizaţie nu numai că nu-i opreşte, dar şi se pune în serviciul lor. Da ! omenirea e nebună şi lasă... E nebună !... — adaugă preotul în culmea furiei. Izbi şervetul peste tacâm, se ridică de la masă şi dispăru pe o uşă, trântind-o după el. O tăcere grea se lăsă în sala.

— Ciudat e pater Iulius ! grăi contesa Deszi. De data asta umanitarismul, pe care-l propagă mereu cu scandal, îl face să uite că nu-i singur la masă...

— Cred că e sub impresia îngropării celor doisprezece soldaţi maghiari, la care a oficiat adineaori — zise Emil.

Conversaţia îşi schimbă cursul. Se vorbi de literatură, despre poetul indian Rabinadrath Tagore, care era la modă în Germania şi despre Bernand Shaw. Celelalte tinere discutau cu pasiune, bucuroase că nu mai ascultă teoriile umanitariste, scrise de toate jurnalele socialiste din Budapesta şi Berlin, la care prinţul era abonat.

După cafea, toţi trecură într'un salon vast, în mijlocul căruia trona un pian cu coadă. Aci picturile de pe pereţi erau deosebite de portretele familiei. Se vedea gustul fin al familiei pentru artă şi deosebirea dintre îmbogăţiţii de război şi oamenii cu educaţia intelectuală moştenită din atâtea generaţii.

— Iulia ne va cânta din Mozart, aşa cum ne cânta odată la noi în Budapesta ! zise una din prinţese, mângâind părul tinerei sale prietene.

— Nu pot ! se scuză dânsa — gândiţi-vă, sunt abia două luni dela moartea tatei ; nu pot ! şopti dureros şi rugător, cu ochii în lacrămi.

— Iartă-mă ! murmură prinţesa, atunci să te odihneşti puţin !.

— Nu, aş vrea să ascult şi eu, dac'aţi cânta vre-una din voi...

In timpul acesta Emil care o privia mişcat, se apropie încet de pian şi făcu câte-vă acorduri în surdină. Apoi fără să bage de seamă tăcerea care se făcu în sală, dădu drumul primei părţi din «Apassionata». Cânta încet, cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc

ochii închiși, fără o nuanțare precisă; lipsa de exercițiu, îi răpise din abilitatea de odinioară. Tușeul fin însă îl arăta ca pe un amator de oarecare pricepere. Partea întâia își stinse acordurile într'o tăcere desăvârșită. Emil își lăsa încet capul pe mână și rămase cu ochii în gol. Nimeni nu aplaudă. După câte-va minute prințul rupse tăcerea:

— Domnule locotenent, ai cântat cu multă artă și pasiune; de aceia poate nu mai ești așa de războinic și admiți teoriile lui pater Iulius. Ești un artist de valoare.

Emil se 'nchină și rămase tăcut, cu privirea pe fereastră.

— Dacă voi mai sta încă o zi aci, mă voi amoreza de ofițerul ăsta! șopti contesa Deszi la urechea Iuliei. Aceasta îngălbeni. Nu făcu nici o mișcare. Privia în neștire pe contesă și o nouă durere bruscă îi arse inima. Întâlnind o privire duioasă a lui Emil, liniștea și nădejdea îi reveniră.

Prințesele cântară pe rând câte o romanță de Liszt și un «Caprice», iar contesa Deszi atacă o piesă de Debussy.

Prințul se apropie de Emil și punându-i mâna pe umăr îl trezi din visare.

— Am să te rog ceva. Soția mea, care e indispusă și cum medicul meu e plecat de aci de câteva zile, are nevoe de o consultație medicală la Mezotur. Aș dori să plec mâine dimineață cu întreaga familie. Cum după informațiunile mele, în oraș e cartierul diviziei de vânători, voi vorbi acolo cu generalul, ca să pot pleca la altă proprietate a mea. Până la Mezotur, te rog să-mi dai d-ta un bilet de liberă trecere. Să mergem la birou, termină el.

Emil eși din cameră urmărit de ochii visători ai sentimentalelor inamice. Sublocotenentul Iorga salută politicos și se retrase împreună cu cellalt ofițer. Era mândru de Emil și dragostea lui crescu pentru tânărul său șef și camarad.

La intrarea prințului în biurou, intendentul care-l aștepta de o oră, se ploconi până la pământ, tușind plin de respect. Stăpânul său îi porunci să pregătească totul pentru călătoria de a doua zi, apoi luând biletul scris de Emil, îl conduse până la o cameră goală din aripa stângă a castelului.

* * *

Pe la ceasul patru, Emil se coborî în curte ca să vadă cantonamentul oamenilor săi. In urma lui venia agale căscând Iorga, care dormise dus câte-va ore, zdrobit de obo-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr-1901-1932

seală, cu trupul frânt de călăria până la regiment şi înapoi. Ajunse pe locotenent din urmă şi acum mergeau spre casele oamenilor de serviciu. In pragul unei camere, un soldat ţinea în braţe un copil care râdea şi da din palme. Un altul întindea pe o frânghie nişte rufe spălate. Peste tot, viaţa liniştită de cantonament nu arăta de loc măcelul ce se întâmplase cu câteva ore mai înainte.

In amurg se sună masa şi după ce ofiţerii supraveghează împărţirea hranei, pornesc cu toţii spre castel, unde trebuia să cineze cu aceleaşi persoane dela prânz. Pe la 9 seara, prinţesele propun o plimbare de o jumătate de oră prin parc şi tot tineretul aprobă cu entuziasm. Ba chiar şi inginerul agronom, cu favorite roşii, se arată bucuros de plimbare...

— Eu am ceva de lucru în birou şi de aceia vă las — zise prinţul, apoi întorcându-se către locotenent şi ceilalţi doi ofiţeri adăugă: deşi în condiţiunile actuale ne putem socoti inamici, nu pot să nu vă mărturisesc buna impresie ce mi-aţi făcut. Vă mulţumeşe pentru modul civilizat şi distins cum vă purtaţi faţă de noi. Regret că trebue să plec mâine şi să ne despărţim. Vă zic la revedere într'o vreme mai liniştită. Le strânse mâna şi părăsi salonul. Tot grupul se coborî în grădină.

— Imbarcarea! strigă plină de violeiune contesa Deszi, apucând cu mâinile ei mici marginea bărcii şi încercând zadarnic s'o tragă mai aproape. Ofiţerii îi veniră în ajutor şi toată lumea se sui cu rândul, luând loc pe cele patru bănci înguste. Inginerul îşi netezea în chip satisfăcut favoritele, în timp ce Emil vâslea stângaci în lungul lacului, ajutat de contesa Deszi, care vroia să conducă singură barca. Seara răcoroasă plină de lumina lunei, care se strecura în fugă printre norii mărunţi, era de o linişte desăvârşită, întreruptă din când în când de ecoul unor tălăngi, pe care pusta îl trimetea în cele mai ascunse unghere ale parcului.

— Mare muzicant e Dumnezeu! zise administratorul; liniştea asta întreruptă de sgomotul pustei face cât o simfonie.

— In anii din urmă orchestraţia lui Dumnezeu e pur modernă — zise încet Iulia, făcând aluzie la sgomotele bizare pe cari moderniştii le pun în simfoniile lor. Nu mai are în muzica sa seninătatea clasicismului de odinioară. In locul instrumentelor sale sfinte, a lăsat oamenilor bombele şi gloanţele de puşcă...

Nimeni nu răspunse. Priveau tăcuţi în lungul lacului peste care razele lunei făceau o punte de argint. Eşirá cu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc

rând la mal. Fetele ajutate de ofițeri sar în iarbă, apoi una după alta fugeau spre alee. Inginerul dădu brațul contesei Deszi, care îl trăgea desperată că nu poate fugi după verișoarele ei. Iulia, Emil și Iorga veneau mai în urmă liniștiți. Grupul celor dintâi se abătură în crâng și cele două prințese reveniră la Iulia înconjurând-o cu toată dragostea lor, pe care i-o arătau încă de dimineață. Curând se auzi vocea argintie a contesei Deszi, rătăcită prin parc și cea a inginerului care imita behăitul unei capre. Sgomotul de voci se apropia mereu și din umbra pomilor apăru administratorul prințului cu pălăria de panama plină de frunze, la braț cu contesa Deszi.

— N'ați fost destul de cavaleri domnii mei! strigă aceasta către ofițeri. Trebuea să mă așteptați și pe mine.

— Observ că ați avut cavalerul dv. contesă — îi răspunse râzând sublocotenentul Iorga. Ba v'a și distrat bine căci auziam behăitul unei capre.

— Auzeați? Cam slabă imitație din moment ce l'ați priceput atât de departe...

— Și apoi nu putem lăsa pe scumpa noastră Iulia astă seară singură mai ales că mâine ne despărțim... interveni una din prințese. Ne-a promis tata însă că va interveni el pentru dânsa imediat ce ajungem la Mezotür.

— Atunci toată aventura asta atât de nenorocită se va aranja cum trebue — zise administratorul.

— Să sperăm! oftă Emil ne mai ținând socoteală că și-ar putea demasca sentimentele față de prietenile Iuliei, căci ofițerii știau ce se petrece cu șeful lor, însă nu voiau să se amestece într'o chestiune atât de intimă...

După o jumătate de oră de plimbare, toți treceau lacu-cu barca lasată mai înainte la mal. Obosiți de joacă și alerl gatură intrară în castel. Emil strânse pe furiș, lung, mâna Iuliei, care îi răspunse la fel, apoi intrând în camera lui, privi pe fereastra deschisă, luna care zorea goana neîncetată printre nori.

Copacii negrii își aruncau umbrele uriașe în lacul calm, foșnind misterios la cel mai mic vânt. — E fermecător lucru să iubești, gândi Emil, dar unde voi ajunge eu cu iubirea mea, fără de care nu pot trăi?

Un cântec de cocoș de unde-va de aproape îl făcu să tresară. Închise fereastra se lungi pe pat și visă treaz până la ziuă.

Pe când soarele începea să răsară, sgomotul automo-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaginduluiro/index.php?id=1952

bilului prinţului, tras la peron îi izbi auzul. Peste câte-va minute, acesta, într'o blană scumpă, cu ochelari de automobilist la şapcă, sprijinea braţul unei doamne acoperite cu un voal violet, legat de pălăria de panama.

In urma tinerile prinţese se urcară pe locurile din faţa, ciripind vesele, iar între ele, contesa Deszi veşnic neastâmpărata, aruncă o privire spre fereastra camerii lui Emil. Feciorul le învelia pe toate cu pledul, vorbind încet şi respectos pe ungureşte.

După o secundă maşina dispăru la o cotitură a aleei, lăsând în urma ei un nor de fum alb.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

PARTEA III

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc

La zece kilometri depărtare de castelul Esterhaszi, batalionul căpitanului Modrogan era poposit într'o fermă, peste care dăduse din întâmplare, cu o zi mai înainte.

După respingerea inamicului de către compania lui Emil, căpitanul primeşte ordin de la colonel să plece în acea dimineaţă spre Olaru şi de acolo să pornească împreună în urmărirea vrăjmaşului, direct spre Turkeve, un orăşel de pe malul Tisei.

Modrogan se scoală la 5 dimineaţa, dă poruncă să se sune deşteptarea şi, pe când făcea inspecţia la muniţia oamenilor, trimite să cheme şi pe administratorul fermei. Acesta veni speriat.

— Asculta domnule, ia imediat măsuri să se mulgă toate vacile şi trimete laptele la soldaţi. Apoi îmi vei preda două vaci sterpe şi cinci porci pentru trupă, iar pentru ofiţeri cincizeci de găini.

— Domnuţe ofiţer, eu trebue să justific stăpânului meu toate lipsurile — răspunse galben omul. Nu pot să vă dau tot ce cereţi, dintr'o avere care nu-i a mea, ci numai o administrez...

— Hei! lasă-l dracului pe stăpânul tău şi execută porunca mea, că eu sunt stăpân aci! se răsti Modrogan, ridicând de câte-va ori umărul stâng, semn că începuse să se enerveze.

— Nu pot domnule căpitan — îi răspunde hotărât administratorul. Nu pot să dau ceea ce nu-mi aparţine. Eu sunt pus aci să lupt contra pierderilor, nu să le înlesnesc... O vâjiitură se auzi în aer şi cravaşa lui Modrogan se abătu peste obrazul vechilului, care împleticindu-se, făcu câţi-va paşi înapoi, ducând mâna la faţă.

— Marş d'aci canalie, că te ia mama dracului! Cu o zi mai înainte de venirea mea, ai îndopat pe soldaţii unguri cari au fugit de la Esterhaszi desculţi şi pe ai mei îi laşi flămânzi? Aureliane! strigă Modrogan.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

— Da! răspunse comandantul companiei de mitraliere.

— Trimite pe soldatul Stancu cu toţi servanţii de rezervă să mulgă vacile de aci şi să dea laptele la trupă, apoi să ia cinci boi graşi şi zece porci şi să-i transporte după coloană. Să nu uite pentru popota ofiţerilor o sută de găini.

— Domnule căpitan! intervine rugător administratorul cu faţa vânătă de lovituri.

— Taci din gură ticăloasule! luaţi-l la coloana de prizonieri! porunci căpitanul unei grupe dintr'o companie.

Peste un ceas fiecare soldat, bea câte un bidon de lapte cald, fert în găleţile de fer dela lăptăria fermei. La sunetul goarnei, batalionul se formează în coloană de marş şi era gata să pornească la drum când, din casa unde era reşedinţa administratorului, eşi o femee speriată, cu părul despletit, căzut peste faţa şi 'ncepu să ţipe, bolborosind ungureşte.

— Ce-i cu nebuna aia? strigă mânios Modrogan.

— E nevasta celui cu vacile, pe care l-aţi trimis la coloana prizonierilor — îl lămuri aghiotantul batalionului.

— Aşa? Spune-i să-i facă parastasul — răspunse rece Modrogan, pornind spre poartă cu toată trupa după el. După vre'un ceas de marş, căldura începea să dogorească, iar praful de pe drum pudra cu o pulbere cenuşie feţele şi hainele soldaţilor. Batalionul înainta grăbit, urmărit o bună distanţă de ţipetele femeei, pe care soldaţii o goneau mereu din porunca lui Modrogan. El mergea călare, alături de căpitanul Aurelian, dela mitralieră.

— Ce dracu are Olaru ăsta de tot tânjeşte dela o vreme, pe picioare, ca un ofticos? întrerupse tăcerea Modrogan.

— E sătul de campanie. S'a plictisit de atâta mizerie. El e o fire mai delicată... Nu-i făcut pentru război şi poate nici pentru armată...

— Dacă nu-i făcut, de ce stă în ea? Să plece, că avere are berechet. S'a apucat săptămânile trecute să aducă paturi pentru prizonieri, să le facă mâncare specială...

— Aşa-i el. A dat în mania umanitarismului. E o boală nouă, eştă acum după război. Cui dracu îi trăsnea prin cap asemenea lucruri, când era ocupată trei sferturi din ţară? S'au schimbat vremurile. Alţii sunt oamenii de după război... Şi ce frumos se purtase el la Mărăşeşti!...

— Ştiu! Dar cum dracul s'a stricat acum? Las! Că-i scot eu gărgăunii umanitarismului din cap. Ori îl fac om, ori îl curăţ! scrâşni Modrogan, clipind din ochiul său sănătos

Muzeul Digital al Romanului Românesc

şi cercetând zarea. Nu cum-va turnurile de colo sunt ale fermei lui Esterhaszi ?

— Ba da ! Pe hartă mai sunt şapte kilometri până acolo.. A ! Uite Modrogane, ce se vede în spre castel ? Vine un automobil chiar pe drumul de la fermă ! Modrogan binoclă zarea, apoi comandă oprirea batalionului. Un ploton plecă în pas alergător înainte şi restul de soldaţi se trântiră în iarba înrourată. Cei doi ofiţeri galopau după plotonul risipit în tragători pe amândouă părţile drumului. In câte-va minute, maşina ce venea cu mare iuţeală, ajunse în dreptul plutonului ; ofiţerul care îl comanda făcu un semn şi automobilul se opri scurt între tragătorii culcaţi pe marginile drumului. Cei doi căpitani tocmai se opriau din galop în faţa plutonului. La somaţia lui Modrogan, coboară din automobil prinţul Esterhaszi, care prezentându-se căpitanului îi dă lămuriri pe franţuzeşte, întinzându-i biletul dat de Emil.

— Vorbeşte ungureşte ca eu cunosc limba ! îi spuse răstit Modrogan, fără să ţină socoteală de rangul convorbitorului său.

— Soţia mea fiind bolnavă am cerut ofiţerului care a ocupat eri ferma mea, să-mi dea un bilet pentru a putea merge la Mezotür înapoia frontului dv., să consult un medic — lămuri pe ungureşte prinţul, nebăgând în seamă mina dispreţuitoare a lui Modrogan. Acesta învârti biletul în mână gândindu-se câte-va clipe, apoi întrebă :

— La ce oră ai plecat de la castel ?

— La 6 dimineaţa...

— Acum e 8. De ce ai făcut două ore până aci ?

— Am avut până la motor şi am aşteptat aproape un ceas până s'a reparat defectul — răspunse prinţul. După o clipă de gândire Modrogan zise scurt :

— Bine ! Poţi pleca ! Intoarse calul fără să răspundă la salutul şi mulţumirea prinţului şi ordonă plotonului să rămână ca vârf al avangărzii, pentru a asigura marşul batalionului. Maşina plecă grăbită, par'că iar fi fost fricâ proprietarului ei, ca ofiţerul să nu se răsgândească şi să-i întoarcă înapoi.

— Ce bolborosea ăla pe ungureşte ? altminteri distins bărbat — zise Aurelian.

— Ăla e prinţul Esterhaszi. Ai văzut pe umanitaristul tău ? I-a dat bilet de plecare spre divizie. Unul din elita românească a servit pe altul din cea ungurească... Corb la corb

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/anii-1901-1932

nu-şi scoate ochii... Noroc că nu i-a dat drumul la inamic...

— Nu face Olaru deastea!

— Nu se ştie. Eu n'aş fi dat drumul înapoia frontului, acestui tip, care a fost în douăzeci de ani de multe ori, dictatorul Ungariei, om de o bogăţie imensă şi asupritorul Românilor. Dar dacă Olaru a făcut-o, n'am mai vrut să se audă la divizie că eu l'am oprit...

— Ii e nevasta bolnavă...

— Măcar de ar lua-o dracul! încheie Modogran descălecând şi aşezându-se pe iarbă.

După ce trupa se odihni vre-un ceas, porni spre castelul cu turnuri cari se zăreau din ce în ce mai lămurit printre pomii parcului. Pusta moleşită de căldura soarelui părea ca doarme. Un păzitor de vite se uita curios la coloana soldaţilor. Din toate părţile fermei eşiau slugi, privind cu mâna streşină la ochi, batalionul care se apropia mereu.

Frica le pătrundea sufletele la ivirea atâtor soldaţi.

La intrarea parcului se iveşte călare capitanul Modrogan cu doi ofiţeri şi după el, tot batalionul intră în pas cadenţat pe aleea principală. Oamenii asudaţi, plini de praf pe haine, pe obraji, şi pe păr, abia aşteptară comanda de oprire şi, aruncând raniţele pe iarbă, se lungiră prin toate părţile.

Emil eşi înaintea comandantului său şi-i dădu raportul. Apoi la cererea lui, îl lămureşte cum s'a întâmplat cioc-nirea din ajun.

— De ce-ai raportat nereglementar? Ai uitat erarhia?

Cum nereglementar?

— Adică ai trimes raportul regimentului...

— Pentrucă regimentul mi-a trimis curier special să ceara relaţii... Nu v'am raportat eri, deoarece tot regimentul m'a înştiinţat în ordin că azi veniţi aci...

— Ai avut pierderi? schimbă Modrogan vorba privindu-l chiorîş.

— Nici un om...

— Pentrucă ai stat în repaus, vei forma d-ta avangarda. Peste o oră plecăm. Ţii şoseaua înainte şi când ajungi la pusta Kenghiel te opreşti. Ai aranjat ceva cu masa noastră?

— S'a pregătit totul la administrator...

Modrogan îşi adună ofiţerii batalionului şi cu toţii porniră conduşi de Emil, la locuinţa administratorului general, inginerul cu favoriţi roşii. Aci masa se prelungi până la ceasurile două. Ofiţerii foarte bine dispuşi plecau pe rând spre unităţi să le pregătească de marş.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

— Hei! bine că te văzui! Ce dracu ai tu mă Emil de eşti dela o vreme încoace atât de plictisit? întrebă Aurelian pe Olaru, care scobora scările însoţit de administrator. Acesta, la ivirea căpitanului se depărtă numai decât.

— Mă uit la prizonierii «companiei de execuţie». Cum de-au ajuns în halul ăsta? Par'că's fantome, cadavre ambulante... Neraşi, rupţi, cu picioarele goale, cu ochii duşi în fundul capului... Să fi făcut toate crimele posibile şi tot cred că le-au ispăşit destul... Văd şi câteva chipuri noui. Tânărul cela de colo e foarte distins...

— E un cadet al Şcoalei Militare din Budapesta. L-a părît cineva la Bichiş, că-i înscris în garda roşie... Ceilalţi noui sunt arestaţi cu diferite ocazii. Ei înlocuesc pe cei ucişi eri noapte şi pe alţi vreo trei alaltăeri...

— Cari ucişi? Aţi avut vreo luptă?

— Nu... Au făcut o mare greşeală... Au fost curioşi să vadă ochiul şaşiu al lui Modrogan... Au plătit scump curiozitatea asta...

— Spune-mi şi mie ce s'a întâmplat? întrebă cu interes Emil.

— Alaltăeri seară veneau la Szabolcz trei Unguri cu bilete în regulă dela comandamentul ungar al gărzii roşii, care ocupa un sat înaintea noastră. Aceşti oameni, nişte muncitori de pământ, credeau că biletele dela oştirea ungurească le dă dreptul să treacă şi pe la noi. Patrula i-a prins şi i-a arestat într'un beciu. Peste noapte Modgoran i-a adus în ţarină, unde prin lovituri de baionetă a 'ncercat să-i treacă în Nirvana. Pentru că cei trei erau foarte refractari când a fost vorba să moară sparţi de baionetă, principiul economiei muniţiilor a fost aplicat de dânsul şi cu această împrejurare. Adică i-a pus unul în spatele altuia şi cu un singur glonţ...

— Cum ai aflat exagerările astea? îl întrerupse Emil.

— Stai nu te grăbi. Nu sunt exagerări; am văzut totul cu ochii mei. Ţipetele celor trei m'au sculat din somn la miezul nopţii. Ce mai spaimă am tras! Într'o minută eram îmbrăcat. Sar cu revolverul în mână pe fereastră, urmat de ordonanţă. O iau în goană spre companie printr'o mirişte. La zece paşi înainte, văd pe întuneric un grup de câţi-va oameni şi mă apucă groaza! Mi-a prins compania! gândesc eu. Iată-mă's prizonier, şi apoi masacrat!... Deodată aud vocea lui Modrogan: Daţi mă cu baionetele! Ce'aţi înlemnit? — Mi-a venit inima la loc. Se vede treaba că soldaţii ezitau. Loviturile începură din nou. Am auzit o bufnitură înfundată,

Muzeul Digital al Romanului Românesc

un vaet sfâşietor de mi s'a ridicat părul măciucă în vârful capului, apoi o pârâială de oase. Probabil că omul fusese lovit din nou în coaste. Ceilalţi doi scoteau nişte ţipete plângătoare, aşa că i-a omorât după noua lui sistemă: l-a legat unul de altul şi i-a aruncat în lacul dela marginea grădinii...

— Zici că ai văzut cadavrele chiar tu? întreba înlemnit Emil.

— Cum nu! A doua zi de dimineaţă, morţii zăceau lungiţi în ţărână. Doctorul nostru observând la unul din ei rănile de baionetă, lămurea pe un sanitar de ce sunt strânse şi vinete... Spunea că epiderma individului se strânge şi circulaţia...

— Lasă asta! îl întrerupse Emil enervat. Ce s'a făcut cu cei pe cari îi avea la Beiuş?

— I-a omorât, dar i-a înecat ca pe aştia doi din urmă. A fost mai uman şi pe deasupra n'a mai stricat cartuşele. La asta ţine mult...

— Ceiace pentru mine rămâne un mister, este purtarea colonelului în această afacere. El nu poate opri faptele unui om care ar acoperi la un moment dat cu o pată întreaga armată? Să admitem că vreo comisie de streini, Englezi sau Americani care tot mişună pe aci ca să fixeze linia demarcaţională, ar constata cruzimile lui Modrogan...

— E foarte greu să le constate, de oarece numai Modrogan a fost mai aspru, fiindca a avut motivele lui. In general oştirea noastră s'a purtat cum trebue şi un caz izolat nu poate fi luat în seamă. In ceiace priveşte pe colonel, el nu ştie ce se petrece în batalionul căpitanului Modrogan. Se mulţumeşte să nu aibă pierderi şi reclamaţiuni. Ori, dorinţa îi este îndeplinită cu prisosinţă: pierderi nu are şi reclamaţii nu poate face nimeni, că are grijă Modrogan să mulţumească pe fiecare în cursul nopţilor... râse Aurelian, făcând un semn unui sdldat care ţinea un cal admirabil, gata înşeuat.

— Dragă Aureliane, eu trebue să formez avangarda în marşul care trebue să-l facem până diseară. Pot să las prizonierii mei în paza companiei tale?

— E ordin ca în acest caz să se lase toţi captivii la compania 3-a, care mai are un convoi, spuse Aurelian încălecând, bucuros că se poate descărcorosi de nişte oameni cari l-ar putea arunca în vreun scandal, dacă i-ar vedea Modrogan.

— Ei! gata? se auzi glasul căpitanului Modrogan, care

Muzeul Digital al Romanului Românesc

se întorcea dela masă cel din urmă. Oamenii se sculară somnoroşi, căscând şi întinzându-se, apoi formau coloana de marş. Emil înainte de a porni în avangardă chemă pe sublocotenentul care ţinea loc de comandant al companiei a 3-a şi-i zise:

— Domnule, îţi las prizonierii mei până diseară; sper însă că nu-i vei confunda cu ai companiei D-tale.

— Eu n'am nici un amestec în această chestie! se desvinovăţi ofiţerul, care cunoştea întâmplările povestite de Aurelian.

— Ziua 'n difinitiv nu se poate întâmpla nimic, adăuga ca pentru sine Emil, galopând spre compania sa, care pornise luând formaţia de siguranţă în marş. Ca un refren îi venea în minte aceiaşi ideie: «O voi scăpa, sau vom muri împreună»...

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Vântul ondula iarba de un verde închis strălucitor. Curând, coloana ca un şarpe uriaş, străbătea din nou holde şi păşuni mergând spre Tisa, unde se aduna tot regimentul. Căldura se mai micşorase şi norii negri alergau pe cer astupând soarele. Cei doi căpitani mergeau în fruntea batalionului, fiecare cu gândurile lui.

—„Cine-i fata de lângă bătrânul de colo, Aureliane? întrebă căpitanul Modrogan arătând către grupul de prizonieri, care mergeau tăcuţi, abia târându-şi picioarele sângerate, ce se vedeau prin găurile enorme ale ghetelor. „Par'c'aş cunoaşte-o de unde-va...

— E fata contelui Desjöffy, pe care l-ai împuşcat la Tarcany în Sâmbăta Paştilor, răspunse Aurelian.

— A! Cel care-a ucis pe Teodoru?.... Tiii! Straşnică fată!.. Ce corp!.. Ce piept!.. Nu cum-va Olaru... Mă'nţelegi...

— Aşi! asta nu cred odată cu capul. Fata e perfect de bine crescută şi nu se pretează la porcării, iar Olaru e prea cum se cade să profite de situaţia lui şi de nenorocirea ei. El e cel mai de treabă dintre noi în privinţa asta.

— Ştiu! cum nu! Cel mai caraghios vrei să zici... Mă dar straşnică fată! Cum dracu n'am băgat-o de seamă mai înainte? Nu-i vorbă păgubaş n'am rămas eu de unguroaice, dar ori cum.... Aşa bucăţică nu se 'ntâlneşte totdeauna.... Teribilă fată! mai adăugă el clipind repede din ochiul lui saşiu şi ridicând nervos umărul diformat.

Iulia mergea liniştită, fără să bănuească patima animalică ce aprinsese în căpitan, care o înghiţea cu privirea. Gândurile o purtau către seara din pustă, când cunoscuse pentru întâia dată vraja ameţitoare a iubirii. In minte îi era viu încă momentul când Emil îi mărturisea dragostea lui printre sărutări şi îmbrăţişări pasionate.. Din acel moment inima-i purta alături de dragostea pentru ofiţer şi o

18 68 Muzeul Digital al Romanului Românesc
reasamaniac.ro/ro/1861-1937

nădejde mare, care o făcea să găsească farmec în suferinţele prizonieratului ei. Croia planuri de viitor, cari toate intrau în slujba acestei iubiri neaşteptate. Spera să scape din nenorocirea ei şi apoi să se căsătorească cu Emil, fără de care nu-şi mai închipuia că poate trăi.

Un val de dragoste şi speranţă îi năpădea din nou inima şi ochii ei mari, plini de patimă, căutară printre ofiţerii cari mergeau în grup la capul coloanei, omul iubit. Nevăzându-l, întrebă un soldat din escortă dacă ştie încotro s'a dus. Acesta îi răspunse scurt: „Don locotenent e la avangardă".

De atâtea zile de când mergea în marş, învăţase toate formaţiile principale de luptă, pe care Emil i le explica în timpul când le execută; pricepu deci misiunea grea a ofiţerului. «Numai de nu s'ar ciocni iar cu trupe maghiare", gândi ea şi frica-i săgetă inima.

De câte-va ceasuri batalionul mergea mereu şi cum de la avangardă nu se auzea nici o împuşcătură, fata se mai linişti puţin. Soarele se lăsa spre orizont. Iulia privia mereu zarea şi nevăzând pe Olaru, desnădejdea începu iar s'o cuprindă. Tot felul de închipuiri îi chinuiau mintea, gonindu-i liniştea. O comandă îi întrerupse frământarea lăuntrică; coloana se opri. Din depărtare nişte case mari, cu acoperişuri strălucitoare în bătaia soarelui care apunea, erau benoclate cu atenţie de ofiţerii batalionului.

— „Ásta e conacul moşiei Kenghiel", spuse Aurelian, privind o hartă ce purta la şold.

— „Aci rămânem astă seară", mormăi Modrogan privind chiorâş la grupul de prizonieri. Coloana îşi urmă drumul spre casele cari se vedeau în depărtare. După o bucată de drum le eşi înainte Olaru cu câţi-va soldaţi; el raportă căpitanului Modrogan că trupa poate rămâne peste noapte la conac fără nici o primejdie, deoarece după informaţiile culese, inamicul s'a retras spre Tisa.

Ofiţerii intrară în curtea vastă, înconjurată după obicei cu case destinate lucrătorilor moşiei, în cari fixară cantonamentul soldaţilor. Modrogan trimise un om după administratorul domeniului. După câte-va minute, acesta se înfăţişă respectos, privind pe căpitan cu frică.

— „Ascultă stimabile, unde putem noi mânca şi dormi astă seară? îl întrebă Modrogan cu glasul lui aspru şi răstit.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

— „Bine voiți a mă urma în castel, unde veți putea lua masa", răspunse supus omul și porni cu grabă spre parc. Ofițerii o luară după el, traversând aleele tainice. În fața unui avuz era peronul castelului. Administratorul descuie cu o cheie enormă ușa de fer cu două canaturi și ofițerii pătrunseră în vestibulul luxos și artistic mobilat. Pereții tapisați cu mătase, cu picturi scumpe de ale marilor maeștri unguri și streini, printre cari și un tablou de Delacroix, dădea sălei aspectul unei bogății de o rară finețe. Perdele groase de pluș și console de bronz astupau largile ferestre de stejar. Spre dreapta, o bibliotecă cu volumele legate în piele roșie, cuprindea tot peretele. În partea cealaltă a camerei, pe un pian mare cu coadă, era deschisă pe postamentul de note «Pastorala» lui Scarlatti. Covoare de Persia bibelouri, mobilă aurită stil Ludovic XV-lea și un candelabru electric cu zeci de becuri complectau mobila hallului, care ținea loc de salon.

— «Ce, aveți electricitate aci?» observă Aurelian, examinând pereții pe care se vedeau butoane de aprins lumina.

— «Da», răspunse administratorul, «ne-o procurăm prin căderea de apă de lângă lac!»

Niște uși mari cu geamurile de cristal, cu brise-brise-uri și dantele de Bruxelles, despărția vestibulul de sala de mâncare, în mijlocul căreia o masă mare acoperită cu o pânză, de o albeață strălucitoare, era înconjurată de cincisprezece scaune plușate. Modrogan privi cu admirație un dulap de nuc cu oglinzi de cristal, în cari luceau pahare de toate formele și mărimile, tacâmuri de argint, porțelanuri de Sevres și toate necesariile unei case de oameni bogați și trecuți prin civilizație.

— „Domnule administrator, ai luat măsuri să ni se gătească ceva?" se răsti Modrogan către omul care îl privea cu teamă.

— „Da mă rog! am primit ordin de la stăpânul meu, domnul baron de Kenghiel Sandor, care a plecat eri la Turkeve să vă fiu cu totul la dispoziție...

— „Ah! S'a cărat și ăsta? Bine... Până servește masa să ne aducă ceva aperitive: țuică, rom, cognac, gustări... haide repede, repede", strigă Modrogan, aruncând chipiul pe masă. Se trânti pe scaun între ceilalți ofițeri, cari fără să mai păstreze erarhia, se așezau în jurul mesei zdrobiți de oboseală.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

După vre-un sfert de ceas, niște fete între 16—18 ani, îmbrăcate în șorțuri albe, începură să aducă o mulțime de gustări, niște sticle de cognacuri fine și mastică de Hio. Bujeniţele afumate, vânaturi delicioase, bucăți de salamuri, și icrele moi, dispăreau odată cu conținutul sticlelor, iar dispoziția celor doisprezece ofițeri se schimbă cu totul.

Un plotonier intrând în vestibulul luminat, rămase încremenit de luxul orbitor al sălii. După-el, cele câteva femei prizoniere din grupul lui Emil, intrau pe o ușă de stejar din stânga într'o cameră spațioasă. In urma lor administratorul dădea lămuriri plotonierului.

— „Domnule, mă rog frumos, aci e odaia mosafirilor. Am pus paturi destule și masa au luat-o la mine acasa. Eu vă poftesc bună seara". Intendentul plecă, iar plotonierul pătrunde în sala unde erau ofițerii.

— Ce vrei Mărinoiule? întrebă Modrogan, care îl zăsise printr'o oglindă prinsă în peretele din fața lui.

— Trăiți don căpitan, *itindentul* a dat prizonierilor dela don locotenent Olaru mâncare. Vă rog porunciți-i să dea ceva și la civilii noștri, că noi nu avem nimic la companie.

— Ce mâncare mă? Nici o mâncare. Azi nu mai mănânca prizonierii! Ai noștrii n'au răbdat de foame până au murit, când erau prizonieri la dânșii? Dă-i dracului și du-te de te culcă! strigă căpitanul sorbind un păhăruț de mastică.

— Ungurii și-au tratat bine prizonierii, interveni Emil.

— De unde știi d-ta? Ai fost prizonier la ei? îi tăie scurt vorba Modrogan.

— Mi-au spus toți camarazii cari au stat în lagărul lor, răspunse Emil, înfruntând privirea rece a ochiului sașiu și cu aceasta se ridică și eși în vestibul, unde îl aștepta plotonierul.

— Ei, ce ai făcut? întrebă ofițerul.

— Am băgat prizonierii dv. în două părți; pe bărbați la administrator și pe femei aci, în camera asta. A dv. e alături și are comunicare; mâncare s'a dat destulă. Nu știu ce să fac cu cei dela don căpitan Modrogan...

— Cere plotonierului meu major cinci lumânări și dă-le să aibă lumină în magazia unde dorm astă seară, apoi, chiamă administratorul și spune-i să le dea ceva de mâncare, că are el tot ce trebue.

— O fac pentru dv. don locotenent, dar dacă o afla domnul căpitan mă împușcă! șopti omul plin de spaimă.

— N'ai teamă! E cam enervat astă seară, dar mâine îi trece...

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Emil se întoarse în sală unde Aurelian discuta aprins cu Modrogan.

— In orice caz nu e un motiv să te porţi şi tu cum s'a purtat duşmanii noştri, spunea Aurelian.

— Ba e unul puternic. Sunt o mie de ani de când nenorociţii Ardeleni înghit mizeriile unui popor bolnav de şovinism şi de megalomanie. De când stăpânesc Maghiarii nu este sat sau oraş care să nu aibă spânzuraţii sau închişii lor Români!

— Sunt şovinişti din cauza unei educaţii greşite. Să le arătăm cum trebue să se poarte; să-i tratăm cu blândeţe. Tu însă omori oameni nevinovaţi... N'ai nici o milă.

— Mă Aureliane ce tot pisezi apa 'n piuă? Ei au omorât Români o mie de ani, eu o să omor Unguri o lună... Nu, zău, recunoaşte şi tu că după faptele lor ticăloase, eu sunt milos, bun şi în ţpagubă!

— Erare humanum est... Iartă şi tu.

— Perseverare diabolicum! rosti apăsat Modrogan. Ei au perseverat de secole în cruzime şi omor. Horia, Cloşca şi Crişan şi alţi mucenici necunoscuţi... Par'că văd pe tata bălăgănindu-se în spânzurătoare, la Cluj, cu ochii holbaţi şi pe mama'nebună de spaimă!..— Ofiţerul se ridică în picioare, clipi din ochiul lui de plumb şi strigă şuerător: Milă? Ertare? Ei a avut vre-o milă de tata, pe care l-au ucis ca pe un câine? Dar de mama, pe care au lăsat-o în mizerie neagră cu şapte copii pe drumuri? Ai văzut tu pe unchiumeu vărsând sânge, cu pieptul zdrobit de bătăi? Dar pe fetele lui batjocorite, ucise de oastea maghiară, acum o lună le-ai văzut?— Ofiţerii încetară vorba. O tăcere apăsătoare domnea în sală. Modrogan trânti un pun în masă de zăngăniră paharele şi ridicând umărul în sus, răcni cu vocea lui răguşită: Ce's eu mă? Muere? N'aş merita cel mai profund dispreţ din partea camarazilor mei, dac' aşi erta un Ungur care-mi cade în palmă? Ei au ertat pe tata? Au ertat vre-o dorinţă a Ardelenilor de a vorbi sau de a se închina românește? N'au fost socotiţi Românii animale, sau cel mult robi, câteva sute de ani? Tăcu o clipă şi se aşeza pe scaun. Haide!... Lăsaţi-mă, nu-mi mai aduceţi aminte!.. Am rămas singur... singur... Ah! scrăşni din nou; Nu-i ert!.. nu pot!.. N'am dreptul!.. Eu execut o sentinţă a familiei mele... Nu pot!.. Mâinile cu care-şi astupă faţa tremurau. După un timp, liniştindu-se porunci: Să se servească masa.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/?dr=1901-1932

Fetele intrau una după alta aducând mâncare şi vinul. Supele cu smântână, creerii prăjiţi şi cu sos, fripturi de purcel garnisite cu salată verde, brânzeturi grase şi afumate, erau devorate cu multă grabă de ceata înfometată. Vinul vechiu de Tokay înfundat în sticle ceruite, încălzea încetul cu încetul pe ofiţeri. Sticlele de şampanie, pocneau ca nişte arme, mărind entuziasmul la culme. Toţi vorbeau tare, cu ochii strălucitori, plini de veselie. Vre-o doi din ei, cu voci curăţele de tenor, cântară câte-va cuplete dintr'o revistă. Veselia era în culme, când căpitanul Modrogan strigă:

— „Să vie Budac, Ciochină şi ţambalagiul". Aceştia formau la vremuri de chef, orchestra batalionului şi la nevoe şi pe a regimentului. Un ofiţer îi eşi să-i împlinească porunca. După un timp, sdrăngăneli de vioară şi ţambal răsunau în vestibul şi lăutarii batalionului apărură somnoroşi, ameţiţi de lumina orbitoare, pe care lustrul enorm o arunca asupra bogăţiei din sală.

După ce-şi acordă instrumentele, încep un cântec cadenţat, care aducea pe departe cu valsul «Dunărei Albastre». Sticlele de şampanie se goleau pe nesimţite. Ofiţerii cu limbile încurcate, umpleau castelul cu ţipete de veselie, care-şi trimiteau ecoul până în parcul unde dormeau soldaţii. Un „tango" piţigăiat şi falş, avu darul să mişte pe ofiţeri dela locurile lor. Doi câte doi sar imediat pe parchetul lucios, după ce dădură la o parte covorul de Persia. Chiotele spărgeau liniştea nopţii şi dansul cu mişcări diochiate — ca pe la cabarete — îşi urma vertiginos drumul.

— „S'au cam ameţit camarazii", observă la urechea lui Emil, căpitanul Aurelian.

Acesta privea cu gândurile aiurea, cum un ofiţer arunca din mâna unei fete care servea, o tavă cu fripturi cu sos. peste covorul persian strâns deoparte şi o luă la dans, târând-o prin sală. Strigăte de veselie şi râsete isbucneau din toate părţile şi ceilalţi ofiţeri, imitând exemplul camaradului lor, luară cu deasila la joc pe fetele cari serviau băuturi. Acestea se sbăteau ruşinate de gesturile chefliilor, cari jucau „tango". Pe când lăutarii cântau mai cu foc şi fetele protestau pe ungureşte în hazul ofiţerilor, se auzi deodată glasul lui Modrogan:

— „Toate fetele trebue să danseze; nu mai ese nici una de aci. Oprane pune o sentinelă la uşă", adăugă el către un sublocotenent, apoi bău pe nerăsuflate o jumătate de sticlă de şampanie, trăgând cu coada ochiului la faţa

Muzeul Digital al Romanului Românesc

îngândurată a lui Emil. Acesta privea nemişcat petrecerea camarazilor, alături de sublocotenentul Iorga şi căpitanul Aurelian, cari pretextau că nu ştiu să danseze. Ofiţerii beţi deabinelea, târau după ei fetele speriate, cu rochiile în dezordine din cauza hărţuelilor. Cuprins de îndignare, Emil se gândi să părăsească orgia.

— Ha! Ha! uitaţi-vă la Romulus! strigă căpitanul Modrogan, arătând spre covorul strâns jos. Un tânăr sublocotenent, ameţit cu totul, încercând să trântească o fata pe covor, îi trăgea cu putere rochia, care în fine se rupse cu o parte din cămaşă. Pulpele albe şi rotunde se iviră prin ruptura cămăşii, iar bluza desfăcută, cu nasturii rupţi, lăsa să se vadă un sân frumos, tare, de fecioară. Lupta fetei cu ofiţerul scoase din minte pe toţi cheflii. Ei începură să târască spre uşile ce dădeau din sufragerie în celelalte camere, pe fete, cari ţipau îngrozite; unii le astupau gura, turnându-le şampanie cu sticla până se 'necau într'o tusă convulsivă, alţii le trânteau deadreptul pe parchet, luptând cu ele şi rupându-le rochiile.

Modrogan, bând pahar după pahar, privea scena liniştit. Deodată se sculă în picioare şi luând de pe masă o sticlă de şampanie, o aruncă în becurile candelabrului, cari plesniră cu sgomot asurzitor, împrăştiindu-şi ciorburile peste sosurile vărsate pe masa de olandă. Un bec nesfărâmat arunca o lumină slabă asupra spectacolului de pe parchet.

— „Tu mai rămâi?" întrebă Emil pe Aurelian.

— „Nu, că sunt tare obosit...

Emil, Aurelian şi Iorga, salutând pe Modrogan, care moţăi o mulţumire vagă, eşiră ocolind trupurile de jos. La uşă sentinela cu arma la umăr veghea credincioasă, mergând înainte şi 'napoi cu paşi cadenţaţi, aşa cum scrie la regulamente şi cum l-au învăţat ca recrut ofiţerii...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistelemuzeu.ro/arhiva/anii-1901-1932

Emil pătrunse într'o cameră tapisată cu mătase roză, cu o mobilă fină de o bogăţie rară. Perdele groase de pluş astupau ferestrele ce dau în parc. O mică uşă, ca o firidă, despărţea această odae de camera prizonierilor. Emil se uită într'acolo şi o săgeată îi trecu prin inimă. Privi pe peretele din stânga un portret al unei copile de o rară frumuseţe, încadrat într'o ramă de bronz. După culori, tablouri şi cele câteva cărţi clasice franceze, părea să fie camera unei fete de şcoală.

In odae pătrundeau în surdină ţipete, chiote şi cântece de lăutari, cari străpungeau ca nişte ace inima ofiţerului. Se plimba cu paşi mari pe covorul moale şi gândul de a se muta din regiment îi reveni în minte. Odată cu el însa îi apare şi chipul Iuliei, cu ochii ei fermecători şi ovalul obrazului încadrat în părul de aur. Inima 'şi iuţi bătaia şi fericirea îl pătrunse; obrajii începură să-i dogorească. Deschise uşa dela camera prizonierilor şi făcu semn Iuliei, care zărindu-l, intră imediat în camera lui.

Emil se repezi la dânsa şi o luă în braţe sărutându-i nebuneşte gura, obrajii şi părul despletit. Fata se ghemui la pieptul lui tremurând fericită. Nu mai trăia decât prin dragoste şi pentru dragoste. Ca prin ceaţă îi mai reveneau amintirile, cari de două luni încoace îi schimbaseră toată viaţa. Inconjurând gâtul lui Emil cu braţele, rămase nemişcată, privindu-l cu ochii negri, în cari licăreau o pasiune sălbatecă.

— Cât te-am aşteptat! Soldaţii spuneau că faceţi chef cu fetele dela castel.

— Aşi fi făcut şi chef şi orice, numai să nu mai sufăr, răspunse Emil înăbuşit. Nu-mi mai găsesc locul şi liniştea... Nu mă mai cunosc... Aşi fi vrut să mă mut din regiment...

— Să pleci? strigă Iulia. Eu cum rămân?.. Inţelegi? Aş fi în stare să sufăr toată viaţa mea mizeriile de azi, numai

Muzeul Digital al Romanului Românesc

să fiu lângă tine!.. Să te văd mereu, să te aud vorbind. Să nu-mi lipseşti o clipă. Eu nu pot trăi fără tine un minut şi drept răsplată vrei să te despărţi de mine!... Iulia începu să plângă cu hohote. Emil o mângâie, protestă, încercă zadarnic s'o liniştească.

— De ce plângi ?.. dacă nu mă ţintuia iubirea asta, plecam eu de multă vreme acasă. Crezi c'aş putea suferi o despărţire ?.. Haide nu mai plânge... Linişteşte-te şi uită-te frumos la mine, cum faci totdeauna!.. Iulia îl privi cu ochii supuşi, iubitori şi-i luă mâinile fără să scoată o vorbă. Emil o culcă pe o dormeză şi se aşeză lângă dânsa, ţinând-o strâns îmbrăţişată.

De afară chiotele ofiţerilor şi cântecele lăutarilor se auzeau mai lămurit. Iulia sări în sus plină de spaimă.

— Ce se-aude ?

— Nimic... chefuesc câţiva camarazi.

— Mi-e frică să nu ne pomenim cu ei aci.

— Cum îţi închipui una ca asta ? Cât timp voi trăi eu nu vei avea de suferit nicio batjocură... Emil îi mângâia încetişor obrazul şoptind: «Vor trece şi suferinţele şi va veni vremea când vom fi veşnic împreună».

— Să mai cred oare în asemenea fericire ? rosti ea reţinând mâna lui Emil pe obrazul ei fierbinte. Cu ochi pierduţi, licărind de patimă, răspundea transportului de dragoste al tânărului, cu suspine de fericire. El o strângea nebuneşte şi-i simţea inima bătând repede şi pieptul tare sdrobindu-se de-al lui...

De odată o larmă de chiote şi sdrăngăneli de vioară se auziră în vestibul, şi glasul lui Modrogan, îngâimat şi răguşit, răsună în faţa uşii lui Olaru:

— Hei!... deschide... Ce n'auzi ? Locotenent Olaru!.. N'auzi ? Bine!... Sentinelă! cheamă pe Mărinoiu, să aduca cheia dela prizoniere... Cântaţi mă!... Azi mă însor a doua oară!.. Un chiot se sparse în tavanul vestibulului.

Emil se smulse din îmbrăţişarea fetei şi sărind în sus îi şopti: Du-te în camera cealaltă; n'ai teamă că eu sunt stăpân aci.

— De nu ţi s'ar întâmpla ceva! rosti fata cu spaimă.

— Te rog du-te... n'ai teamă, îi zise conducând-o spre uşa mică, apoi îşi puse în ordine vestonul şi părul în care Iulia îşi plimbase degetele cu câteva minute mai înainte. O bătae puternică în uşă îl făcu să tresară. Se încinse cu centura de campanie şi eşi pe sală. Aci lăutarii cântau de zor

Muzeul Digital al Romanului Românesc

şi ofiţerii zaharisiţi vorbeau tare, îngăimând vorbe neînţelese, iar din sala de mâncare, fetele care serviseră eşeau în fuga, cu bluzele rupte, piepturile goale, înroşite de muşcături şi lupte, cămăşile şfăşiate şi ude de vinuri şi şampanie. Zăpăcite de groază dispăreau una câte una în întunerecul de afară.

Căpitanul Modrogan cu picioarele în lături şi cu o mână în şold, cu ochii saşii turburi, zărind pe Emil se propti în faţa lui şi cu o voce îngălată zise:

— Ascultă locotenent Olaru... deschide uşa la prizoniere!...

— Pentru ce domnule căpitan? îl întrebă acesta silindu-se să pară liniştit.

— Nu-i treaba D-tale... Pen'ce.

— Ba este. Prizonierii mi-au fost daţi cu ordin în seama mea şi nu-i pot elibera decât cu ordinul celui ce mi-a încredinţat, răspunse calm dar hotărât locotenentul.

— Aşaa? Hm!... Bine... Eu atât îţi zic... Dă-mi Unguroaica ta... E frumoasă... as'seară vreau să fac chef cu ea, îngăimă clătănindu-se căpitanul.

— Domnule căpitan, eu sunt obosit; mă duc să mă culc, zise Emil, îndreptându-se spre uşă.

— Ascultă... Hei! cu cine vorbeşti? răcni Modrogan, apucându-l de piept. Dă-mi Unguroaica ta... auzi? Vreau s'o am as'seară... Mâine o împuşc...

— Eu am prizonierii cu număr şi în curând trebue să-i predau pe toţi.... spuse Emil, desfăcându-se din strânsoarea lui.

— Mă! tu n'ai făcut situaţie de pierderi pe front? Ha?!... Pune-o la pierderi! A murit în marş!... Nu cere nimeni socoteală de prizonieri... Ce-i aia prizonieră? Eu împuşc cinci pe seara cu un glonţ... Dă-mi Unguroaica! De nu, sparg uşa! termină Modrogan, clatinându-se pe picioare.

Lăutarii încetară cântecul şi ofiţerii făcură cerc în jurul celor doi camarazi.

— Sparg uşa! n'auzi? răcni Modrogan; faci bolşevism aci? hai?... Nu te supui?... Disciplina... Am poruncit! dă-mi Unguroaica!... sparg uşa! bolborosi plin de furie şi scoţând revolverul trase două focuri în clanţa uşei... Emil apucând braţul căpitanului, căuta să-l dezarmeze.

— Ha, ha! sari la superior?... ocna o să te înghiţă camarade!.. Te arestez chiar acum. Să mă urmezi! bolborosi făcând doi paşi împleticiţi, spre eşire.

— Du-te sănătos! îi răspunse Emil, dând să plece în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistelemuzeului.ro/romanul/1901-1932

camera lui. Dar Modrogan se întoarse furios şi se asvârli asupra ofiţerului: Dă-mi Unguroaica... N'auzi? Că de nu te împuşc! Intinse revolverului în faţa locotenentul, care-i dădu braţul la o parte; în acelaşi timp un pocnet asurzi pe cei dimprejur şi glontele se înfipse în pervazul uşii.

Emil îşi scoase revolverul din centură şi ţinând cu o mână braţul căpitanului, zise celor de faţă:

— Luaţi-l de aci viu, ca să nu-l luaţi peste o secundă mort! Căpitanul se sbătea înjurând, cerând cu vorbe îngăimate *Unguroaica*, şi ameninţa într'una pe tânăr cu puşcăria.

Ofiţerii treziţi par'că din beţie din cauza incidentului, îl apucară de mâini şi de spate şi-l scoaseră cu binişorul din sală. Strigătele şi înjurăturile lui se perdeau în aleele parcului.

Emil intră în cameră palid, enervat, scârbit de scandalul la care fuseseră de faţă soldaţii şi plotonierul Mărinoiu. Mica uşă se deschise şi Iulia se ivi cu părul despletit strâns sumar într'un coc.

— Ce s'a întâmplat? Toate femeile sunt groaznic de speriate. Una a leşinat! şopti ea.

— Nimic... un incident neînsemnat, o linişti ofiţerul.

— Am auzit tot ce spunea... Ştiu că de mine era vorba... Când a tras cu revolverul, am crezut că mor de spaimă.

— „N'a fost mai nimic... Du-te de te culcă. Mâine pornim iar în marş şi trebue să fi odihnită, adăugă el conducând-o de talie în camera vecină.

Deschise apoi fereastra şi privi afară, la orizontul care începuse să se albească. Luna îşi contiuua grăbită drumul printre nori, să n'o apuce ziua. In parc se auzeau cântecele lăutarilor şi chiotele lui Modrogan. Un cocoş vesti în depărtare sosirea dimineţii.

* * *

Chiar în noaptea când s'a întâmplat scandalul, Modrogan raportă colonelului că în timpul când făcea controlul prizonierilor, locotenentul Olaru îl ameninţase cu revolverul, insultându-l în faţa sentinelei şi al întregului corp ofiţeresc.

Colonelul instalat la o altă fermă cu cellalt batalion, îngrijat de purtarea ofiţerilor săi sosi, chiar în dimineaţa

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistelefteriu.ro/anuarul-1901_1932

aceia. Fără a chema pe cine-va, făcu o anchetă foarte amănunţită, după care află faptele din noaptea precedentă, comise de cei câţi-va ofiţeri. Administratorul în casa căruia era cartiruit colonelul, nu putea să-i dea nici o relaţie despre cearta care fusese între Emil şi Modrogan. Il chemă pe acesta din urmă şi statură de vorbă mai bine de un ceas. Trimise apoi să vie Olaru, însă nu uită să concedieze pe căpitan.

Emil presupunea că după scandalul întâmplat, colonelul îi va lua prizionerii şi-i va da în seama lui Modrogan şi atunci... «Asta n'are s'o facă!.. Am eu ac de cojocul lui», scrâşni ofiţerul. Primind ordinul scris să se prezinte colonelului, grija îl cuprinse iar. Nu avea siguranţă că va putea îndupleca pe comandantul regimentului să nu dea nici o urmare scandalului şi să rămână lucrurile cum au fost.

Abia pătrunse în camera unde îl aştepta şi colonelul se repezi înaintea lui, ţipându-i în obraz:

— Cum locotenente? Te-apuci să-mi împuşti ofiţerii pentru amantele D-tale, inamice oştirii noastre?

— Cari amante? întrebă liniştit Emil.

— Prizoniera aceia dela Tarcany, care în complicitate cu tată-său a împuşcat pe Teodoru!..

— Nu-mi este amantă şi n'am vrut să împuşc pe nimeni pentru ea, i-o tăie scurt Emil.

— Cum pe nimeni? N'ai vrut să tragi în căpitanul Modrogan? Am declaraţiile ofiţerilor şi a sentinelei... Ocna o să te înghiţă pentru insulta superiorului şi ameninţarea cu moartea!... răcni colonelul scos din fire de liniştea subalternului său.

— Nu vă îngrijiţi de mine domnule colonel, îl întrerupse rece ofiţerul. Cunosc eu legile militare şi consecinţele faptelor mele...

— Dacă le cunoşti, cum ţi-ai permis să faci gestul de aseară? Ce? cauţi să negi? Ai curajul opiniei şi al greşelilor d-tale, domnule locotenent! ţipă colonelul trântind cu tamponul în masa plină de hârtii.

— Pentrucă veni vorba de curajul opiniei, o să vorbim deschis, spuse Emil, privind o perdea groasă de pluş, care astupa o uşă. Suntem singuri aci?

— N'am obiceiul să pun spioni să asculte faptele nedemne ale ofiţerilor mei... zise aspru colonelul.

— Foarte bine faceţi, îl ironiză Emil. Şi acum, pentrucă e interesul onoarei militare şi în special a prestigiului ofi-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistelromaneasca.ro/index/1901_1932

ţerilor regimentului nostru, va rog să mă ascultaţi şi pe mine.

— Pentru asta te-am chemat aci...

— Poate că vi s'a raportat falş incidentul de aseară. O parte din ofiţerii batalionului, după un chef cu lăutarii, au necinstit patru fete şi două femei măritate, chiar sub ochii domnului căpitan Modrogan, care ameţit ca şi ceilalţi, a spart candelabrul cu o sticlă de şampanie, pentruca orgia să se petreacă în întuneric. După aceasta, mi-a cerut să-i predau pe prizoniera Iulia Desjöffy s'o siluiască, apoi s'o impuşte. Această prizonieră e fiica contelui Desjöffy, prinţul Esterhaszi se interesează special de ea şi fapta ar fi avut un mare răsunet la divizie. Răspunderea cădea şi asupra d-voastră. Deaceea m'am opus. D-sa, înfuriat, a tras două focuri în clanţa uşii şi unul în spre mine. L-am ameninţat că trag şi atunci ceilalţi ofiţeri l-au scos afară.

— Bine, bine, asta ştiam eu, mormăi încurcat colonelul.

— Apoi atât e de ajuns să ştiţi... Eu iubesc armata şi mă doare adânc când văd că este compromisă de purtarea câtorva ofiţeri, cari nu-şi înţeleg misiunea...

— Nu eşti d-ta chemat să-ţi apreciezi camarazii, şi nici nu-ţi permit să-i vorbeşti de rău... Asta e o înjosire! răcni iar colonelul.

— Domnule colonel, de când fac parte din corpul ofiţeresc, nu l-am înjosit cu nimic până acum; pretind acelaş lucru dela camarazii mei, cari trebue să aibă tactul necesar faţă de populaţia pe care am ocupat-o. Aceste fapte, cum şi anumite cruzimi, pe care domnul căpitan Modrogan le justifică după legea talionului, vor da de vorbit presei ungare, lumii întregi şi natural că vom avea de suferit consecinţe...

Colonelul prinse ultima vorbă şi nu mai asculta pe ofiţer. Gândurile îl duse în trecutul său de militar, plin de umilinţe şi de sărăcie. Gloria lui dela Mărăşeşti îi făcuse din camarazii săi invidioşi, mulţi duşmani, cari îl pândeau la fiecare pas, gata la prima ocazie să-l lovească în carieră. In timpul şederei regimentului în Basarabia, avusese mai multe anchete, cari-erau cât p'aci să-l sdrobească. După răsboi era epoca luărei comenzilor, a punerei în disponibilitate; îşi aminti că Emil e înrudit cu şeful cartierului general şi cu vreo doi miniştri.

In afara de aceasta, în sufletul lui nu aproba nici purtarea proastă a celor câţiva ofiţeri şi mai cu seamă a căpitanului Modrogan. Nu putea însă să le dea nicio pedeapsă,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcr/1901-1932

că să nu facă zgomot. În privinţa lui Emil era şi mai dezorientat. Nu uita că pe biroul lui se adusese zece rapoarte ale ofiţerilor batalionului, afară de faptul că soldaţii cunoşteau incidentul. Toate rapoartele cereau pedepsirea lui. Numai Iorga şi Aurelian desaprobau pe faţă pe camarazii lor. Colonelului i se păru că pe unul îl poţi mai uşor stăpâni, cu toată influenţa lui din afara regimentului, decât pe cei zece, cari o luaseră înainte cu reclamaţiile, ca să nu fie pedepsiţi pentru isprăvile lor.

— Ascultă Olarule, reluă colonelul. În trei ani de când eşti în regimentul nostru ai dovedit că ai spirit de corp şi eşti bun camarad. Convii şi d-ta că nu toţi ofiţerii regimentului au avut o purtarere ca cei câţiva din batalionul lui Modrogan. De aceea, în interesul prestigiului nostru, cred că ar fi bine să fie cea mai desăvârşită tăcere asupra scandalului de aseară.

— Asta va promit pe cuvânt de onoare...

Şi ca în acelaş timp vei primi să fie convocaţi toţi ofiţerii regimentului, cari-şi vor da avizul prin vot secret, dacă eşti vinovat sau nu, în această chestiune.

— Nu pot să primesc o astfel de soluţie, pentrucă nu înţeleg să fiu judecat de ofiţerii cari au făcut faptele de eri!...

— Atunci n'ai decât o soluţie. Să ceri mutarea d-tale din acest regiment şi eu consimt. Conform unei noui dispoziţiuni, divizia are dreptul să te mute în unul din regimentele ei, sau la vreun serviciu. În acest caz nu uita că mi-ai dat cuvântul de onoare ca totul va rămâne aci.

— Dar dacă se aude la divizie dela altcineva?

— Nu se poate auzi. Divizia e la cincizeci de kilometri şi până atunci voi trata eu imediat cu administratorul şi voi aranja chestia. Vra să zică primeşti a fi mutat din corp...

— Asta în nici într'un caz nu! zise hotărît Emil.

Atunci, consiliul de onoare... Colonelul privi pe ofiţer şi văzând nehotărîrea lui relua: Te rog, dragă Olarule nu-mi crea încurcături. Eşti om inteligent şi pricepi că pentru nimeni dintre noi nu sunt bune scandalurile astea... sfârşi el cu gândul că i-ar putea sări altul înainte la comanda de brigadă, pentru care era de mult propus.

Emil privi faţa şefului său, brăzdată de mizeriile îndurate în 30 de ani de carieră militară. Îl vedea lângă fabrica de zahar la Mărăşeşti, trântit în noroi, cu desperarea în suflet, văzând cum oamenii săi cad cu duiumul şi linia de trăgători se clatină. Generalul de divizie îl ameninţa că-i

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/?d=1931-1932

va lua comanda şi cariera lui, ca şi a altora, s'ar fi sfârşit aci. Atunci, plin de desnădejde se ridică în picioare şi răcnind sălbatec la soldaţii şi ofiţerii pe care-i comanda dela începutul războiului, se aruncă la asalt în capul regimentului. Inamicul respins, decoraţii, laude, legende despre vitejia lui, gloria regimentului, duşmăniile camarazilor care-l invidiau... toate treceau cu iuţeală prin capul lui Emil. Înduioşarea îl cuprinse şi privind pe colonel îi zise:

— Mă supun judecăţei camarazilor mei, căci am motivele mele să nu mă mut din regiment.

Colonelul îl bătu pe umeri cu recunoştinţă şi nu ştia ce să-i răspundă.

— Mai am însă o rugăminte reluă locotenentul.

— Spune-o şi ţi-o îndeplinesc bucuros...

— Vă rog daţi ordin pentru facerea actelor de dare în judecată a prizonierilor şi să fie înaintate diviziei, iar până când Curtea Marţială îi va judeca, civilii să rămână tot în paza mea...

— Iţi voi îndeplini rugămintea chiar azi, îl asigură colonelul strângându-i mâna, semn că convorbirea luase sfârşit. In momentul când Emil părăsea pe comandant intră Modrogan cu administratorul şi cu un om bătrân. Au discutat vreme de un ceas şi după plecarea lor, aghiotantul prezentă colonelului o mapă plină cu hârtii pentru iscălit.

— Locotenent Chirescu, să faci imediat actele de dare în judecată pentru prizonieri şi să le înaintezi diviziei. Diseară convoci aci pe toţi ofiţerii regimentului, încheie colonelul predându-i corespondenţa.

— Am înţeles, zise aghiotantul care rămase drept ca stâlpul în faţa superiorului său.

Cu mare greutate isbutise colonelul să domolească pe administrator şi ungurul bătrân, care era tatăl uneia din fetele din seara trecută.

Dăduse fiecărei fete câte o sumă de bani în coroane ungureşti, 2 boi şi o vacă, liberându-le acte de vânzare în regulă şi se hotărî să rămână cu batalionul căpitanului Modrogan, o zi două, până când trebuia să plece regimentul spre malul Tisei.

Pe la trei după amiază făcu o inspecţie amănunţită convoiului de prizonieri al lui Modrogan, trecând apoi în camerele unde se găseau captivii daţi în seama lui Emil.

Comandantul regimentului observă îndată deosebirea tratamentului şi înţelese că Modrogan mergea prea departe.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromana.ro/mdr1901-1937

Fără să schimbe vreun cuvânt cu Iulia, stătu de vorbă cu bătrânul care o însoţea totdeauna în marş.

— Straşnică fată! Ce frumuseţe! Cine e fata asta? se făcu el că n'o cunoaşte, deşi îşi amintea foarte bine de dânsa.

— E fiica contelui Desjöffy dela Tarcany...

— Da! da!... Eu nu-l cunosc pe conte... — Are dreptate Olaru să nebunească după dânsa, gândi comandantul, admirând silueta ei fină.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ro/1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc

După masa comună, ofițerii soseau pe rând în sala unde se făcuse orgia cu o noapte mai înainte.

In locul marelui candelabru spart, era unul mai modest dintr'o altă cameră. Parchetul păstra încă petele de vin negru, iar covorul persan murdărit cu sosuri, dispăruse.

In urma tuturor, sosi și maiorul regimentului, negricios și plictisit.

— Bine mă Modrogane ce dracu ați făcut de nu ne lasă colonelul să ne odihnim? întrebă el cu un ton de imputare prietenească.

— Mai nimic, răspunse capitanul, dar daca a dat boala socialismului și umanitarismului în regiment, n'o să fie chip nici să ne apărăm de vrăjmași... Eu aș fi tăcut, dar ceilalți ofițeri cer satisfacție...

— Mai bine vă 'mpăcați aseară bre, camaraderește, și se termina chestiunea... Pentru o femee mă? Ce dracu? Au pierit femeile din lume? Sunteți oameni serioși...

Zărind pe Emil care vorbea într'un colț cu Aurelian și cu Iorga, se îndreptă spre dânșii. Cei trei ofițeri salutara pe maior, întrerupând brusc convorbirea. Maiorul stătu câteva minute cu ofițerii, apoi se întoarse spre Olaru.

— Dragă Emil, aș vrea să-ți vorbesc ceva în patru ochi. Voi ne ertați, nu-i așa?

— Vă rog domnule maior! facura pe rând ofițerii îndepărtându-se. Ceilalți doi rămaseră singuri.

— Uite de cei vorba: Eu m'am săturat de atâta trambălealâ de trei ani într'una. Acum războiul s'a sfârșit și tare aș vrea să mă gospodăresc și eu, că m'a apucat vremea la 40 de ani ne'nsurat. Sunt obosit. Nu mai pot. Deaceea pentrucă te știu tare la București, n'ai putea interveni la vreo mărime a zilei să-și facă pomană și cu un păcătos

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/index/1901_1932

ca mine să mă mute pe acolo? Nu te-aş mai uita de binele ăsta...

— Mâine pleacă ordonanţa mea la Bucureşti. Voi scrie cuiva mare de tot şi fiţi sigur că de azi în două săptămâni veţi fi mutat!

— Dar... oficial... şi fără să afle cumva colonelul...

— Va primi ordin, fiţi liniştit îl asigură Emil.

In momentul acela se făcu tăcere. In cadrul uşii apăru colonelul şi după el locotenentul Chirescu adjutantul, cu mapa de hârtie sub braţ. Ofiţerii luară loc în jurul mesei şi colonelul dregându-şi glasul începu:

— Domnilor, cred că sunteţi în curent cu chestia întâmplată aseară aci, chiar în castelul în care ne găsim. Locotenentul Olaru, a ameninţat cu revolverul pe căpitanul Modrogan, insultându-l în faţa ofiţerilor din batalionul său şi aceştia au cerut pedepsirea ofiţerului. Am anchetat cazul şi am găsit că până la acest incident s'au mai întâmplat şi anumite fapte, de la cari — se pare — a luat naştere scandalul. După ce veţi lua cunoştinţă de rezultatul anchetei, consemnat în acest proces verbal, va veţi da părerea în scris secret, dacă-i vinovat. In acest caz îl voi pedepsi disciplinar, deşi ar fi cazul de dare în judecată. Ii fac această graţie, pentru ca lucrurile să rămână aci între noi şi să nu mergem mai departe, încheie colonelul.

Adjutantul începu să citească procesul verbal de rezultatul anchetei, în care se releva aproape exact incidentul din seara precedentă. Ofiţerii plictisiţi, stăpânindu-şi cu mare greutate căscatul, regretau partidele de poker, planuite pentru seara aceia.

— Inainte de votare cei doi ofiţeri pe care îi priveşte direct chestiunea, au dreptul să-şi susţină cauza.

— Căpitanul Modrogan, ai ceva de spus? întrebă colonelul.

— Da! răspunse acesta sculându-ae în picioare: «Eu n'am fost nici odată prea intim cu locotenentul Olaru, pentru că temperamentele noastre sunt prea deosebite. Totdeauna însă, am avut raporturi bune împreună. Ori, de după războiul din regat încoace nu-l mai pricep, iar de când cu lupta de la Tarcany, îl cred chiar vrăjmaşul meu...

— Vorba-i prea grea şi cred că la mijloc e o simplă neînţelegere, întrerupse colonelul. E o exagerare.

— Nu! Nu exagerez! protestă căpitanul fixând cu pupila lui strâmbă pe Emil. Eu am o concepţie: Distrugerea

Muzeul Digital al Romanului Românesc

inamicului în orice ocazie şi cu orice mijloc, iar el este pentru protejarea lui. Acest curios fel de a se purta, a dat naştere la scandalul de aseară...

— Te înşeli domnule căpitan, interveni liniştit Emil în tăcerea desăvârşită din sală. — Aseară, după un chef straşnic, după care zece ofiţeri au siluit şase fete şi femei, dv. care n'aţi împedicat această distrugere a inamicului, mi-aţi cerut o prizonieră s'o necinstiţi şi apoi s'o omorâţi. Eu, care am alte concepţii. m'am opus şi dv. a-ţi tras două focuri de revolver în uşă şi unul în mine. Probabil că în starea în care vă găseaţi m'aţi confundat cu inamicul. De aci tot scandalul.

Căpitanul tuşind enervat, reluă: Să presupunem că ai dreptate. Trebuia să aştepţi până azi şi să raportezi d-lui colonel, iar nu să mă ameninţi şi să mă insulţi în faţa sentinelei şi a ofiţerilor. Aşa e regulamentul.

— Daca al treilea foc pe care l-aţi tras, mă nemerea, puteam să mai îndeplinesc regulamentul azi dimineaţă? Deci să lăsăm la o parte raţiunea, pe care trebuia să o aveţi dv. înainte de începerea orgiei de aseară, nepreväzuta în regulament... Dealtminteri domnilor, se adresă el ofiţerilor, cred că cel mai bun lucru pentru ofiţerii batalionului al doilea, este să-şi retragă reclamaţiunile făcute în rapoarte, ori dacă asta nu le convine, să roage pe cei din batalionul întâi, ca împreună cu dânşii, să voteze aşa cum e drept, ca să scape de oprobiul chiar al soldaţilor, cari au auzit tot scandalul. Pe mine pedeapsa nu mă întristează, deoarece eu n'am făcut chef şi faţă de conştinţa mea sunt curat. Este spre binele regimentului şi a ofiţerilor să aranjăm chestiunea aci între noi, în cea mai mare tăcere...

— Desigur! interveni colonelul fără să vrea, deşi-şi propusese să nu se amestece de loc în această afacere.

Votarea începu. Fiecare ofiţer îşi scria pe un mic buletin parerea, dându-l închis în mâna adjutantului.

Colonelul, cu ochelarii pe nas, citea noile ordine ale diviziei. După o jumătate de oră, desfăcu buletinele, le cercetă şi într'o linişte mormântală grăi:

— Locotenent Olaru, cu o majoritate de patruzeci şi două, contra două voturi, eşti găsit nevinovat. Eu socot chestiunea închisă şi vă rog să ţineţi totul cât mai secret. Le ţinu apoi o cuvântare, punându-le în vedere să-şi schimbe fiecare conduita şi să se unească pentru scopul comun: Distrugerea inamicului şi ocuparea Budapestei.

Toţi se împrăştiară grăbiţi spre cuartiruri.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcr/1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
Revista Transilvania pentru 1900 - 1932

In timpul săptămânei regimentul se statornicise la un loc cu comandamentul diviziei, în orăşelul Micloş, pe malul Tisei.

Toţi prizonierii civili arestaţi pentru spionaj, atacuri asupra trupelor şi alte crime sau abateri dela ordonanţele trupelor de ocupaţie, fură băgaţi la închisoarea unui regiment de la marginea oraşului. Colonelul regimentului de vânători, însărcinat cu comanda pieţei, avea în primire toţi arestaţii. El avusese grija să-i dea în grija locotenentului Olaru, după cum i-a făgăduit cu câte-va zile mai înainte. Emil îşi cartirui toată compania în camerele din jurul arestului.

Aci Iulia locuia într'o cameră separată, iar fratele ei într'alta de alături. Emil îşi petrecea o mare parte din zi împreună cu dânşii, le procura cărţi de citit, jucau table şi-i însoţea seara la plimbări în jurul închisorii. In oraş nu puteau eşi căci toţi ofiţerii ar fi observat faptul şi s'ar fi iscat un scandal zadarnic. Emil interveni la un cunoscut, membru la Curtea Marţială, să grăbească judecarea procesului celor doi prizonieri.

Chiar a doua zi începură formalităţile de dare în judecată. După luarea declaraţiunilor şi îndeplinirea procedurii, sumară pe acele vremuri turburi, Curtea Marţială hotără data când Iulia şi fratele ei să fie judecaţi pentru omorârea şi rănirea soldaţilor români.

Emil, care promise să le fie apărător din oficiu, se apuca să studieze dosarul constituit numai din declaraţiile soldaţilor, a căpitanului Modrogan, care apăsa cu totul pe acuzaţi şi a colonelului care era destul de imparţială.

Intr'o zi, pe când scotea nişte note în cancelaria curţii, se pomeneşte strigat de pe sală de-o voce cunoscută:

— Hei! Olarule, aş pune rămăşag că ţi-ai uitat promisiunea... Şi cât de mult mai rugat!...

Muzeul Digital al Românului Românesc
revistatransilvania.ro/ro/1901-1932

— De care promisiune-i vorba, domnule maior? întrebă Emil pe maiorul negricios, cu care vorbise în seara consiliului de onoare.

— De scrisoarea aia către o mărime din Capitală... Era vorba să intervii pentru mutarea mea... Să nu mai fiu trambalat... să mă gospodăresc... să...

— A! mi-amintesc! Am scris chiar a doua zi persoanei în chestie că doriţi să nu mai fiţi trambalat şi vreţi să vă gospodăriţi... că, în fine să vă mute. Nu mi-a răspuns până acum, însă eu tot mai am nădejde, pentrucă mărimea căreia i-am scris e soră-mea şi bărbatul ei poate mult în guvern, încheie Emil.

— Iţi mulţumesc. Abia aştept să plec. Acum căzu altă pacoste pe mine, se tângui maiorul. Sunt numit membru la Curtea Marţială şi toată ziua judec, judec până mor de oboseală... Credeam că după atâtea lupte ne-om odihni puţin. Aş! pentru o soldă fac nouă servicii şi alţii nici unul şi nici prin războiu nu dau... Dar tu ce faci pe aci?

— Sunt apărător din oficiu în chestiunea contelui Desjöffy de la Tarcany...

— A da! Ştiu. E cam bucluc cu chestiunea asta; dar... poate să iasă bine... adăugă maiorul văzând cum ofiţerul se întunecă.

— V'aş fi recunoscător dacă mi-aţi da o mână de ajutor! vorbi ezitând locotenentul.

— Din partea mea fii sigur că n'o să-i aperi zadarnic, însă nu ştiu dacă o să-i pot convinge pe celalţi; cred însă că vor scăpa...

Emil plecă la divizie, unde află dela pretor că prinţul Esterhaszi intervenise pentru judecarea copiilor contelui Desjöffy. Cu acest prilej atrase băgarea de seamă a generalului despre împuşcarea oarecum ilegală a contelui şi din această cauză a determinat pe comandantul diviziei să intervie personal în proces. Curtea Marţială avea ordin să scoată pe cât se va putea vinovaţi pe ambii acuzaţi, pentru ca să se justifice oarecum împuşcarea contelui Desjöffy. In modul acesta, toată lumea era acoperită, în cazul unui scandal care s'ar fi produs. Emil pricepu cât de greu îi va fi să obţină achitarea celor doi tineri, mai ales că nici la Bucureşti nu putea interveni, de oarece tată-său era înştiinţat de colonel despre incidentul cu Modrogan şi preferinţa lui pentru contesa Desjöffy.

Cu o zi mai înainte, Emil primise o scrisoare de acasă,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/?d=1901-1932

în care i se spunea că în prima zi după isprăvirea ofensivei spre Tisa, va fi mutat în Capitală.

— Ori mă duc împreună cu dânsa, ori nu-i mai văd niciodată — îşi zise, plecând spre închisoarea unde erau instalaţi cei doi prizonieri.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ani1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
Revista Ramuri, anii 1901-1932

Sosi şi ziua procesului.

Toată noaptea Emil măsurase în lung şi în lat odaia cu paşii săi apăsaţi, trecând prin toate chinurile îndoelii. Era într'o stare de nervi ca 'n ajunul unei mari bătălii. Înspre ziua se linişti şi se pregăti pentru şedinţa.

De dimineaţă, o mulţime imensă umplea sala curţii, unde urma să se judece procesul. Ofiţeri, civili, doamne din protipendada oraşului, comentau în diferite chipuri faptul şi hotărârea ce presupuneau că o va da Curtea Marţială. Se făcu tăcere.

Judecătorii intrară gravi, solemni, cu obrazii vineţi, bărbieriţi cu o oră mai înainte, cu tunici de paradă, pe cari străluceau decoraţiile de război. Peste o minută intră şi preşedintele, un colonel tânăr, cu o figură plăcută şi veselă. Se aşeză fără nici o ceremonie pe fotoliul din mijloc, trecându-şi mâinile şi zâmbind amical ofiţerilor care-l salutau. Lumea intră cu grămadă în sală ocupând băncile. Grefierul cercetă dosarul, să vadă dacă procedura e în regulă şi preşedintele sună din clopoţel deschizând şedinţa. Se începu citirea actului de acuzare.

Iulia, într'un şorţ negru cusut de ea în închisoare, care îi înfăşura corpul ca într'o mantie cernită, asculta dusă pe gânduri citirea monotonă a grefierului. Alături, fratele ei îşi frământa enervat degetele privind în sală, unde nu cunoştea decât pe Emil. Mulţimea era cucerită de frumuseţea fetei şi distincţiunea tânărului.

Pe banca apărătorilor, locotenentul Olaru asculta nerăbdător băiguelile martorilor, cari speriaţi de solemnitatea curţii, se încurcau în rostirea jurământului.

Preşedintele întrebă pe întâiul martor, soldatul care fusese rănit odată cu împuşcarea lui Teodoru, eşit din spital de trei zile, dacă a văzut cine a tras de pe fereastră.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mrr-1901-1932

— N'am văzut don Colonel, ce să zic... n'am văzut... au trasăra trei-patru odată, c'au căzut doi soldaţi şi don sublocotenent Teodoru...

Se introduse cellalt martor, soldatul lovit în omoplat în curte.

— Cine a tras în tine soldat? îl întreba preşedintele.

— Nu ştiu, să trăiţi don Colonel... Apoi întorcându-se la acuzaţi îi privi o clipă, schimbă o privire cu Modrogan care stătea lângă colonel şi zise nesigur: Dânşii au tras...

— Cari? Sunt doi. Dânsa sau dânsa?

— Apoi... dânsul, — răspunse soldatul speriat cu totul cu ochii ţintă la căpitan.

— Imi daţi voe,— interveni Emil: «soldatul declară sub imboldul fricei. Vă rog domnule preşedinte să întrebaţi pe domnul comandant al regimentului de vânători dacă în momentul când a fost rănit soldatul, bătrânul conte Desjöffy nu era cumva lângă el şi dacă nu chiar D-sa l-a lovit de câte-va ori în obraz cu cravaşa.

Preşedintele se adresă colonelului, care încuviinţă confirma spusele locotenentului.

— Asta n'ar proba că tânărul Desjöffy nu a tras în soldaţi,—interveni comisarul regal, un procuror mobilizat.

— Ba da! — răspunse Emil. Pentru că exact în momentul loviturei cu cravaşa, fata contelui, acuzata de azi, a eşit fuga pe scări să-şi susţină părintele care căzuse sub lovituri, iar în urma ei, frate-său era scos din casă de soldaţi. Vă rog să citiţi declaraţia mea şi a sublocotenentului Iorga, de la dosar. Cum puteau dar trage? Se făcu tăcere.

Preşedintele întrebă înc'odată pe soldat, dacă a văzut pe tânăr trăgând în el.

— De văzut, n'am văzut, dar aşa spunea don căpitan Modrogan la *cumpanie,* că dânsul ar fi tras, răspunse soldatul zăpăcit cu totul.

— Vă rog să luaţi act de declaraţia soldatului, — zise Emil către preşedinte. Această depoziţie este făcută deci sub presiune.

— Să admitem domnule preşedinte ca tot ce spune domnul apărător este exact...

— Trebue să admiteţi, sunteţi chiar nevoiţi, pentru că declaraţia domnului colonel e precisă, — întrerupse Emil.

— ...Dar atunci cine a tras? — îşi continuă comisarul regal întrebarea, fără să ţină cont de întreruperea lui Emil. Căci fapt cert e că soldatul a fost rănit. Admit că nu se

Muzeul Digital al Romanului Românesc
www.romanulromanesc.ro/mdr1901-1937

poate stabili cine a tras pe fereastră, dar în curte, de faţa cu toată lumea, când contele Desjöffy era cu domnul comandant al regimentului, cine a putut trage? Un foc de armă durează o clipă. Ori, eşirea fiului contelui din casă a durat cred ceva mai mult. — Fostul procuror mobilizat, vorbea cu siguranţa unui om, care dintr'un singur argument răstoarnă toată logica clădită pe obiecţiuni, falşe a advocatului. Preşedintele, care îşi făcuse opiniunea, vroia tocmai să treacă la alt martor când Olaru îl opri zicând:

— După ce v'am arătat netemeinicia mărturiei soldatului, o să vă arăt şi pe aceia a logicei domnului comisar regal. Da! a tras cine-va în soldat. Pe când contele era întrebat de domnul colonel, un foc de armă isbi pe soldat. Atunci contele neştiind românește, arătă cu mâna în fundul grădinii, unde vre-o câţi-va inşi fugeau fără arme, iar doi lângă un gard le proteja retragerea cu armele către noi. Preşedintele zdruncinat cu totul în convingerile lui, se uită mirat la Emil, apoi îl întrebă:

— De unde cunoşti D-ta atâtea amănunte şi cu ce le probezi autenticitatea?

— Eu am fost primul care am intrat în curte şi ultimul care am eşit. Sublocotenentul Teodoru a fost în compania mea. In ceia ce priveşte restul, vă rog întrebaţi pe domnul colonel dacă n'a văzut d-sa vre-o câţi-va unguri fugind prin fundul grădinii, chiar în momentul când s'a tras asupra soldatului nostru.

Preşedintele desorientat, concedie pe soldat şi chemă pe colonel, care confirmă întocmai zisele lui Olaru. Istoriseşte apoi toată drama fără să acuze pe nimeni. Declară că primind ordinul diviziei să fie cât mai atent la perderile oamenilor, era răspunzător de moartea ofiţerilor şi soldaţilor săi şi a înţeles să procedeze energic ca să-şi salveze trupa.

După colonel, defilarea martorilor luă sfârşit.

— Domnul comisar regal are cuvântul, rosteşte cu voce simplă preşedintele, privind binevoitori pe acuzaţi.

Comisarul regal începu rechizitorul cu siguranţa dată de cei şase ani de magistratură. Incrimină pe acuzaţi de onorârea ofiţerului şi rănirea soldaţilor, arătând probele de vinovăţie.

Cu o seară mai înainte, un batalion de oştire vrăjmaşă găzduise în curtea castelului Desjöffy, care îi dădu de mâncare. Acuzatul, fiul contelui, este locotenent de rezervă în armata ungară şi în camera lui s'a găsit o co-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

respondență din Budapesta, cu data poștei de trei, patru zile înaintea atacului dela Tarcany. Din scrisori reese că acuzatul lăuda oștirea ungară, care se opune vitejește Românilor și că trimisese anumite informații privitoare la armata română. S'au mai găsit trei arme de răsboi încărcate, iar la două din ele lipseau câte un glonț din încărcător. Dintr'un revolver găsit pe canapea, lipsește deasemenea un glonte. Comisarul regal arată cu un gest teatral armele puse pe masă în fața judecătorului. Luă una și deschizând-o scoase încărcătorul din ea și arătă membrilor curții locul unde lipsea glonțul.

— Domnilor — se adresează el judecătorilor — omorul sublocotenentului Teodoru și rănirea soldaților, nu sunt cazuri izolate la populația ungară, din teritoriul Ardealului. Mai zilele trecute colonelul Paulian, un prea viteaz și capabil camarad, cade ucis mișelește de câțiva Unguri lângă un pod. In satul Hălmagi trei soldați români sunt prinși de patrulele ungare și supuși la chinuri de nedescris. In satul Lunca preotul e ucis în bătăi, fetele lui batjocorite, primarul ucis. Mă 'ntreb: acest fel de a se purta al Ungurilor, se numește patriotism, sau ură sovinistă simțită de toți Români din Aredeal? Dacă aceste două exemplare ale aristocrației maghiare, au putut da dovadă de crime, de cari ar roși oții la drumul mare, la ce trebue să ne așteptăm din partea populației satelor, infectată de megalomanie și șovinism primejdios siguranței armatei și Statului nostru. Apărătorul, în cavalerismul datoriei sale, nu vrea să recunoască vina evidentă a acuzaților. Este destul să priviți mulțimea de arme, cu cartușele lipsă din încărcătoare, corespondența acuzaților cu șoviniștii din Budapesta, pentru ca, fără nicio ezitare să scoateți din rândurile societății asemenea specimene necivilizate! Incalzit de propria vervă, termină facând omagiul celor morți pentru patrie, cari din mormintele lor cer pedepsirea celor ce în mod mișelesc le-au tăiat firul vieței.

Armele de război, încărcătorul și lipsa cartușelor erau ținta tuturor privirilor.

— Domnul apărător are cuvântul! se auzi glasul președintelui, a cărui față din veselă devenise acum foarte serioasă.

Emil se uită o clipă la judecători, care deși prieteni și camarazi cu el, i se părea că-l priviau astăzi ca pe cei doi acuzați. Maiorul, care cu câte-va ore mai înainte îi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/?d=1901-1932

promisese că va vota achitarea inculpaţilor, nici nu se uita la dânsul. Tânărul avea impresia că i se decide în clipa aceasta întreg viitorul. Cu glasul nesigur, cu vocea tremurătoare, în tăcerea desăvârşită a sălii, începu:

— Onorată curte: Sunteţi judecători în ultima instanţă, a celei mai dureroase drame din câte am văzut vre-odată. Dacă veţi găsi vinovaţi pe inculpaţi, vor fi pedepsiţi cu moartea pentru că aşa glasueşte legea. Recurs nu se mai poate face, căci în timpul războiului s'a suspendat. Simţiţi cât de important este argumentul pe care trebue să-l apreciaţi în această dramă, în care două vieţi curate, atârna de raţiunea şi voinţa domniilor voastre? Fără o judecată cât de sumară, contele Desjöffy a fost împuşcat chiar în acea groaznică oră, în care unul din camarazii noştri a căzut ucis mişeleşte de câţiva oşteni laşi, transformaţi în bandiţi şi cari au preferat lovirea pe la spate în loc de lupta pe faţă, cinstită, a vitejilor noştri soldaţi. In urma contelui împuşcat, rămân doi orfani, cari sunt astăzi acuzaţi de aceiaşi crimă pentru care a murit nevinovat poate, bărânul lor părinte. Mă întreb, veţi putea da morţii, pe copiii celui care a fost împuşcat pe nedrept în împrejurări atât de nenorocite? Acum la capatul celui mai îngrozitor prizonierat ambulant, asemuit cu un «Prohod na Sibir», cu care ne-a îngrozit poetul în copilăria noastră, veţi completa opera suferinţelor cu o condamnare la moarte, în loc să reparaţi dureroasa nedreptate printr'o achitare şi liberare imediată ale acestor victime profund nenorocite? Mă ridic cu toată puterea conştiinţei mele, cu tot ce-a mai rămas uman în mine din sălbătăcia războiului şi vă zic: După ce s'a comis o greşeală care a lăsat orfani pe acuzaţi, d-v. sunteţi datori să le luaţi locul de protectori, iar nu de judecători. Eu care am fost de faţa când camaradul meu a fost împuşcat şi până când corpul contelui, executat de noi, a fost acoperit cu ţărână, aş fi chinuit de remuşcări, dacă nu m'aş ridica cu toată energia contra unei eventuale condamnări. Ca martor la întreaga dramă, vă rog să-mi daţi voe să v'o reamintesc aşa cum s'a întâmplat.

Un batalion de 6—700 de Unguri, cantonează în Tarcany şi o parte din ei cartiruesc la contele Desjöffy. Ofiţerii batalionului conving pe tinerii satului să se înroleze voluntari şi să se opună la intrarea Românilor în sat. Locuitorii aveau arme, pentru că la descompunerea armatei maghiare toţi plecaseră acasă armaţi. La prima opunere,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
Revista Transilvania, anul/an 1901-1932

întreaga formaţie a fost sdrobită de regimentul nostru, satul ars şi populaţia trecută prin toate ororile răsbunării. Compania mea trecea prin sat, când în dreptul casei contelui se trage un foc care nu atinge pe nimeni.

— Spuneai că sublocotenentul Teodoru era din compania d-tale? întrebă preşedintele.

— Da, şi el şi cei trei soldaţi... Emil continuă: După ce s'a tras focul, m'am repezit imediat la poartă — care, notaţi bine — era deschisă şi în acel moment, un foc ucide chiar în stradă pe sublocotenentul Teodoru. La începutul controlului curţii, alte câte-va gloanţe rănesc trei oameni, în timp ce chiar în văzul domnului comandant al regimentului, câţi-va soldaţi din armata ungară, fugeau prin fundul grădinii. Fără a mai aştepta percheziţia casei, contele Desjöffy eşi întru întâmpinarea noastră. Se ordonă imediat împuşcarea lui, lucru care s'a executat chiar în faţa castelului, în prezenţa copiilor contelui şi a soldaţilor noştri. Expunerea ofiţerului fu întreruptă de plânsul sguduitor al Iuliei. Sala ascultă încordată istoricul dramei şi Emil mai încurajat continuă:

Acestea sunt faptele riguros exacte.

Să trecem la probele de vinovăţie susţinute de domnul comisar regal. Domnia sa arată că în ajunul luptei, un batalion ungar a fost cartiruit la conte. E adevărat; s'ar fi putut opune însă contele la cartiruirea soldaţilor? Ce fel de argument este acesta? Fiul contelui acuzatul de faţă, e locotenent de armată maghiară şi în camera lui s'au găsit scrisori recente ocupaţiei noastre, din care reese ca acuzatul lăuda rezistenţa oştirei ungare şi că dădea informaţii despre armata română. Că a lăudat oştirea ungară, era dator s'o facă şi noi n'am perdut nimic. Dar cui dădea informaţii şi de ce natură erau ele? Contele scria unor prieteni civili svonurile răspândite despre noi, iar aceştia îi răspunseră din Budapesta cu altele, din care se vedea lipsa totală de informaţii a celor ce luptau contra noastră. Asta reese din scrisorile găsite. Le aveţi în orginal şi traduceri la dosar şi puteţi vedea slăbiciunea argumentului domnului comisar regal. S'au găsit trei arme în cameră. Chiar eu le-am predat regimentului. Armele au fost lăsate de soldaţii unguri, cari au tras pe fereastra casei.

— „Rog pe domnul apărător să probeze cele ce susţine". întrerupse comisarul regal, adresându-se preşedinnlui. Acesta ceru explicaţii lui Emil, care privind în sală către colonel,— răspunse:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/?d=1901-1932

— Chiar domnul colonel, a declarat adinioară că a văzut câţi-va soldaţi unguri dispărând în fundul grădinii, la câte-va minute după împuşcarea lui Teodoru.

— Aveţi ceva de declarat în această privinţă? întreba preşedintele pe comandantul regimentului.

— Am văzut nişte soldaţi fugind însă nu ştiu de unde au eşit, nici nu pot preciza dacă aveau arme. Soldaţii mei, trimişi în urmărirea lor, nu i-au putut prinde.

— Deci, indiferent dacă erau sau nu cu arme, se vede lămurit că ei au tras. Ce interes avea contele să vie singur în faţa noastră dacă trăgea el sau fiul său? Nu pleca odată cu cei ce au fugit? Deci şi acest argument al domnului comisiar regal nu mai meritä vre-o discuţie. In toată acuzarea, D-sa presupune şi nu arată nimic precis.

— Am o întrebare, zise comisarul regal. Cum se poate ca cei câţi-va luptatori unguri să se dezarmeze singuri înainte de a fugi, în timpul când aveau cea mai mare nevoe de arme? Cum explică domnul apărător existenţa altor arme: revolvere, carabine, toate de război, în casa contelui? Preşedintele făcu semn lui Emil să răspundă. Judecătorii se uitau întrebători la el şi comisarul regal zâmbea ironic.

— „Observ că domnul comisar şi-a păstrat acest argument decisiv la urmă. El însă e cel mai slab. Din moment ce contele Desjöffy tânărul, era ofiţer de rezervă, cred că avea la război nevoe de arme. Fiind om bogat, şi le-a procurat singur şi încă de cea mai bună calitate. Care ofiţer de rezervă român nu a venit cu revolverul său la mobilizare? Arme, carabine şi muniţie şi-a adus la întoarcerea lui din război, ca toţi locuitorii din Tarcany de altminteri. In ceea ce priveşte faptul că Ungurii nu se puteau dezarma singuri în faţa primejdiei, ne dovedeşte că domnul comisar regal nu a avut ocazia să cunoască psihologia oamenilor în luptă. Ruşii, încolţiţi de Nemţi la Mărăşeşti, aruncau armele până la unul şi fugeau. Ce puteau face trei patru Unguri, cari după ce au tras s'au pomenit în curte cu peste treizeci de Români? Au fugit, lăsând şi arme şi muniţie. Dacă contele şi fiul său au tras, mai lăsau poarta deschisă? N'ar fi închis-o şi ar fi fugit cu soldaţii?

Acum domnilor, fără a mai aduce vre-o dovadă de nevinovăţie, fără a mai arăta netemeinicia probelor domnului comisar regal, cred că aţi înţeles de ce eu, ca apărător oficial, nu cer indulgenţa dv., ci o judecată dreaptă în această chestiune.

Muzeul Digital al Românilor Românesc
revistatransilvania.ro/din1931 1932

— Domnule preşedinte, vă rog să observaţi că apărătorul până acum n'a adus decât presupuneri şi nu dovezi şi ori cât de logic le-a presupus, lipsesc din argumentele d-sale dovezile materiale ale nevinovăţiei, — interveni înciudat comisarul regal, văzând cum atmosfera din sală e în favoarea inculpaţilor şi a apărătorului lor.

— Am presupus logic pentru că am dedus din faptele la cari am fost martor, iar dv. aţi dedus greşit pentru că nu aţi avut toate elementele la îndemână, replică Emil. Deci domnilor, se adresă el judecătorilor, după chiar mărturisirea domnului comisar regal, eu am dreptul să nu cer indulgenţa dv. pentru acuzaţi, ci achitarea lor şi imediata punere în libertate, pentru că logica şi bunul dv. simţ vă vor împedeca să-i condamnaţi. Nu uitaţi că tatăl acuzaţilor a fost împuşcat acum două luni, în loc să fie adus aci pe banca acuzaţilor, unde i s'ar fi putut vedea nevinovăţia. După ce copiii au îndurat o atât de mare şi nedreaptă perdere, îi veţi mai supune şi ruşinei unei condamnări? Să arătăm străinilor ocupaţi de noi, justiţia noastră cinstită, care condamnă faptele consumate, nu cele presupuse. Achitarea acuzaţilor va fi îndreptarea unei greşeli, pe care ei au suferit-o atât de groaznic în trecut, şi care le va rămâne neuitată pentru toată viaţa. Şi acum, îmi veţi da voe să adaug câte-va cuvinte pentru acuzată... Se opri o clipă, îşi trecu mâna pe frunte şi privi în dosarul deschis înaintea lui, ca să nu i se cunoască emoţia. Apoi într'o tăcere desăvârşită continuă: „Care-i crima comisă de acuzată? pentru ce îndură dânsa judecata unei Curţi Marţiale? pentru ce a fost supusă unor mari suferinţe fizice şi morale, de la intrarea noastră în Tarcany? Abia venită din internat, unde trăise departe de frământările lumei, vede pe tatăl ei căzând sub gloanţele plotonului de execuţie şi când ţărâna nu-i acoperise bine trupul străpuns, dânsa este luată prizonieră. De atunci a străbătut pe jos prin ploae şi vânt mai bine de o mie de kilometri, pentru ca în sfârşit s'o judecaţi dv. aci. Şi care e vina acuzatei, de a fost supusă la atâtea chinuri?

— Complicitatea la omorul ofiţerului, rănirea soldaţilor şi tăinuirea criminalilor contra populaţiei civile, răspunse comisarul regal.

— Îmi pare bine că în sfârşit ştiu despre ce e 'nvinuită. Nici nu bănuiam că o fată de pension, care n'a tras nici odată cu arma şi nici nu ştia bine ce se petrece 'n

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromana.md 1861-1952

stradă, a putut fi complicea unor soldaţi, cari au împuşcat un ofiţer de al nostru. Mai este nevoe să arăt gratuitatea acestei acuzări? Şi pentru asta a trebuit să târâm pe acuzată după noi, în marşul groasnic al războiului care a istovit chiar pe soldaţii noştri? Unde aşi putea găsi cuvinte să vă pot insufla mila pentru această fată, ajunsă la capătul suferinţelor morale şi fizice, care aşteaptă desnădăjduită ori sfârşitul acestor suferinţe, ori lovitura ce-i veţi da prin condamnarea ei, pentru o crimă pe care nici nu s'a gândit s'o săvârşească sau să contribue la ea. Sunt sigur că şi 'n sufletele dv. aveţi aceiaşi mila isvorâtă din convingerea că acuzata nu putea să omoare şi că fiinţa sdrobită de loviturile nemiloase ale unor asemenea vremi, o veţi răsplăti printr'un verdict în care îi veţi reda libertatea cu un minut mai de vreme, să suporte cu mai puţina durere, groasnica perdere a tatălui ei şi suferinţele îndurate până azi!

Emil tăcu. Judecatorii erau cu privirile fixate spre Iulia, care nemişcată, sta încovoiată de durere pe bancă între două sentinele. Mulţimea din sală se uita cu mila la dânsa şi întrerupea tăcerea cu şoapte ne'nţelese.

Preşedintele întrebă pe judecători dacă mai au de cerut vre-o lămurire şi cum nimeni nu rosti o vorba, ridică şedinţa, sunând clopoţelul. Curtea intră în deliberare pentru a răspunde: Sunt vinovaţi acuzaţii de complicitate la omorul ofiţerului şi soldaţilor români în ziua de 18 Aprilie la Tarcany, sau de tăinuirea criminalilor?

Cel din urmă care părăsea estrada era maiorul. Acesta se uită la Emil, şi-i făcu semn că n'a uitat promisiunea, că va vota achitarea inculpaţilor. Lumea părăsea sala discutând sgomotos, preocupată de judecarea dramei, al cărei desnodământ îl aştepta cu nerăbdare.

Emil rămase pe banca apărătorilor cu capul sprijinit de mâini, nemişcat, cu privirile 'n gol. Inima-i era plină de frică şi speranţă. Sentinţa pe care-o aştepta îl privia direct, deoarece în ultimul timp îşi dăduse seama că fără Iulia viaţa lui nu mai însemna nimic. Îşi uitase familia din Bucureşti, refuzase concediul dat de divizie, nu primi să plece cu o misiune la Paris şi ar fi fost în stare să execute el pedeapsa pe care Curtea Marţială ar da-o Iuliei, care-i ajunsese atât de scumpă.

In urma scandalului dela castelul Kenghiel, se ferea să mai ia parte la adunările şi mesele ofiţereşti. Din aceasta

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/marti-901-1937

cauză camarazii lui începură să-l suspecteze şi să şoptească despre dânsul tot felul de fantezii.

Numai căpitanul Aurelian se interesa foarte deaproape de el, îi înţelegea frământările lăuntrice şi-l iubea ca înainte.

La el se gândea acum Emil. Nevăzându-l în sală, se simţi cu totul părăsit, străin, într'o lume de duşmani, cari vor să-i răpească partea lui de fericire pe lume. Când prin uşa camerei de deliberare, pătrundea vre-un furier care punea vre-o hârtie pe masă, el tresărea ridicând înfrigurat capul, apoi cădea în aceiaşi nelinişte fricoasă, în aşteptarea sentinţei, a cărei întârziere o dorea totuşi din toată inima.

După un ceas de chin, uşile se deschiseră şi membrii curţii gravi şi solemni, se aşezară în locurile lor. Mulţimea reveni umplând sala 'n câte-va minute. Preşedintele se sculă în picioare şi în tăcerea desăvârşită citi sentinţa prin care, în numele Majestăţei Sale Regelui României, Curtea Marţială a Diviziei de vânători, găsind nevinovat pe Michel Latzko conte de Desjöffy şi pe Iulia Desjöffy de omorul făptuit asupra unui ofiţer român şi rănirea a trei soldaţi români, în ziua de 19 Aprilie, îi absolvă de această acuzare. Îi socoate însă ca tăinuitori ai criminanilor, prin aceia că i-a lăsat să fugă din casă după omorârea ofiţerului, şi-i condamnă la câte cinci ani închisoare.

Apoi cu aceiaşi solemnitate judecătorii se retrag.

Tăcerea se prelungi un minut, după care lumea începu a eşi, discutând cu aprindere sentinţa. Condamnaţii fură duşi într'o cameră unde aşteptau alţi judecaţi, pentru a fi trimişi la închisoare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
patrimoniu.ro

De multă vreme sala se golise, dar Emil stătea cu ochii în pământ, cu capu 'n palme, aproape inconştient sub lovitura ce primise. Într'un târziu, fără să mai poată gândi la ceva, se ridică şi eşi cu paşi şovăitori în stradă. Cu vestonul descheiat la guler, cu faţa răvăşită, ascunsă pe jumătate de chipiul lăsat pe ochii turburi, cu fruntea asudată, mergea ca un somnabul pe trotuar. Câte odată flacăra conştienţei îi ardea nervii, făcându-l să tresară la amintirea sentinţei.

Atunci durerea amorţită pentru moment se trezea mai puternică şi un geamăt înăbuşit îi umfla pieptul. Se isbea de trecători, cari se uitau curioşi la el şi unii făceau haz în urma lui, crezând că se 'ntoarce de la vre'un chef şi că-şi adună ultimele sforţări să nu i se cunoască beţia.

Aruncându-şi din întâmplare privirea pe trotuarul cellalt, avu o tresărire dureroasă.

Un convoi de condamnaţi, înconjuraţi de sentinele, mergeau către închisoare. Printre dânşii, Iulia galbenă, cu ochii plânşi, alături de fratele ei, mergea încovoiată, cu paşii greoi, obosiţi; disperarea adâncă i se citea pe faţă.

Emil rămăsese cu privirea pironită după convoiul care de multă vreme dispăruse la un colţ al străzii. El vedea încă pe Iulia lui dragă, cu corpul svelt, învelit în şorţul negru şi cu părul de aur ca o cunună în jurul capului. Cine-va îl apucase de braţ. Se 'ntoarse brusc. Lângă el stătea Aurelian, care privindu-l lung îi zise:

— Haide dragă Emil, liniştește-te ce dracu! Eşti bărbat! Tu care ţi-ai bătut joc doi ani de moarte, te prăpădeşti cu firea pentru o femee?

— Sunt pierdut!... M'auzi? Pierdut! gemu Emil cu glasul sugrumat de durere, strângând nervos braţul camaradului său. Sînt zădărnicia vieţei mele fără dânsa! O să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistelromane.ro/mdr1901-1932

mor aci, unde mi s'a sdrobit inima! sfârşi el disperat.

— „Ei asta-i! Ce, eşti de capul tău? Nu uita că ai familie, îndatoriri de militar şi mai presus că în curând iar vom merge înainte de Budapesta. Ţara mai are nevoe de oameni ca tine, care de doi ani ai aparat-o cu atâta vitejie...

— Nu vreau să mai ştiu nici de familie, nici de ţară! strigă crispat Emil. Dacă am servit armata de ce-mi sdrobesc inima? De ce au condamnat-o? Ea nu-i vinovată... Nu-mi trebue decoraţii şi laude... Să o lase liberă şi sunt gata să fac război o viaţă 'ntreagă, gemu ofiţerul cu lacrimile pe obraji.

Durerea înăbuşită câţ-va timp, isbucnise acum cu toată puterea şi copleşindu-i întreaga fiinţa, îi biciuia nervii fără milă. Un plâns cu sughiţuri îi sguduia pieptul şi tânărul fu împins cu repeziciune de Aurelian într'un gang întunecos. Işi pierdu ultimul pic de tărie şi plânsul îl înăbuşi cu totul.

— Mă duc după ea în închisoare! scrâşni el muşcându-şi batista şi smulgându-se din mâna căpitanului.

— Fii liniştit şi stai aci; te văd oamenii, interveni din nou camaradul lui, care îl ţinea cu tărie, mişcat şi el de atâta durere. Câţi-va trecători se opriră în faţa gangului şi-l priveau cu mirare. Aurelian le făcu un semn să plece, apoi îi şopti:

— De ce nu stai să judeci mai rece? Nu se poate face recurs? Nu pot fi judecaţi la altă curte, la Cluj, la Bucureşti?... Dacă tu-mi spuneai dinainte, făceam tot posibilul să fiu membru la Curtea Marţială şi azi nu mai aveai durerea asta, trecătoare de altminteri, pentru că sentinţa nu poate rămâne definitivă.

— Un recurs înseamnă timp, despărţirea mea de dânsa pentru multă vreme şi riscul de a nu fi achitată... Înţelegi tu acum durerea mea? replică Emil, revenindu-şi puţin din explozia de odinioară. Era atât de ameţit încât uitâ că, chiar el arătase Curţii că un Decret Regal vechi nu admite recursul în caz de război.

— Bine, dar tu vrei să-ţi iasă toate treburile imediat, fără lupte, fără neplăceri, fără o cât de mică despărţire. Mă!... dar când ai putut tu să cazi până 'ntratâta în faţa dragostei? se miră căpitanul.

La capătul gangului se ivi agentul de legătură al regimentului, care văzând pe cei doi ofiţeri, veni cu grabă spre dânşii.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromana.ro/arhiva1931-1932

— Trăiți don locotinent, va pofteşte domnul colonel, spuse el locotenentului.

Emil rămase o clipă nemişcat, apoi reculegându-se răspunse: Bine, viu acum... du-te. Ce dracu mai vrea de la mine? întreba el pe căpitan, după plecarea caporalului.

— Are vre-un ordin să-ți dea. Du-te şi fă aşa să nu te cunoască nimeni, ca e 'n interesul tău, îl povățui Aurelian. Emil îşi închee vestonul, îşi şterse ochii şi faţa de lacrimi, apoi eşi cu camaradul său în stradă.

— Draga Aureliane, să nu mă disprețuești pentru ce s'a întâmplat şi se va întâmpla. Tu ai fost singurul prieten care mi-ai înțeles durerea...

— Dragostea nu trebue disprețuită niciodată; cred însă că lucrurile vor rămâne aci şi nu se va mai întâmpla nimic. Nu-i aşa? zise Aurelian privindu-l cu atenție.

— Mă duc la colonel; probabil că-mi dă vre-o însărcinare... ocoli el lămurirea pe care trebuia s'o dea căpitanului. Îi strânse mâna şi se depărtă grăbit spre comandamentul pieței. Căpitanul zâmbia privind în urma lui: «Hm! Straşnică dragoste, gândi el. Numai de n'o face vre-o poznă... Se îndrepta spre cafeneaua din centrul oraşului, unde sublocotenentul Iorga îl aştepta la o partidă de table.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromaniadoc.ro/ndr1901 1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
Fundația Pan Adrian Titel - 932

Locotenentul se depărta cu paşi repezi, hotărâţi.

O speranţă vagă îi pătrunse inima. Nu vedea mijlocul prin care ar fi putut scăpa pe Iulia, dar nădăjduia într'o împrejurare norocoasă, pe care n'o va lăsa să-i scape.

Ajuns în localul comandamentului, găsi pe colonel şi pe maiorul negricios în cancelarie, studiind o hartă. La întoarcerea lui, ambii ridică imediat capul, aruncându-i o privire cercetătoare, apoi colonelul îi zise:

— Mâine în zorii zilei o să faci o recunoaştere pe Tisa până 'n malul ungurese, în dreptul Tokayului. Râul revărsat e lat cât Dunărea. Mergi la postul de cavalerie în dreptul căreia vei găsi o barcă. In faţa postului, cam la mijlocul apei este o insulă, dela care mergi înainte drept spre Tokay. Ia cu tine 3—4 oameni cât mai desgheţaţi şi un sergent. Vreau să văd dacă inamicul are avantposturi pe mal. Cred că eşti lămurit complect, termină colonelul.

— Am înţeles domnule colonel, — îi zise ofiţerul privind înţeştit în ochii lui. Am primit însă ordin de la comenduire că sunt de rond astă seară...

— Ce rond? Nu mai faci nici un rond; astă seară te va înlocui căpitanul Modrogan, că tot n'are el nici o însărcinare. Imi trebue neapărat până mâine aceste relaţiuni, că le cere grupul de armată. In curând o să trecem spre Budapesta. Caporal, chiamă pe căpitanul Modrogan acia, adăugă colonelul furierului său.

In timpul convorbirei, maiorul făcu câte-va semne lui Emil, care se apropia în fine de dânsul, lângă o fereastră unde se retrăsese.

— Dragă Olaru, cred că nu eşti supărat pe mine că n'ai putut obţine achitarea acuzaţilor de adineaori. Era cât p'aci să-i condamne la moarte. Numai votul meu i-a scăpat. Când a fost vorba de complicitate, n'am mai putut

18 68 Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

face nimic. Am votat contra pedepsii, dar celelalte 4 voturi au fost pentru.

— Vă mulţumesc şi sunt foarte recunoscător, murmura Emil privind distrat pe fereastă.

— Aş! Ce să-mi mulţumeşti? Din contra! Tu ai fost geniul meu cel bun cu scrisoarea ta. Azi a venit ordin direct de la Cartierul General de mutarea mea ca şef al biroului de cartiruire la Bucureşti. Mare bine mi-ai făcut! Cum să-ţi arăt recunoştinţa mea?...

Căpitanul Modrogan intră pe uşă. Colonelul scria în registrul de ordine şi-i vorbea fără să ridice capul.

— În local locotenentului Olaru, care diseară va face o recunoaştere peste Tisa, vei fi d-ta de rond pe garnizoană. Uite aci planul oraşului cu posturile de inspectat, adăugă el şi oprindu-se din scris îi dădu nişte hârtii de pe birou. Căpitanul salută, părăsind pe şeful său.

— Cu mine cred că nu mai aveţi nimic, domnule colonel, întrebă Emil.

— Nu, eşti liber, dar nu uita ce trebue să faci diseara. Locotenentul eşi cu maiorul pe sală.

— Domnule Maior, în alte condiţii n'aşi fi relevat cuvintele dv. de recunoştinţă, dar acum am mare nevoe de ele, spune Emil rezemându-se de o soba mare de teracotă.

— Spune-ţi nevoea şi sunt al tău, dragul meu, îl încredinţă maiorul.

— Fratele dv. este pretorul diviziei. Vă rog să interveniţi la el, ca dosarul privitor la condamnata Iulia Desjöffy să fie trimis cât mai târziu, pentru executarea pedepsei... Aş vrea ca dânsa să mai rămână aci în arestul diviziei...

— A! hoţule! Îţi place dama, ştiu eu; nu te 'nduri s'o laşi! Eh! Tinereţe, ce dracu să-i faci! Fratele ei a fost trimis cu dosarul întreg în zona interioară, pentru că e vorba ca divizia să-şi mute cartierul şi lichidează din unele afaceri. Ar urma acum, ori să se ceară copie după acest dosar, sau să se aştepte întoarcerea lui, pentru a fi trimeasă şi fata. Asta va ţine cel puţin 20 sau 30 de zile... Unde mai pui că nu cere nimeni socoteală dacă un condamnat se expediază mai târziu sau mai devreme.

— Vra să zică se poate! spuse Emil stăpânindu-şi cu greu bucuria.

— Desigur! Fii liniştit şi fă dragoste cât eşti tânăr, îl izbi maiorul glumeţ, cu palmă în dreptul inimei. N'ai

Muzeul Digital al Romanului Românesc

teamă că nu se prăpădeşte ţara de o femee condamnată, care mai rămâne cu un tânăr o lună, două, la 'nchisoarea diviziei... Ai vre-o scrisoare pentru cine-va la Bucureşti? Diseară plec, adaugă maiorul.

— Nu! Nu scriu la nimeni şi te rog să nu vorbeşti nimănui de... aventura mea, se sforţa Emil să zâmbească.

— Foarte bine şi la revedere; nu uita că mai ai credit la recunoştinţa mea, răspunse maiorul strângându-i cu căldură mâna. Îl sărută pe obraz şi intră în cancelarie, iar Emil se 'ndreptă spre eşire.

De după soba de teracotă eşi Modrogan, care urmărea cu privirea strâmbă pe locotenent. Ridică umărul de două ori, apoi porni cu mersul lui mărunt, aplecat spre pământ, paturind distrat harta şi planul oraşului, luate dela colonel.

Înaintea lui, Emil mergea gânditor, fără să privească în laturi; de la o biserică protestantă, bătu ceasul unu. Fărmăntările sufleteşti prin care trecea, îi goniră foamea şi el nu se mai duse la popotă.

În afară de asta îi era groază de camarazi, de discuţiile lor, cari cu siguranţă s'ar fi întins şi asupra procesului, de veselia lor de oameni cu sufletele echilibrate, deprinşi cu razboiul, în care par'că trăiau mai bine de cât la casele lor în timp de pace.

Emil se 'ndreptă spre cazarma, unde erau închişi prizonierii şi condamnaţii. Din cotitura străzii, Modrogan privia cu atenţie cum locotenentul trece poarta cazărmii trist, cu capul în pământ, plin de gânduri.

— Te pricep eu camarade! şopti căpitanul printre dinţi. Dar te voi supraveghia la fie care pas! Eu sunt umbra ta neică! râse el acru şi plecă spre popotă.

În mijlocul curţii, Emil dădu peste plotonierul său şi un ofiţer de la divizie, iar în faţa lor un front întreg de peste cincizeci de civili cu bagaje 'n mâini.

— Expediem civilii azi înapoia frontului, pentru că se poate întâmpla să pornim spre Budapesta peste o săptămână, îl lămuri ofiţerul. Condamnaţii bărbaţi i-am şi trimis. Mai rămân femeile pentru mai târziu, căci sunt prea puţine.

Emil intră în cancelarie, unde îl aştepta pe şeful de post.

— Adu-mi aci pe condamnata Iulia Desjöffy, îi porunci el, aşezându-se pe un scaun. Nu mai simţea oboseala, deşi picioarele-i tremurau şi nu mâncase nimic de o zi.

Peste câte-va minute uşa se deschise şi Iulia intră în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ridu1901_1932

cameră, escortată de şeful de post, pe care Emil îl concedie imediat. Rămaşi singuri Emil privi o clipă faţa palidă a Iuliei şi isbucni în plâns. Tânăra făcu câţi-va paşi înainte tânăr apoi se opri împietrită de durere; dânsul o luă în braţe şi o strânse cu furie, ameţind-o cu sărutări. Iulia îşi şterse lacrimile care-i curgeau pe obrajii palizi, apoi după ce ofiţerul se mai linişti, îi zise încet, cu o profundă durere în glas: «Despărţirea de tine o să mă omoare...»

— Nu ne vom despărţi şi nici nu vei fi trimeasă de aci. Te voi scăpa eu! spuse hotărât tânărul.

— Ştiu, mi-a spus un căpitan... Aurelian mi se pare că 'l chiamă.. A vorbit mult cu frate-meu, pe când îl scoseseră afară să-l trimită. L-a pus să facă o cerere de recurs, după care vom fi judecaţi odată şi că de data asta vom scăpa negreşit... Mai ales dacă vei interveni tu pe la Bucureşti...

— Aurelian are un suflet bun şi povaţa lui n'ar fi fost rea. Recursul însă nu se admite, pentru că un decret lege l-a suspendat pe tot timpul războiului. Condamnarea rămâne definitivă şi eu nu pot suporta despărţirea de tine, fără să ştiu ce-o să faci şi unde o să te pot găsi. In afară de asta chiar dacă te-aş ţine o lună aci, în curând vom porni în ofensivă la Budapesta şi atunci o să trebuiască să ne despărţim. Am însă un prilej de a aranja această chestiune, pe care n'o să lasă s-mi treacă sub nici un cuvânt...

— Ce prilej? întrebă Iulia cu o rază de speranţă în suflet.

— Am primit ordin ca 'n noaptea asta să fac o recunoaştere pe malul cellalt al Tisei. Vom pleca de aci pe la miezul nopţii şi spre ziuă vom trece râul cu o barcă pregătită mai dinainte. De pe mal, te vei duce la Tokay, unde vei aştepta evenimentele.

— Asta ar fi pentru tine o dezertare! spuse uimită Iulia. Eu nu pot să te las să faci un asemenea pas...

— Eu nu plec cu tine. Mă înapoiez la regiment să raportez rezultatul recunoaşterei...

— Nu! nu pot primi un asemenea sacrificiu chiar dacă ar fi să nu te mai văd niciodată, zise hotărîtă Iulia. Mâine, sau cel mai târziu poimâine, va trebui să fiu trimeasă de aci ca şi fratele meu. Atunci se va afla de fuga mea. Vei fi închis... Pedepsit... Nu! Nu pot! accentuă ea.

— Am luat măsuri ca cel puţin o lună să nu se intereseze nimeni de tine. Control nu-mi face nimeni, aşa că

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcr1901-1932

vei sta liniştită la adăpost, iar eu nu mă voi mai chinui. Peste o lună demisionez din armată şi mă demobilizez. Tu mă vei aştepta la Viena, unde vom fi în libertate...

— Cum poţi să judeci atât de uşor? Să te laşi expus unei fapte care ar avea consecinţe grave pentru tine şi eu să plec? Nu pot! protestă Iulia.

— Plecarea ta nu va avea nicio consecinţă. Nimeni, dar absolut nimeni nu mă controlează şi cred că lipsa ta va trece neobservată... Să te laşi în voia mea! spuse Emil rugător luându-i mâinile. Dacă într'adevăr mă iubeşti, vei pleca la Tokay, iar dacă nu, mă voiu împuşca aci chiar în momentul când vei fi transportată în interiorul ţării! îi zise plin de hotărâre Emil.

— Cum se poate să mă chinueşti aşa? strigă Iulia speriată repezindu-se la tânăr. Eu nu vreau sa ţi se întâmple nimic!... Dar dacă vrei, eu mă supun... Te ascult... Ofiţerul o strânse la piept, acoperindu-i faţa de sărutări. După câteva minute chemă pe şeful de post, căruia îi porunci să conducă pe Iulia în arest. Apoi adăugă plutonierului care tocmai intrase în cancelarie:

— Să dai ordin să-mi pregătească trăsura pentru recunoaşterea de diseară; la ora două noaptea să fie aci al cancelarie, încheie locotenentul plecând spre grajd.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
Revista Fundațiilor Regale 1931 1932

Tisa revarsată din cauza ploilor cari ţineau de trei săptămâni, avea o lăţime de peste o mie de metri. Vârfurile copacilor înecaţi se zăreau pe luciul apei, ca nişte buruieni plutitoare. Acoperişul unei case înecată, de unde se auzea cântecul unui cocoş, părea o broască ţestoasă enormă. O insulă cu câţiva copaci era obiectul de atenţie încordată a patrulelor. Tokayul cu casele lui albe, împrăştiate pe dealurile pline de vii, se înecă într'un abur străbătut de razele roşii ale soarelui care asfinţea. Câte un foc de armă spărgea liniştea cu pocnetul lui înfundat.

— Unde-i barca de aci? întreba Emil pe şeful patrulei.

— Cea de recunoaştere? E puţin mai la vale; o repară în fund. D-voastră veţi face recunoaşterea?

— Da, la ceasul două noaptea...

— Am primit ordin dela domnul căpitan să vă fiu la dispoziţie...

— Diseară să fie barca aci! încheie Emil, pornind galop spre închisoare.

Noaptea se lăsa întunecoasă, cerul era acoperit de nori şi vântul frământa plopii de pe aleia cazărmei, cari foşneau neliniştiţi. In toată clădirea domnea tăcerea întreruptă din când în când de focurile de arme ce străbăteau pusta şi malul Tisei.

Emil intră în cancelarie. La o masă sublocotentul Iorga scria într'un registru. Zărindu-şi şeful se sculă în picioare şi-i spuse vesel:

— Renunţarea d-voastră la concediu mi-a prins tare bine. Regimentul mi-a dat cincisprezece zile concediu şi corpul de armată l-a mărit la treizeci. Azi am dat totul în primire şi mâine plec. Cred că nu vă supăraţi că vă las tocmai acum. Astă seară pleacă maiorul, Aurelian, încă patru ofiţeri şi eu. Dacă vor fi lupte, natural că ne întoarcem înainte de expirarea concediului...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr 1901-1932

— Dragă Petre nu sunt de loc supărat că vei avea câteva zile în repauz. Unul ca tine putea să nu dea ochi cu moartea pe aci. Nici cei din familia ta nu te-au îndemnat să-ţi fereşti pielea şi nici tu nu te-ai folosit de protecţia ta. Prin urmare ai dreptul să pleci câteva zile la ai tăi. — Ofiţerul oftă privind în gol. Subalternul îi prinse sbuciumul sufletesc, însă găsi de cuviinţă să se arate că nu ştie nimic din cele întâmplate.

După câteva momente de tăcere apăsătoare, cei doi camarazi de lupte şi suferinţe îndurate doi ani de zile împreună se îmbrăţişară, strângându-şi mâinile.

— Cu toate că ard de nerăbdare să plec, dar peste câteva zile o să-mi fie dor de d-voastră! spuse forţa emoţionat eşind pe uşă.

— Nu te mai gândi la mine, că nu merit atâta atenţie, îi răspunse Emil privind după el în prag.

Se întoarse în cameră şi se lungi în patul său de campanie. Impresia de singurătate îl cuprinse din nou. Vedea plecând cei mai buni prieteni ai lui în concediu. Se gândi la mutarea maiorului şi lipsa de pătrundere acelor ce rămâneau şi cu care nu se împăca de loc. Dar ca în fiecare minut din viaţa lui, dela Beiuş încoace, mintea îi fu ocupată de Iulia şi de fuga ei. Îşi scutura capul la gândul că ceeace voia să facă nu era milităresc nici corect. Apoi zdrobit de oboseală, auzi ca prin vis unde-va departe cum bate ceasul unsprezece noaptea şi în sfârşit adormi un somn greu, visându-se pe malul Tisei, în aşteptarea momentului când trebuea să intre într'o luptă. Focurile mitralierilor îi sprăgeau urechile, când un obuz de calibru mare căzu lângă dânsul. Sări speriat drept în mijlocul odăii. Nişte bătăi în uşa îl treziră deabinelea. Un soldat intră cu un biciu în mâna.

— Am sosit cu trăsura don locotenent, îi zise omul.

— Cum aşa de vreme? Cât o fi ceasul? întreba Emil frecându-şi ochii.

— Apoi o fi unul după douăsprezece, răspunse soldatul. Emil privi ceasul, apoi zise cu graba, e două şi zece! Când dracu am adormit aşa? Trage trăsura la cancelarie; haide repede! adaugă, punându-şi centura de campanie, revolverul şi benoclul.

Sculă pe caporalul din corpul de gardă şi-i porunci cu glas liniştit să-i aducă pe Iulia. Acesta, om vechi în compania lui Emil, cunoscând patima lui pentru tânăra fată, zâmbia pe furiş depărtându-se în grabă să execute porunca.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Iulia intră însoțită de caporal, palidă, extenuată de emoțiile prin care trecuse de dimineață. Șeful gărzei se retrase fără a mai aștepta vre-un ordin, în corpul de gardă să-și continue somnul.

— Ești gata? întrebă Emil pe Iulia care îl privia neliniștită.

— Am o presimțire urâtă; cred că ar fi mai bine să renunțăm la ideia ta... îngână cu vocea slăbită.

— Cum să renunț? Ce mijloc s'ar mai ivi să te scap? Nu. Plecăm chiar acum. Aș vrea însă să știu dacă rămâi în Tokay sau pleci mai departe.

— Aș pleca direct la Budapesta, unde avem o casă și multe rude bogate... Chiar dacă s'ar ocupa Budapesta, eu n'aș putea fi găsită.

— Nici nu te-ar căuta nimeni afară de mine, răspunse Emil, punând o pelerină pe umerii fetei. Stinse lampa. Afară se auzi urmiala trăsurei, care se opri la ușă. Ofițerul, luă pe Iulia de braț și ieși în întunericul de nepătruns al nopții.

— Mână deadreptul peste lanuri la postul numărul 1. șopti Emil soldatului de pe capră, urcând pe Iulia în trăsură. Soldatul plesni din biciu și caii porniră prin arătură, spre digul de pe malul Tisei. La câte-va minute în urma plecării lor, se auzi strigătul sentinelei de la poartă:

— Cine-i? Cine-i? Stai!

— Rond! răspunse vocea răgușită a lui Modrogan.

Căpitanul dădu parola și întrebă pe caporalul care se scutura înfrigurat, sculat din somn...

— Cine a plecat de aci, cu trăsura?

— Don locotenent Olaru.

— Am auzit și niște șoapte... Era cu cine-va?

Caporalul de gardă ezită să vorbească, apoi zise: Mi se pare că era don sublocotenent Iorga...

— Mă! nu minți că te cârpesc! Ăla a plecat acum trei ceasuri în concediu la București. Spune drept că te ia mama dracului! Te spânzur de limbă, îl amenință Modrogan care-și aminti crâmpeele din discuția lui Emil, cu maiorul lângă soba de teracotă unde era ascuns. Mă! M'auzi? Te curță! reluă scrâșnind căpitanul.

— Apoi... a plecat cu fata aia cu care se are dumnealui bine... Cu aia pe care a condamnat-o azi la cinci ani pușcărie... Știți dv., cea dela Tarcany.

— Scoate doi cai din grajd și doi oameni armați să vină

Muzeul Digital al Romanului Românesc
www.muzeulromanului.ro

calări cu mine repede, porunci tunător Modrogan. După câte-va momente era pe urmele lui Emil.

* * *

O liniște desăvârșită domnea peste întinderea apei. Din când în când câte un foc de armă întrerupea tăcerea nopții; ecoul pocniturei se perdea în pomii de pe insulă, care se vedea ca un petic negru pe întinsul râului revărsat.

— Dacă vin patrulele de cavalerie să le spui că sunt în recunoaștere să nu tragă asupra noastră, zise Emil soldatului de pe capră, care dădea drumul cailor să pască în fâneața pustei.

Tânărul ajută pe Iulia să se dea jos din trăsură, apoi amândoi coborâră digul până la marginea apei, unde era priponită luntrea cu două lopeți.

— Coboară în barcă, șopti Emil, dând mâna fetei care avu un moment de ezitare.

— Mai bine să ne întoarcem cât mai de vreme, murmură Iulia tremurând, oprindu-se pe malul apei.

— Ce-ți trece prin cap? Urcă-te că e târziu, stărui Emil.

— Nu, mai vreau... ai să te pierzi... Să ne înapoiăm repede, șopti dureros fata, dar Emil o luă de mână și dânsa îi căzu în brațe. O așeză la capătul bărcei, desfăcu apoi frânghia și plecă în largul apei.

Zorile începeau să se ivească. Emil lopăta din răsputeri, de frică să nu-l apuce ziua. Ajunse la o sută de metri de insulă, când un val neașteptat împinse barca în cursul unui șuvoiu. Ofițerul stângaci în conducere, făcea sforțări desnădăjduite să treacă la jumătatea apei, spre malul Tokayului. Reuși să treacă de insulă, când un alt val îl împinse înapoi în dreptul unor răchite. Ne-apucă ziua! șopti nervos, lopătând cu disperare. Într'adevăr zorile își mărira lumina albă și la orizont, digul se desemna într'o linie orizontală fină, umbrind apa de lângă mal. De odată un foc de armă de pe malul unguresc întrerupse liniștea crepusculului. Un altul de pe cel românesc îi răspunse și glonțele fluerară pe deasupra bărcii.

— Trebue să rămânem în insulă până diseară, șopti extenuat Emil. Patrula noastră crede că sunt încolțit de Unguri și trage să-mi protejeze retragerea! vorbi ca pentru sine,

Muzeul Digital al Romanului Românesc

BIBLIOTECA CENTR... a „ASOCIAȚIU... ...SIBIU

lac de sudoare. Încearcă să lopateze spre răchita de pe malul insulei, dar nedibăcia lui nu putea învinge șuvoaiele cari veneau potrivnice, spumegând.

— Adă barca la postul numărul 1 sergent! răsună vocea lui Modrogan pe malul românesc. Cum? N'aveți nici o barcă? Pune mitraliera 'n bătaie! se auzi din nou țipătul strident al căpitanului.

Un alt foc de arma dinspre Tokay făcu pe Iulia să tresară. Patrulele românești îi răspunseră și o mitralieră începu să clănțene. Gloanțele fluerau pe deasupra bărcei, bătând malul unguresc. Emil își încordă ultimele puteri și reuși să învingă curentul care-l împedica să ajungă la insula salvatoare. O manevra greșită însă, îl împinse înapoi și barca se învârti pe loc, apoi se depărtă în albia râului. Emil nu mai avea puterea s'o oprească.

— Trage băete ca te înec în apa! se auzi țipând Modrogan, a cărui voce răsuna până la tinerii din barcă. Dezertare? I-a arăt eu dezertare! se auzi din nou.

Câte-va gloanțe le trecură pe la urechi, altele împroșcau apa aruncând stropii în sus. Ungurii începură să tragă și ei asupra bărcii.

— Culcă-te! striga Emil către Iulia, care nu se deslipia de el. Ofițerul luă lopețile, încercând cu ultimele sale puteri să se îndrepte spre insulă, dar gloanțele se abătură din nou spre barcă și câteva sparseră rama.

— Ochește barca! răsună iar vocea lui Modrogan.

Gloanțele de mitralieră bâzâiau furioase deasupra bărcii.

— Ah! strigă Emil și căzu cu fața în sus peste marginea luntrei. Un glonte îl lovi drept în inimă și-i eși prin spate.

— Emil! țipă înebunită Iulia, aruncându-se peste corpul fără de viață al iubitului ei. Ecoul țipătului ajunse pe malul românesc.

— Aha! S'au dus dracului! răsună plină de bucurie, de pe mal, vocea lui Modrogan. Iulia încercă să ridice pe Emil, dar barca se înclină sub greutatea lor, restul din rama sfărâmată de gloanțe se rupse și fata dispăru în valuri, fără să lase din brațe corpul ofițerului.

Ziua începea să lumineze malurile Tisei, iar pe dig, silueta lui Modrogan se proecta diformă, în geana înroșită a zării.

Luntrea răsturnată ca un capac de sicriu, se legăna pe valurile cari se depărtau în cercuri din ce în ce mai mari, acoperind mormântul celor doi iubiți, deasupra cărora gloanțele fluerau cântecul morții.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
www.muzeulromanului.ro/anii 1900 - 1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc